292829

HERCZEG FERENC

SZENDREY JÚLIA

SZÍNMŰ HÁROM FELVONÁSBAN

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, az előadás, filmesítés és a fordítás jogát is. Szinpadokkal szemben kézirat.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

R 2

292829

OSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
N. Növedéknapló
1956 év 2960 sz.

R 1565

52913. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZEREPLŐK:

JULIA
HORVÁT
KOVÁCS PROFESSZOR
BERTA
TRUBECZKOJ HERCEG, orosz katonatiszt
LAUKA GUSZTÁV
IFJ. LENDVAY MÁRTON
BALÁZS SÁNDOR
A NÓTÁRIUS
TÁLASNÉ.

Történik 1849—50-ben; az első felvonás Tordán, a második Kolozsváron, a harmadik Pesten.

ELSŐ FELVONÁS

Petőfiék szállása, Tordán. Alacsony, famennyezetes szoba, világos falakkal, szerény polgári bútorokkal, csipkefüggönyökkel, néhány hazafias nyomattal a falon.

Főbejárat elől jobbra. A baloldalon két ablak az utcára nyílik. A háttérben ajtó, amely közvetlenül a konyhába vezet. Székely parasztkonyha, a tálak és kancsók tömegével. Bútorzat: ülő bútorok, hátul jobbra két egymásmellé állított ágy, a két utcai ablak közt egyszerű íróasztal, amely teli van kéziratokkal, könyvekkel. Valahol a fal mellett Julia csikóbőrös útiládája. Az ágyakon és bútorokon férfiruhák és fehérneműk, csomagoláshoz összerakva. A szobának szerény, tiszta és meghitt benyomást kell tennie. Látnivaló, a háziak megbecsülik a pesti vendégeket.

Nyári délután.

ELSŐ JELENET.

TÁLASNÉ, KOVÁCS.

A színpad kevés ideig üres, a konyhaajtó nyitva áll. Tálasné a konyhában tesz-vesz, közbe fejhangon zsoltárt énekel; a főbejáraton kopogtatás hallatszik, Tálasné eleinte nem hallja, tovább énekel, de azután figyelmes lesz, konyhakendővel megtörli a kezét, bejön a szobába és ajtót nyit.

KOVÁCS *a nyitott ajtóban állva.* Itt van szállá-son Petőfi Sándorné tésasszony?

TÁLASNÉ. Itt van, itt, már egy hete.

KOVÁCS *belép a szobába. Hetvenesztendős férfi, sűrű fehér hajjal és körszakállal, arca piros és szinte valószínűtlenül fiatalos. Bár nem pap, hanem professzor, a kálvinista papok modorában beszél.* Most feleljen egy másik kérdésemre: itthon tartózkodik jelenleg a tés-asszony?

TÁLASNÉ, *akit előkelő beszédmodora megihlet.* Nem tartózkodik, instálom, egy ugrásra átment Csepi-Dongóékhoz.

KOVÁCS. Csepi-Dongóékhoz? Jól van. De adhat-e felvilágosítást arra nézve, mikor fog a szállására visszatérni?

TÁLASNÉ. Instálom, mindjárt itt lesz. Ozson-nára hazajön. Bivalytejes kávéval várom. Mert azt mondja: Pesten az nincs.

KOVÁCS. Bár az én időm nagyon drága, mégis meg kell várjam a tésasszonyt. Nem járt itt a feleségem?

TÁLASNÉ. Nem ismerem kérem az asszonyságot.

KOVÁCS. Fekete ruhában... sugár szép asz-szony... fiatal, egészen fiatal...

TÁLASNÉ *konfidensen nevet.* Ó, hát az úrnak fiatal felesége van?! Ne izéljen már!

KOVÁCS, *tárgyilagosan.* Negyven esztendővel fiata-labb... Csodálkozik ezen, jó asszony? Rendkívüli emberek rendkívüli viszonyok közt élnek... Úgy látom, nem tudja, kivel beszél?

TÁLASNÉ *élesen szemügyre veszi.* Nem az a vén vásárhelyi lókupec? Kurta Jóskának vagy minek hívják...

KOVÁCS, *elnézően.* Lókupec? Nem rossz! Ha én lovakkal kereskedném, akkor szárnyas lovak volnának, — de ezt maga nem érti... Hát, figyeljen ide, jó asszony. Én vagyok az a Kosóczi-Kovács professzor, tudja, akiről olyan sokat beszélnek az emberek... Kovács professzor Kolozsvárról. *A hatást várja.* No, csak hallott már rólam?

TÁLASNÉ. Nem hallottam, instálom.

KOVÁCS. Alkalmasint Arisztotelesz nevét sem hallotta még — mi? *Szünet.* Mi a hírnév? Vanitas vanitatum! Hanem azért irígylendő kend, boldog, mert a lelki szegényeké a mennyeknek országa. Jól van, csak menjen dolgára, majd én megvárom itt a tésasszonyt.

TÁLASNÉ *a konyhába megy és beteszi maga után az ajtót.*

KOVÁCS *Petőfi díszkötésű verseskönyvét veszi fel az asztalról, lapozni kezd, de aztán mást gondol és kinyitja a konyhaajtót.* Mondja, jó asszony, igaz az, hogy Petőfi úr a harctérre ment?

TÁLASNÉ *a konyhából.* Bizony igaz. Szerdán éjszaka ment a Borsos Mihály szekerén.

KOVÁCS. Kérdés, csakugyan a harctérre ment-e?

TÁLASNÉ. Odament, instálom, oda, a katonaruhája volt rajta.

KOVÁCS. Nem tudom, mi értelme ennek — most megy, mikor már itt a vég kezdete! Ámbár, amilyen szerencséje van Petőfi uramnak, biztos, hogy megússza ép bőrrel. *Erélyesen.* De ez nem tartozik kendre! *Becsapja az ajtót. Leül és olvasni kezd a könyvben, közbe az ujjain skandálja a verseket, majd bosszúsan fölnevet.*

MÁSODIK JELENET.

KOVÁCS, HORVÁT.

HORVÁT *beront, 30 éves férfi, egyik válla magasabb, arca beteges színű, modora tüzes és nyilt.* Julia, — nincs itt Julia?

KOVÁCS *alig pillant föl a könyvből.* Köszönni már nem divat? Már nem divat a mai fiataloknál?

HORVÁT. Á, bocsánat — jó napot, professzor uram!

KOVÁCS. Ön Horvát, Horvát Árpád! Visszaemlékszem minden volt tanítványomra, mint Cyrus király a veteránjaira. Pedig ugyancsak régóta nem láttam, amice!

HORVÁT. Amióta logikából szekundát tetszett adni.

KOVÁCS *utólag is méregbe jön.* Mert ön iskolai dolgozataiban mindig összehordta az össze nem tartozó dolgokat. Igazán érdekelne, mire vitte az életben, amice?

HORVÁT. Utólért a büntetés, magam is professzorféle lettem. Tanár a pesti egyetemen.

KOVÁCS *dermedten.* Az egyetemen? Tanár?

HORVÁT *megnyugtatja.* Csak helyettes, kérem!

KOVÁCS. Hát uraságod az a bizonyos Horvát Árpád?

HORVÁT. Én, de hiszen nem énrólam van szó, hanem, hogy Petőfi a harctérre ment. Hogy engedhették meg? Bem tábornok óriási túlerő ellen viaskodik — és Sándor a tüzes pokol közepén! . . . Az csak nem lehet?!

KOVÁCS. Minden lehet ebben az országban, kérem. Harminc éves hadvezér, huszonnyolc éves miniszter,

huszonhét éves egyetemi tanár és huszonhat éves poéta laureátus — minden lehet! A fiatal urak az úgynevezett szabadságharcukkal fejtetőre állítják a birodalmat és egyikük sem kérdezte még, mire való az egész zenebona.

HORVÁT. Arra való, hogy embereket csináljon a magyarokból.

KOVÁCS. Nono! Hát ezelőtt mik voltunk?

HORVÁT. Két lábon járó gyomrok. Gyomor-ország volt ez, agyvelő és szív nélkül.

KOVÁCS. Logikának nevezik ezt a pesti univerzitáson?

HORVÁT. Akárminek nevezik, most igazán nem fontos... De a lángész, mint ágyútöltelék: ez gazság, ostobaság! Petőfi agyában csillagpor szikrázik, — az nem arra való, hogy parasztföldet trágyázzanak vele... De ő ment, mert muszáj volt mennie. Igen, persze, a jóakarói beadták neki a muszájt, elmés célzások, fulánkos megjegyzések alakjában... «Aki annyit csörgette kardját a pesti flaszteren, mint Petőfi; aki annyit deklamált vérről, szabadságról, forradalomról: az nem bújhat a felesége szoknyája mögé, mikor zeng az ég...» No hiszen ez kellett csak neki, — csiklandós az örjöngésig!

KOVÁCS *a könyvből olvas.*

Ha senki sem védné is a hazát
Magamnak őtet védni kellene,
S mostan, midőn mindenki síkra száll,
Magamban én itthon maradjak-é?

Egy szóval sem mondom, hogy jó vers, — gyöngécske biz ez, de aki így ír, az nem maradhat itthon!

HORVÁT. Nem is maradt, ő nem! Nincs az a tüzes pokol, ahová őt bele nem lehetne ugratni. Tudja,

professzor uram: akik őt golyózáporba küldték, azok pszichológusok voltak.

Kovács. Engem ebben a zavaros ügyben legföljebb az érdekelne, a pesti kolléga úr csakugyan lángésznek tartja-e Petőfit? A mai fiatalok nagyon is bőkezűen adományozzák egymásnak a jelzőket. Kossuth lángeszű miniszter, Görgey lángeszű hadvezér, Petőfi lángeszű poéta... Éjjel több lángész világít a pesti utcákon, mint olajlámpás... Azt még megértem, ha lángésznek neveznek valakit, aki — mondjuk — egyetemes filozófiai rendszert épít fel, mint Arisztotelesz, vagy Verulámi Bacon, vagy más, aki ma még serényen dolgozik, de előbb-utóbb a nyilvánosság elé fog lépni... de hogy miért lángész valaki, aki fölkap egy ötletet, egy ötletnek a tizedrészét, egy ötletcafatot és azt rímekbe szedi, — hogy miért lángész az ilyen, azt talán megértik a pesti univerzitáson, de én a szerény kolozsvári eszemmel bizony nem bírom megérteni... Az urak Petőfije figyelemreméltó poéta — *lehetne*, ha meg volna benne a tudományos előképzettség és az érett korral járó élettapasztalás... De ő nem is veszi komolyan a poézist, ő fejből költ, csak úgy rögtönözve, kóta nélkül, mint a cigány... Hiszen ha nem volna az embernek annyi dolga, meg lehetne mutatni, mi a különbség a parlagi költő és az igazi műköltér között...

Horvát. Megmondom, mért lángész Petőfi. Ha kinézek az ablakon és azt látom, az üres szalma ágaskodni és repülni kezd, akkor tudom: odakünn szél fúj. És ha azt látom: az emberi alom mozgolódni kezd, akkor bizonyos, hogy egy zseni viharzik el fölötte.

Kovács. No, no, no, uram!

Horvát. Nem látja a professzor úr, a sok szalmabáb

hogyan repül Petőfi sodrában? Hozzátapadnak, nem tudnak tőle szabadulni. Tiltakoznak ellene, irígylik, kicsinyítik, de mindig vele vannak, rágondolnak, róla beszélnek.

Kovács *eltaszítja magától Petőfi könyvét.* Meg kell engedni: a mai fiatalok jól portálják egymást. Hát, tisztelt pesti tanár úr, ne is féltse a barátját, ügyes ember az nagyon. Huszonhat esztendős korában országos híresség tudott lenni, míg másokat, komoly munkásságú férfiakat, senki sem emleget a fórumon. Az ilyen embert nem kell félteni.

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, JULIA.

JULIA *excentrikus, de ízléses öltözékben, piros frigiai sapkával és nemzetiszín övvel, gyorsan belép.* Itt vagyok! Üdvözlöm a nagy szkeptikust, aki semmiben sem hisz, csak önmagában — hála Istennek! Benvenuto, Horvátka! Szép, hogy mutatja magát.

Kovács. Éppen jókor, tésasszonyka! Az ifjú hoplomachus már azon volt, hogy vékonyomba döfje a kardját.

JULIA. Ha Horvátka mérges, akkor legföljebb csíp egyet, az övé csak kakasdüh . . . De most engedelmet kérek: el kell pakkolnom az uram civilruháit, van itt egy erdődi fuvaros, aki apámékhoz viszi. *Csomagolás közben.* Berta is a városban van?

Kovács. Velem jött és mindjárt itt is lesz. Most a fuvaros után buzgólkodik, mert ma még visszamegyünk Kolozsvárra.

JULIA. Ejnye, a feleségét küldi a szekér után? Nagy urak a kolozsvári professzorok!

Kovács *érzékenyen.* Nem vagyok nagy úr, legalább a szó anyagias értelmében nem — de a tudomány még némely szolgálatot vár tőlem és — ahogy a lengyel példaszó mondja — istenek nem arra valók, hogy fazekat drótozzanak. *Óráját nézi.* Mégis Berta után nézek, úgy látszik bonyodalmak keletkeztek a forspont körül . . . majd idehozom, mert innen indulunk Kolozsvárra . . . *Elmegy.*

JULIA *utána szól.* Biztosan jöjjön, kap egy pohár fínom tokajit, három vagy nem tudom hány puttonyos . . . Teleki Micuék küldték . . . Sajnálom ennek a feleségét. Nehéz hivatala van! *Nevet.* Tudja, hogy Berta szerelmes volt Petőfibe? Persze még lyánykorában . . . Igen, mindjárt az eljegyzésünk után összevesztem Sándorral . . . többször is megtörtént. Sándor azután egy egész báli éjszakán át Bertának kurizált — engem akart megbosszantani . . . Másnap persze kibékültünk és az én jó Sándorom nem törődött többet Bertával . . . de az, szegény, komolyan vette a játékot . . . halálos komolyan . . . azt hiszem: bánatában ment hozzá ehhez a szörnyű professzorhoz . . . ez tulajdonképpen nagyon szomorú: ami nekünk évődés, az neki holtig tartó végzete . . . más lyány is járt már így: ifjú poétával álmodik és vén professzorral alszik . . . azt hiszem, Berta alaposan utálhat engem . . . nagyon utálhat . . . megértem szegénykét, sajnálom is . . .

HORVÁT *aki eddig némán és mozdulatlanul nézte Juliát.* Julia, mért nem tartotta vissza Petőfit?

JULIA *megdöbbenve sarkon fordul és farkasszemet néz vele.*

HORVÁT. Nem kellett volna megengedni, hogy a harctérre menjen.

JULIA. De Horvát — mit beszél maga? Sándort visszatartani! Fogja le a szélvészt, ha egyszer kibontotta szárnyát. Nem jól ismeri Petőfit! *Szünet után büszkén.* De Petőfinét sem ismeri! Ha módomban lett volna, én akkor sem tartottam volna vissza!

HORVÁT. Pedig asszonyhoz, feleséghez méltó feladat lett volna.

JULIA. Hogy én lehúzzam őt a magasságból? Nem volnék rá méltó, hogy a nevét viseljem . . . Barátom, én egy oroszlánhoz mentem feleségül, én leszoktam a pityergésről . . .

HORVÁT. És ha baja történik az oroszlánnak? Ha megsebesül, ha nyomorékká lesz? *Szünet.* Ha elesik a csatában?

JULIA *szinte haragosan.* Nem fog elesni!

HORVÁT. Honnan veszi a hitét? Miféle oltalomban bízik? Maga nem is vallásos!?

JULIA. Hiszek a világrend örök logikájában . . . Vannak magasabb törvények . . . Petőfi a sors embere! Amíg el nem végezte küldetését, addig ő nem dőlhet ki . . . Elképzelhető, hogy Kolumbusz Kristóf hajótörést szenved útja legelején? És Petőfi tegnap indult csak útjára . . . hol vagyunk még a független Magyarországtól, a szabad respublikától? Tudja, hogy az uram huszonhatéves? Mérje össze a huszonhatéves Goethével, a huszonhatéves Shakespeare-rel . . . ő mindegyiknél nagyobb! Olyan meredek ívben száguld a zenit felé . . . ó, hetven—nyolcvan esztendő kell hozzá, amíg befutja a kijelölt pályát . . . ezt ki lehet számítani, le lehet rajzolni.

HORVÁT. Mióta hisz maga csodákban?

JULIA. Ez nem csoda, hanem logika, törvényszerűség. *Sámfára húzott csizmapárt vesz a kezébe, hogy a ládába rakja.* Lássa, mikor Sándor engem elvitt Erdődről, édesapám azt mondta: meg fogod bánni, Juliska! Én magam is félve néztem a jövőbe — hiszen én palotában laktam, négy lóval jártam, gavallérok forogtak körülöttem — Szendrey Julia voltam! És mégis elmentem a vándordiákkal a pesti hónaposszobába... elmentem makacsságból... magam azt hittem: makacsságból... pedig más valami vitt, nem tudom, mi... valami, ami titokzatos és isteni... és nekem mennem kellett! És ott, a pesti hónaposszobában, megtudtam, hogy királyné lettem... Nevessen, Horvát, az uram csizmája van a kezemben!...

HORVÁT. Azért királyné!... a fején csillagkorona, birodalma az örökkévalóság!

JULIA *elrakja a csizmát.* Tulajdonképpen mért beszélek én magának? Szavakat mondok, esetlen szavakat... Újakat kellene kieszelni, gyöngéd, tüzes, szivárványszínű szavakat! Nem, dehogy... ezt csak Beethoven zenéjével lehetne elmondani, vagy... igen! Petőfi verseivel!

HORVÁT. Szeretnék valamit kérdezni... nem fog megharagudni Julia?

JULIA. Maga bolond, és az ilyen atyafinak még a vad népeknél is több szabad, mint másnak. Hát csak rajta, kérdezzen!

HORVÁT. Szereti maga Petőfit?

JULIA *ijedt szünet után.* Bántani akar, Horvát? *Szünet.* Hát vegye tudomásul: nem fáj! Maga sze-

reti Sándort, jobban, mint minden barátja: a maga komiszkodásának nincs fulánkja.

HORVÁT *csökönyösen*. Nem felelt a kérdésemre!

JULIA. Emlékszik mit írt hozzám Petőfi?

Mint ágról ágra
A csalogánypár,
Csillagrul-csillagra szállunk, te s én,
Vagy mint két hattyú
Ringunk szelíden
Az örökkévalóság tengerén . . .

Petőfi Sándor írta hozzám! Ezektől a szavaktól én sohasem tudok többé szabadulni. Fogva tartanak, úgy ölelnek körül, mint egy gyémánt templomkupola . . . Rab vagyok, innen nem lehet többé kiszökni . . . Nem, senki sem tudja, mi az: egy nagy költő szerelmének lenni . . . Csak én tudom! Ki tud annyit ajándékozni egy asszonynak? Hol az a király vagy császár? Barátom, amit én érzek, az nem boldogság: százszor felségesebb, istenibb mindannál, amit földi asszony érezhet!

HORVÁT *elgondolkozva*. Szerelem ez? Szerelem, vagy nagyravágyás? Tudja, mit beszélnek? Maga hiúságból lett Petőfiné! Nem az emberbe, hanem a hírnevébe szeretett . . .

JULIA. Hát tudják az emberek, miből vegyítik össze a szerelem italát? Mit szeretünk a férfin? Nem a lelkét? Mi a lélek, ha nem a zseni? Aki Napoleont szereti, a dicsőségét is szereti. Aki pedig Petőfit szereti, a halhatatlanságát is imádja. Nincs Napoleon nyert csaták nélkül és nincs Petőfi költészet

nélkül. Szatócsék a Kétnyúl-utcában ezt nem értik meg, náluk a nő álma : a kipödört bajusz és a sarokház.

HORVÁT. Mindebben van erő és nemesség . . . De mondja . . . *ráteszi kezét Juliának az asztalon fekvő kezére,* legyen egyszer olyan őszinte, amilyen csak Szendrey Julia tud lenni : miféle napfoltok homályosítják el Petőfi szerelmét ? Mondja, Julia, mért nem bízik magában az ura ?

JULIA. Nem bízik ?

HORVÁT. «Nem bízik» . . . ez talán sok, több az igazságnál. De valami mélabús gyanú lappang a lelkében . . . «S rábírhat-e majdan egy ifjú szerelme, hogy elhagyod érte az én nevemet ?»

JULIA *őszintén és szomorúan.* Igen, őt olykor álomképek gyötrik . . . fájdalmas álomképek . . . neki különös sejtőképessége van . . . lehet, hogy érez bennem valamit, valamit, amiről magam sem tudok . . . lehet, hiszen nem ismerem magamat . . .

HORVÁT. Aki úgy mer érezni, mint maga, annak hűnek kell lennie önmagához. Légy hű mindhalálig és néked adom az élet koronáját, mondja az Irás.

JULIA. Mért mondja nekem azt, amit mindenkinél jobban tudok ? Én férjhez mentem, nem húsz—harminc esztendőre, hanem egy örökkévalóságra. Azt akarom, hogy a dédunokák is ismerjék Szendrey Juliát. Ismerjék, szeressék és egy kicsit irígyeljék . . . mert a nők irígysége a holtom után is jól fog esni . . . Évszázadok mulva, ahol szerelmes fiatalok vannak együtt, ott én meg akarok jelenni, mint szelíd, fehér árnyék és minden utamon az én királyi oroszlánom fog kísérni.

HORVÁT. Ez mégis csak szerelem !

JULIA *bort tölt két pohárba.* Ki nem állhatom ezt

a szót: szerelem. Undorodom tőle. Boltossegédek és varrólányok nyála tapad hozzá. Törvényt kellene hozni, hogy más, mint költő, ne beszéljen szerelemről. Ő is csak versben. Igyék, Horvátka! *Az üveget nézi.* Ez háromputtonyos ám! *Koccint vele.* Igyunk arra a még meg nem született iskolamesterre, aki elsőnek fogja kérdezni a prozódia-leckén: mondd meg fiam, mit tudsz Szendrey Juliáról?

HORVÁT *a leckét mondó kisdiák hangsúlyozásával.* Szendrey Julia Petőfi Sándor hitvese volt és a világirodalomban helyet foglal Dante Beatriceja és Petrarca Laurája mellett.

JULIA. Nagyon jól van, Árpád fiam! *Mind a ketten nevetnek.*

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, LAUKA.

LAUKA *a szobába lép.* A királyné mulat, la reine s'amuse, megjelen hű udvari bolondja.

HORVÁT. Hohó, Butter Flórián!

JULIA. Don Gunárosz! Miféle szél hordta ide?

LAUKA. Borszagra jöttem, mint a muslica. Üdv az istennőnek. *Leereszkedően.* Neked is üdv, derék halandó! Szabad azonban érdeklődni, miféle rokonszenves folyadék ez? *Az üveg után nyúl.*

JULIA. Ne abból . . . maga ezüstpohárból igyék, hiszen költő! *Kis ezüstpoharat hoz.*

HORVÁT. Guszti több a költőnél, ő műköltér!

LAUKA. Én csak a múzsa rúgott borja vagyok, . . . Petőfi oroszlánnyomán kullogok.

HORVÁT. Mert a borjú mindig az oroszlán nyomában kullog, kérem.

JULIA. Szeretem ezt a Gusztit, olyan üdítően, olyan idegnyugtatóan üres. *Koccint vele.* Imádom mindazt, ami hiányzik magából. Szeretem a maga negatívumait. Nem jellem, nem hős, nem tudós, nem szerelmes. Egy morzsányi pátosz, de egy szikra nagyképűség sincs magában.

LAUKA *könnyedén.* Nem jött hír Segesvárról? Erzsébetvárosiakkal beszéltem, azt mondják: egész nap ágyúztak. Még délután is füstfelhő ült a láthatáron.

JULIA *leteszi a poharát.* Csata . . . ?

LAUKA. Nem tudni, mi készül a füstfüggöny mögött. *Hamis pátosszal.* Talán elpusztul egy világ, talán új földtekét esztergályoznak.

HORVÁT *aki titkos jeleket adott Laukának, hogy hallgasson.* Csak trocheusokban ne beszélj! Nem neked való. Mondj inkább Lauka-féle klapanciákat.

LAUKA *kap a jó alkalmon.* Elmondjam legújabb versemet? *Szerényen.* Merem állítani: a jobbak közül való . . . *Szaval.* Egy halott koponyához!

Rád tekintek csendes borzadással,
Rád tekintek, sárgás néma csont . . .

JULIA. Mért ilyen szomorú dolgot?!

HORVÁT. Ezt különben is megírta már Shakespeare komád, Hamlet királyfi monológjában.

LAUKA *érzékenyen.* Hát ha úgy vesszük: mindent megírtak már! Tessék nekem valamit mutatni, amihez hasonlót még nem írtak volna.

HORVÁT. Valami vidámat kérünk! Nem tehetek róla, de én imádom a Guszti vidám írásait!

LAUKA. Ismered a bordalomat? Tizenkét körmöci arannyal jutalmazta a Kisfaludy Társaság. Úgy mondják, nem éppen a legrosszabbik magyar vers. *Szaval.*

Víg barátim, most igyunk bort
Vagy soha,
Még a bor sem jó, ha éltünk
Mostoha,
Üssük össze szomszédunkkal
A pohárt,
Egy pohár bor, mond a költő,
Meg nem árt.

HORVÁT. «Fölfelé megy borban a gyöngy . . . Roszszul teszi . . .» Mért nem mondod el mindjárt az eredeti Fóti dalt?

LAUKA. Miféle Fóti dalt? Ja, az öreg Vörösmartyét? *Szünet után bizonytalanul.* Hasonlít hozzá?

HORVÁT. Mint majom az emberhez.

JULIA *aki egész idő alatt borús gondolataival viaskodott.* De mi lehet az Segesváron?

LAUKA. Mi . . .? Bem apó elnadrágolja a muszkát. A fejemet teszem rá! Mert ha neki alkalma van, hogy üssön egyet cár atyuskán, azt ő semmi pénzért el nem mulasztja . . . *Nagyon kedvesen.* Elmondom az Átok című versemet. Jó? Hazafias, Julia maga nagyon szereti az ilyeneket. *Szaval.*

Felkelt az elnyomott haza,
És a zsarnokok fejére,
A népeknek istenétől
Átkot, szörnyű átkot kére . . .

Horvát arcát nézi, elkedvetlenedik, abbahagyja. Hát ez is hasonlít?

HORVÁT. Nem mondtam . . .

LAUKA. De gondoltad! A kaján pofádon látom!

HORVÁT. Te olyan vagy, mint a poszméh: meghemperegsz minden virágkehelyben és ami hímpor rád ragad, azt hazaviszed.

LAUKA *lemondóan.* Mégis, melyikhez hasonlít?

HORVÁT. Tudod te azt nagyon jól!

LAUKA. Petőfi . . . úgy-e? *Szünet.* Van még egy: Párbaj . . . de arra azt fogod mondani: Arany János-utánzat.

HORVÁT. Mert az is!

LAUKA. Nehéz verset írni ilyen népségnek . . .

HORVÁT. Igen . . . akik minden tücsköt-bogarat összeolvasnak . . .

JULIA *felugrik.* A városban biztosan tudják már, — megyek!

LAUKA. Nem, maradjon, majd én!

Kívülről súlyos szekerek lármája hallatszik: csörömpölés, ostorpattogás, kocsisok kurjongatása, kutyaugatás. Mind a hárman az ablakhoz lépnek.

HORVÁT. Mennyi parasztszekér!

LAUKA. A sok gyerek és asszony . . . Ni, csordákat hajtanak . . .

JULIA. Menekülők! De ki elől menekülnek?!

LAUKA. A segesvári úton jönnek . . .

JULIA. Menjen, tudja meg tőlük, mi történt!

Midőn Lauka már az ajtókilincset fogja, az ajtó nyílik és belép Berta.

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, BERTA.

BERTA *Kovács professzor felesége, fiatal nő, arcszíne feltűnően sápadt.*

LAUKA. Kovács professzorné!

JULIA. Berta!

HORVÁT. Hallott valamit a tekintetes asszony?

JULIA. Mi történt Segesváron?

BERTA. A Lajos bátyám onnan jött, beszéltem vele . . .

HORVÁT. A táborból?

JULIA. Csata volt?

LAUKA. Fogadni mernék: Bem apó elpáholta őket . . .

BERTA. Bem hadserege megsemmisült. *Rémült csend.* Sokan estek el honvédek, az ellenség bekerítette és halomra ölte őket. Nem adtak pardont. Bem tábornok csak kevesedmagával menekült. *Juliát nézi.* Nem is kérdezed, mi történt Petőfivel?

JULIA. Az nem lehet, hogy Sándor . . . *Egy gondolat ellen védekezik.* Nem . . . nem!

BERTA. Mindenki mást beszél. Valaki azt mondta: látta a kozáklovak alatt, véresen . . . *Juliát nézi.*

JULIA *kiabál.* Nem igaz . . . nem igaz!

BERTA. Lajos bátyám azt hiszi, elmenekült Bemmel . . .

LAUKA. Bem nagyon szerette, mint a fiát . . .

HORVÁT. Mért szerette . . .? Szereti . . .! Biztos, hogy gondoskodott róla . . . magával vitte . . . Beszélhetnék a tekintetes asszony bátyjával?

BERTA. Tovább sietett Kolozsvárra . . . Akik nem estek el a csatában, azok mind Kolozsvár felé menekülnek . . . Nagy gomolyban baktatnak az úton, mindegyik csupa vér és rongy, — a félelem vágtat előttük, mint hideg szél a zivatar előtt . . .

JULIA *tehetetlenül.* Én is Kolozsvárra akarok . . .

HORVÁT. Jó lesz, ott mindent megtudhat . . .

HATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, KOVÁCS.

KOVÁCS *izgatottan belép.* Berta itt van? No, csakhogy előkerültél . . . Soha ilyen felfordulást . . . Tótágast áll az egész város . . . Hol a szekér?

BERTA. A ház előtt áll.

HORVÁT. Petőfiné is Kolozsvárra megy . . . Van hely a szekerükön?

KOVÁCS. Jöhet a tésasszony, hogyne . . .

BERTA. Nálunk lakjál Kolozsváron . . .

KOVÁCS. Nálunk, persze . . . szívesen látjuk . . .

HORVÁT. Jó volna, ha rögtön indulnának, amíg még szabad az út.

BERTA. Nincsenek lovak.

KOVÁCS. Hogy-hogy nincsenek? Nem kértél forspontot? Nem mondtad: Kovács professzornak kell?

BERTA. Senki sem akar befogni . . . a törvénybíró nem bír a néppel . . . azt mondja: ilyen zavaros időkben . . .

LAUKA. Megálljunk csak! A helybeli nótárius nekem jó cimborám . . . együtt ittunk tavaly a dévai Nagyperecben . . . Ha megkérem . . .

HORVÁT. Eredj hozzá, igen, eredj azonnal!

LAUKA *elsiet.*

Kívülről vonuló kozákcsapat éneke hallatszik. Mind mélységes lelki megrendüléssel figyelik.

JULIA. Halljátok? Halljátok?

BERTA. Idegen ének!

HORVÁT *az ablakban.* Katonák! Lovasok! Nem a mieink! Hosszú lándzsájuk van!

LAUKA *sápadtan visszajön.* Kozákok!

Az ének félelmetes erőre kap.

JULIA. Kozákok Erdélyben!

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, NÓTÁRIUS, majd TRUBECZKOJ.

NÓTÁRIUS *a szobába lép, nyitva hagyja maga mögött az ajtót. A nótárius peckes, keserű székely; legkevésbbé sem ijedt meg.* Lakást rekvirálnak a muszkák ... ide is jönnek ... egy tiszt ...

LAUKA. Az én nótáriusom! Szervusz ...

TRUBECZKOJ *bosszusan belép, egyenruhában van, sapka a fején, nogajka a kezében, a nótáriushoz szól.* Ököristállóba nem engedem a lovaimat ... Ha nincs rendes istálló, lefoglalom a lakásokat, szobákba köttetem a lovakat.

NÓTÁRIUS. És a polgárok? Velük mi lesz?

TRUBECZKOJ. Húzzák össze magukat ... az én legényeim is tucatjával alusznak egy szobában ... húzzák össze magukat vagy feküdjenek a szabadban, a nyárfák alatt ... most úgyis kánikula van, az éjsza-

kák melegek . . . vannak itt pajták is . . . különben : bánom is én !

NÓTÁRIUS. A lovak a szobában és az emberek pajtában ?

TRUBECZKOJ. Mit akar — háború van ! Önök a törvényes uruk ellen támadtak, nem fogjuk önöket selyemágyba fektetni . . . ezt a szobát mindenesetre lefoglalom az én lovaimnak . . . hat hátasom elfér itt . . . *A jelenlevők felé.* Ezek menjenek innen !

HORVÁT. Bocsánat, tiszt úr, a lakás egy hölgyé . . . úri hölgyé . . . azt hiszem a lovagiasság . . .

TRUBECZKOJ. Fogja be a száját. *Nótáriushoz.* Hol a lakás tulajdonosa ? Látni akarom . . . egy-kettő !

JULIA *a többiek néma ösztökélésére előrelép.*

TRUBECZKOJ. Hát adok önnek egy félórát . . . *Meglátja Juliát, elhallgat. Szünet után.* Hölgy . . . úri-hölgy . . . mille fois pardon, madame ! Mi csatából jövünk, embereink húsz óra óta nyeregben ülnek . . . lovaink már alig állanak a lábukon . . . *Leveszi a sapkáját, de csak azért, hogy megtörölje homlokát.* Véres harc volt . . . *Dühösen.* Azok a gazok . . . *Észbekap.* Hát a honvédek . . . megint úgy verekedtek, mint a sátánok . . . pedig őrültség volt tőlük, tiszta őrültség, hiszen húszszoros túlerővel álltak szemben . . . mi húszszor annyian voltunk és mégis súlyos veszteségeink voltak, a tábornok is elesett, Szkariatin . . . ettől persze megdühödtek embereink . . . *Szünet után.* De nők ellen mi nem harcolunk . . . és ha ön súlyt vet rá, asszonyom, hogy ebben a lakásban maradjon . . . kérem : tessék . . . majd én másutt . . .

HORVÁT. A hölgy nem akar itt maradni, Kolozsvárra kell utaznia.

JULIA. Igen, Kolozsvárra, igen.

TRUBECZKOJ. Csak útlevéllel lehet . . . *Juliára néz.* Jó, majd szerzek önnek . . . azzal utazhatik bátran.

KOVÁCS. De nincsenek lovaink! A város nem ad forspontot, még nekem sem ad.

TRUBECZKOJ *a nótáriushoz.* Lovakat!

NÓTÁRIUS. Honnan, ha nincs?! Ilyen zavaros időben ki ereszti ki állatját az országútra?

TRUBECZKOJ. Fél óra ideje van, ha addig nem lesz forspont, a városi tanácsot fogatom a kocsi elé.

NÓTÁRIUS *paprikavörös lesz.* A tanácsot? Nahát megyek a generális úrhoz! Meglátom, ő mit szól hozzá.

TRUBECZKOJ. Azt megmondhatom. A tábornok minden polgárembert, aki panaszra jelentkezik nála, elvből megkorbácsoltat. *Rákiált.* Nos, lesz fogat?

NÓTÁRIUS *nagyot nyel.* Lesz. Befogatom a magam szürkéit. *Dühösen elmegy.*

TRUBECZKOJ *jegyzőkönyvet vett elő.* Az útlevélhez néhány adatra lesz szükség. A neve, asszonyom?

JULIA. Petőfi Sándorné, született Szendrey Julia.

TRUBECZKOJ *a Petőfi névre úgy reagál, mintha már hallotta volna, de tovább nem tud emlékezni. A jegyzőkönyvbe ír.* Szendrey Julia . . . Utazásának célja? Mondjuk: családi ügyek . . .

KOVÁCS. Az uráról szeretne hírt szerezni a tésasszony . . . Petőfi úr eltűnt a segesvári csatában.

TRUBECZKOJ. Az ura katona? És ott volt Segesvárnál? Sajnálom, igazán sajnálom . . . ott vad dolgok történtek . . . az elesett Szkariatin tábornok kedvence volt a kozákságnak . . . halála nagyon elkeserítette őket . . . Sajnálom. Milyen rangot viselt az ura?

JULIA *nem érti teljesen a kérdést.* Petőfi Sándor . . .

KOVÁCS. Őrnagy, kérem . . . Bem tábornok adjutánsa . . .

HORVÁT. Magyarország legnagyobb költője . . .

TRUBECZKOJ. Az a vén lengyel róka megint kifogott rajtunk . . . áttört a hajtóláncon . . . reméljük, az ön ura is Bemmel menekült . . . sőt ha adjutánsa volt, akkor ez nagyon valószínű . . .

LAUKA. Biztos, hogy Petőfi megmenekült!

KOVÁCS. Petőfinek mindig szerencséje volt.

TRUBECZKOJ. Petőfi? Igen, emlékszem, — hallottam a nevét többször is, magyar tisztektől hallottam . . . Költő és szabadsághős . . . ugyebár? Igen, úgy beszéltek róla, mint valami nagyszerű természeti tüneményről . . . azt mondták: orkán-meteor . . . Nem ismerem a magyar irodalmat, de ismerem a katonáikat, a nőiket, a zenéjüket . . . elhiszem, hogy ezen a földön nagy költők teremnek . . . Milyen különös dolog a háború! Az embert idegen erők sodorják magukkal: a parancs, a bosszúvágy, a vadászszenvedély . . . az ember elveszti a lelkét, elveszti önmagát . . . de azután történik valami: véletlenül összetalálkozik a szépséggel, vagy költészetről beszél . . . más, nemesebb, magasabb erők kezdenek hatni . . . az ember visszatalál önmagához, a katona megint ember lesz . . . Engedje meg, asszonyom, hogy bemutassam magamat . . . Trubeczkoj Szergej herceg vagyok.

LAUKA *az ablakban.* Már fogják a lovakat!

TRUBECZKOJ. Mire kocsiba ül, asszonyom, ott lesz az útlevele. Egy altisztet is adok önök mellé, aki elkíséri az előörsökhöz . . . Nem fogom többet látni. Szerencsés utat, asszonyom! *Az ajtóig megy, megáll,*

visszafordul. Ön egy ünnepelt költő hitvese . . . Talán nem fog hóbortosnak tartani, ha az én kedves költőm, Puskin Alexander szavaival mondok búcsút. *Kissé gondolkodik, bájos mosoly jelen meg arcán.*

Nem rezzent meg, nem tétovázott,
Arcán nem változott a szín,
Szemöldén mozzanás se látszott,
Se idegrángás ajkain.
S bár lelke mélyét fölkavarta
Az elragadó jelenet:
A fölküzdő érzelmeket
Nem árulá el semmi rajta:
Nem adta a zavar jelét
S nyugodtan hajtá meg fejét.

Trubeczkoj, miután eddig jutott a szavalatával, csakugyan nyugodtan meghajol és elmegy.

Julia a szavalat elején átvette Trubeczkoj mosolyát, de aztán valami tragikus sejtelem dermeszti meg vonásait.

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS

Julia szállása Kovácsék kolozsvári házában. Fakó, kopár, bagószagú szoba. Főbejárat a bal oldalon. Jobbról elől zöldfüggönyös üvegajtó, amely Kovácsékhoz vezet. Jobbról hátul hálófülke, amely előtt krinolinos divatképekkel teliragasztott spanyolfal áll. Hátul két ablak az utcára. Az ablakok elé sötétszínű függöny húzható, a függönyre azért van szükség, mert az utca szintje magasabban fekszik, mint a szoba padlója, tehát a kisgyerekek is könnyen benézhetnek. Azt a pár téliesen öltözött parasztot és csúszkáló kisfiút, aki az utcán jár, térdtől fölfele látni. Ha nyitva van az ablakfüggöny, akkor a behavazott szűk utcát és a túlsó soron levő Unió-fogadó íves nagy ablakait látni.

A bútorzat: kecskelábú régi asztal, öblös szalmaszékek, egy ósdi, ösztövér zongora, két különböző színű és formájú almárium, amelynek tetején régi könyvek és poros kéziratcsomók vannak, egy pléhkályha, mely majdnem a szoba közepén áll és amelynek ennélfogva igen hosszú a csöve, végül Julia útiládája a fal mellett.

Mikor a függöny szétmegy, téli alkonyat van, később egészen besötétedik.

ELSŐ JELENET.

JULIA, majd BERTA.

Julia világosszínű ruhában a zongoránál ül és halkan játszik, Kovácsék ajtaján erélyesen kopogtatnak. Julia idegesen abbahagyja a játékot.

BERTA *jobbról belép.* Te zongorázol?

JULIA. Mért . . ? Ne tegyem?

BERTA. Engedj meg, azt neked kellene tudnod . . . szomorú, hogy tőlem kérdezed.

JULIA. Kinek ártok vele, ha Beethovent játszom?

BERTA. Engedj meg, az egész város izgalomban van Petőfi miatt. Egyik hír kergeti a másikat. Hol azt mondják: idegenben bujdosik, hol meg azt: a segesvári honvédsírban fekszik . . . Mindenki téged figyel, minden szem feléd fordul és te . . . te zongorázol!

JULIA. Sándornak semmi baja. Tudom, érzem. És ma egy honvéddal is beszéltem, aki Törökországban járt. Sándor Bem tábornok mellett van.

BERTA. A professzor is kapott hírt Petőfiről. Hogy Szibériába vitték, az ólombányába.

JULIA. Ugyan kérlek . . ! Az orosz tisztek csak nevetnek az ilyen haszontalan szóbeszéden — ők egyetlen hadifoglyot se vittek ki az országból.

BERTA. Engedj meg — hát te orosz tiszt urakkal is szoktál társalogni? !

JULIA *idegesen.* Azért vagyok itt, hogy az uramat keressem. Ott keresem, ahol tudhatnak róla.

BERTA. Egyáltalában nem akarok beleszólni a dolgaidba, de látod: a rövid hajad nagyon feltűnő és ilyen ruhában sem kellene járnod.

JULIA. Sándor szerette ezt a színt.

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK, KOVÁCS.

KOVÁCS *aki jobbról belép, meghallotta az utolsó szavakat.* Csakhogy nem Sándorról van ám szó, hanem a tisztességről, tésasszonyka!

JULIA. Tessék?

KOVÁCS. A kolozsvári úri társaság joggal elvárhatja Petőfinétől, hogy szomorú helyzetéhez méltóan viselkedjék.

JULIA. Szomorú helyzet? Mért? Én nem vagyok özvegy! Sándor nemsokára itthon lesz . . . Bántott eddig, hogy egy levelet sem írt még, de ma megtudtam, hogy a határon elkobozzák az emigránsok leveleit.

KOVÁCS. Lehet, hogy úgy van, lehet, hogy nem. Ez kétséges. A tésasszonynak éppen ezért bizonyos bánanatos méltósággal illenék megvárnia, mit hoz a jövendő. Ezt megkívánhatja a tésasszonytól a kolozsvári úri társaság. Ma találkoztam az utcán gróf Récseyné excellenciás asszonysággal. Ő excellenciája megállított és azt mondta: Na hallja, professzor uram, a maga kis Petőfinéje . . .

JULIA. Kis Petőfinéje . . .?!

KOVÁCS *folytatja.* A maga kis Petőfinéje ugyancsak jókedvvel viseli a szalmaözvegységet. Mindennap látom, — mondta ő excellenciája — látom a monostori úton sétálni, a lelkem nem is adja három gavalléron alul . . .

BERTA. Három gavallér . . .?!

JULIA *nevet.* Lauka Guszti, Lendvay Marci, Balázs Sándor . . . Nem gavallérok, hanem — hanem jóbarátaim.

BERTA. A pesti regulát én nem tudom, de Kolozsváron nem tartanak barátot az úri nők.

KOVÁCS. Egy barátja lehet csak az asszonynak, egy: a hites ura!

JULIA *kifakad*. Én nem tudok a szobában ülni, örökké a szobában, mint a rab. Nekem napfény kell, mozgás, levegő. Ha nem járok gyalog, akkor éjszaka nem bírok aludni. Forgolódom az ágyban és olyan szomorú dolgok járnak a fejemben. Mindig azt képzelem: kriptában fekszem.

BERTA. Engedj meg, nagyon félted a drága egészségedet!

KOVÁCS. Túlsokat gondol saját magára a tésasszony. Túlsokat. Egy asszony ne gondoljon magára.

BERTA. Nekem nincs közöm hozzá, magad asszonya vagy, de ha már itt tartunk — tudod, reggel kilencig ágyban, azután cicomázás, azután zongora, regényolvasás, délután séta, tea a cukrászboltban — egész Kolozsvár erről beszél!

JULIA. Tea a cukrászdában — micsoda kicsapongás!

KOVÁCS. Jó kedve van a tésasszonykának? Hallaná csak, mit mondott még gróf Récseyné kegyelmes asszonyság!

JULIA *türelmét vesztve*. Igazán nem törődöm ezekkel a vidéki vénasszonyokkal!

KOVÁCS. Hogy mondta? Az excellenciás asszony vidéki vénasszony?

JULIA. Még pedig ordináré, hogy örökké a más ember dolgát kajtatja.

KOVÁCS *a dühtől lángolva*. Ordináré asszony az excellenciás grófné? Nahát . . . ! *Hirtelen lefékezi magát*. Nahát én nem csodálkozom ezen . . . *Bertához*. Te cso-

dálkozol? Én nem! Én tudtam, mindig tudtam, hogy ide fogunk jutni! Ezt Petőfi úr kezdte, a szabadsághős, a nemzet poétája, a lángész . . . ! «A gyáva faj, a törpe lelkek», és «Konduljanak meg a vészharangok!» és «Dalom — viharodnak előjele, forradalom!» Mindent megtámadni, mindent kicsinyelni, mindent kikacagni . .. A tudomány: paróka, a jóerkölcs: vaskalap, az excellenciás grófné pedig: ordináré vénasszony! A Pilvax-kávéház hadat üzent az emberiségnek. Maga, tésaszszony, Petőfi úr nevelése, maga csak azt műveli, amit tőle tanult. Petőfi föllázadt az emberiség ellen, nagyon természetes, hogy maga meg fellázad Petőfi ellen. Ez a Nihil kérem! Nincs tovább — jó mulatást kívánok — gyere Berta! *Ketten el.*

JULIA *egyedül. Kis kristályüveget vesz elő, abból illatszert önt a keszkenőjére, leül a kályha mellé, a kendőt arca elé tartja.*

HARMADIK JELENET.

JULIA, LAUKA.

LAUKA *malaclopó köpönyegben belép, lábújjhegyen Julia háta mögé oson.* Hol van maga most Julia nagysám? Mert hogy nem kincses Kolozsváron, arra mérget veszek.

JULIA *mozdulatlanul.* Párizs, ó Párizs!

LAUKA. Szép ott?

JULIA. Senki sem ismer, senki sem törődik velem — ó boldogság!

LAUKA *két üveg pezsgőt vesz ki a köpönyege alól és az asztalra teszi.* Elhoztam Párizs szellemét aranynyakú

butéliákba szűrve. Tombolán nyertem — tegnap tombola volt Csihaneknál. A két flaskó egész éjjel asztalomon állt, a hold sütötte őket, mostanig sem értem, hogyan tudtam nekik ellentállni. Rettenetes éjszaka volt! *Más hangon.* Mi baja Julia?

JULIA. Gyujtson gyertyát kérem! És húzza be a függönyt, különben úgy gyülekeznek künn az emberek, mint a majomketrec előtt.

LAUKA *elvégzi, amit Julia rábízott.* Szóval Kovács professzor járt itt. Megértem magát: az embert férgek rágják és irígykedve gondol azokra, akiket oroszlánok tépnek szét. Abiság is itt volt?

JULIA. Abiság? Ki az?

LAUKA *prédikáló hangon.* «Mikor pedig Dávid király megvénhedett vala, a szolgái melléje adák a Sunem városából való Abiságot, hogy táplálja őtet és szolgáljon néki. Abiság pedig igen szép leányzó vala és a vén királyt táplálja vala és szolgál vala néki.» *Más hangon.* Megfigyelte mi történt Bertával a házasságában? Magára vette az ura vénségét, a saját ifjúságát pedig átadta a professzornak. Berta már nem is asszony, hanem papnő, skandináv norna, krinolinban.

JULIA. Nem szereti Petőfit, higyje el, de irígyli tőlem. Irígykedve gondol arra, milyen nagyszerűen tudná ő eljátszani a nagy költő bánkódó hitvesének szerepét. Amihez nekem nincs tehetségem. Mondja, Lauka, rossz asszony vagyok én? Könnyelmű?

LAUKA. Sajnos, nem! Hiszen ha az volna!

JULIA *nevet.* Bolond! *Elkomolyodik.* Olyan furcsa álmaim vannak mostanában . . . Nyitott szemmel is tudok már álmodni . . . Ha nem bírom a bagószagot és

sötétséget, akkor párizsi parfőmöt öntök a kendőmre . . . Van egy üveggel . . . Illatos, párizsi gondolataim lesznek tőle . . . Magának mindent el merek mondani, maga nem is barátom, hanem barátnőm . . .

LAUKA. Értem kérem, afféle szárazdajka vagyok.

JULIA. Tudja, olyankor zenét hallok, — édes, fínom, halk álomzenét — de igazán hallom! *A zongorához ült és beszédközben halk akkordokat fog.* Márványteremben vagyok — mennyezetig érő tükrök, brokátfüggönyök, velencei csillárok . . . És a teremben gyönyörű delnők és gavallérok. És mindent letompítva látok, mintha organtínon keresztül nézném . . .

LAUKA. Én is álmodtam egyszer ilyenfélét, — hálóingben és meztélláb álltam az úri társaság közepén — juj, úgy szégyeltem magamat, mint a tettenért kiskutya . . .

JULIA. Én nem járok mezítláb — selyemcipellő, aranycviklis fehér harisnya van a lábamon. A teremben nekem van a legdrágább ruhám . . . És táncolok — nem is tánc az: lebegés, édes ringás, lágy forgás. Talán a csillagok táncolnak úgy az éterben . . .

LAUKA. És ki a táncosa?

JULIA. Magas, karcsú — arca sápadt, hullámos fekete haja van . . . Elegáns, szédítően elegáns . . . Minden álmomban visszatér az én álomvitézem. Tekintete hideg és mégis perzselő, az egész ember büszke, mint egy herceg, de velem alázatos, akár a szerelmes apród.

LAUKA. Hallja, ez nem Petőfi?

JULIA *nem hallgat rá.* Tegnap azt álmodtam — elmondjam? Eh, magának mindent el merek mondani. — Tegnap azt álmodtam, selyem boudoirban vol-

tam vele . . . Az álomherceg előttem térdepelt és valahol messzi, szólt a zene . . . Tehet az ember arról, amit álmodik ?

LAUKA. Tudja miféle cigány muzsikál magának ? A maga ifjúsága. A huszonkétéves vére.

JULIA *fülel, az arca elborul.* Hallja ?

LAUKA. Mi az ?

JULIA. Óraketyegés.

LAUKA. Hát aztán ?

JULIA. Ez iszonyú : Elgondolni, az órainga mindig siet — éjjel nappal — és vele az idő, az élet, az ifjúság . . . Apró patákon ügetnek a percek, mint a fáradhatatlan lovacskák. — Hallja ? Ha éjjel felébredek és hallom az óraketyegést, kétségbeesés fog el . . . Mi egy hét ? Semmi ! Kiszámítottam, három-négyszáz hét mulva vége az én ifjúságomnak. Itt ülök a fakó szobában, az idő siet és semmi sem történik, semmi, semmi !

LAUKA. És hogy mentsen, ami menthető, Julia a sápadt álomherceggel táncol.

JULIA. Erre táncolunk — hallgassa csak ! — *Zongorázik. Balról erélyes kopogás.*

JULIA *megrázkódik, otthagyja a hangszert.* Kígyóveremben fekszem — amint megmoccanok, sziszegve rámcsapnak !

LAUKA. Miért jött ide lakni ?

JULIA. Mert én mindig azt teszem, amit nem akarok. Ide hoztak, nem is tudom, hogyan : Kovács azért, hogy kisajátítsa magának Petőfit, akit irígyel ; Berta, hogy ellenőrizzen engem, akit ugyancsak irígyel.

LAUKA. Keressen jobb szállást, ahol nem áll zsandár az ajtaja előtt.

JULIA. Nem merek elmenni. Most már nem merek.

Holnap teli lesz a város: elmentem, mert itt nem fogadhatom a szeretőimet.

LAUKA. Nem mondom, hogy nem így lenne.

JULIA. Rámcsódították egész Kolozsvár kíváncsiságát. Ezek a falak átlátszók. Éjjel-nappal tízezer szem néz engem. Tízezer lelketlen hüllőszem. Üvegharang alatt öltözöm és vetkőzöm. Ezeknek én nem vagyok ember, nem vagyok asszony, nem vagyok Szendrey Julia . . . Nekem nincs életem, nincs akaratom, nincs sorsom. Én csak Petőfiné vagyok, a költő egy verstémája, a Petőfi-kultusz egy függeléke. Szegény Sándorom, ha tudná: az ő neve úgy nehezedik a mellemre, mint a koporsó födele . . . Feküdni, hallgatni, megvénülni, elrohadni . . .

LAUKA. «Nem akarok elrohadni,
Mint a fűzfa a mocsárban,
El akarok égni, mint a
Tölgy a fellegek lángjában».

JULIA. Néha mégis azt hiszem, kell valaminek történnie, kell valakinek jönnie . . .

A távolban vonuló kozákok ugyanazt a dalt éneklik, mint az első felvonásban.

JULIA *izgatottan.* Hallja? Hallja?

LAUKA. Énekelnek — orosz katonák — ezek mindig gajdolnak.

JULIA. De ez az ének! Ez az ének! Hallja?

LAUKA. A nótáik mind egyformák. Egyik olyan, mint a másik. Mennyivel különb a magyar nóta.

JULIA *csendet int neki és feszülten hallgatja a távolodó, majd elhaló éneket.*

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, LENDVAY és BALÁZS.

A két ifjú, mindegyik húsz éves, magyar ruhát és behavazott galléros köpenyeget visel; Lendvay gitárt hoz a vállán.

LAUKA. Itt jön Lendvay Marci, Thália szopós borja. És Balázs Sanyi, a Pegazus elvetélt csikója.

JULIA *az asztal tetején ül, lábát a székre teszi. Az újonnan érkezettek kezet csókolnak.*

BALÁZS. Professzor úrék disznótorba mentek, szabad a vásár!

LAUKA. Akkor elő azzal a sampányival.

LENDVAY és BALÁZS *nagy szemeket meresztve.* Sampányi?!

LAUKA. No talán vinkót iszom? Ne mamlaszkodjatok, keressetek poharakat.

JULIA. Pohár kettő van, — ott Balázska! — harmadiknak jó lesz a kávésibrik és igaz! van egy ezüstpohárkám, abból én iszom.

LAUKA *a palackokat bontja és poharakba tölt.*

BALÁZS. Az orosz katonatisztek ma nagy bált adnak. Maskarabált.

LAUKA. Hol te?

BALÁZS. Itt szemben, az Unió fogadóban.

LENDVAY. Egymással táncolhatnak a muszkák. Magyar úrinő ugyan nem megyen oda.

LAUKA. Én pedig azt mondom, minden jó magyarnak ott kell lennie. Igenis, mert nagy dolgok készülnek. *Óvatosan.* Egy orosz kapitány mondta tegnap az Arany Oroszlánban — részeg volt és elárulta a hadititkot —

azt mondta: A muszka cár már csak azt várja, hogy lejárjon a szerződése Ferenc Józseffel, akkor mellénk áll . . .

BALÁZS *boldog rémülettel.* A magyarok mellé?

LAUKA. Belátták Péterváron, nekik mégis az osztrák a nagyobbik ellenségük.

LENDVAY. Velünk nem is volt bajuk soha.

LAUKA. Az a terv, hogy felfegyverzik a honvédeket és egyesült erővel kiverik Haynaut . . . Görgey azt mondja, elég ha adnak neki öt orosz hadtestet, a többi már az ő dolga.

LENDVAY. Oroszországnak hatvan millió lakosa van . . .

BALÁZS. Nyolcvan millió, hé!

LAUKA. Számítsunk csak hatvanat, — ilyenkor én mindig kevesebbet veszek — akkor is . . . mi a cárnak az a rongyos öt hadtest?

LENDVAY. Egy orosz nagyherceg lesz magyar király.

LAUKA. Nekem mondod? Konstantin nagyherceg. Az angolok is benne vannak a játékban, már építik a laposfenekű hajókat, hogy által jöhessenek a Vaskapun.

BALÁZS *nem meri hinni.* Ez biztos? Egészen biztos?

JULIA. Egészen biztos, ha Lauka Guszti mondja.

BALÁZS. Erre igyunk — ha ez igaz, akkor holnap besoroztatom magamat honvédnak!

LENDVAY. Ha tudnám, hol kell jelentkezni, én holnapig sem várnék. *Isznak.*

Kívül szánkcsengők, mind figyelnek.

BALÁZS. Muszkafogat! Több is van a városban.

LENDVAY. Hopp! Megállott a ház előtt. *Kinéz az ablakfüggönyrésen.* Csakugyan, trojka!

JULIA. Konstantin nagyherceg keresi Lauka Gusztit.

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TÁLASNÉ.

TÁLASNÉ *gyorsan jön, névjeggyel a kezében.* Instálom, egy katona uraság vár odakünn.

JULIA. Engem keres? *A névjegyet olvassa.* «Le Prince Szergej Trubeczkoj.» Ez tévedés.

LAUKA. Hohó, a kozák herceg, aki a forspontot szerezte — vizitába jön.

BALÁZS. Hát mink? Ittmaradjunk, vagy elmenjünk?

JULIA. Mért mennének? *Bizonytalanul.* Legfeljebb ide a szomszédba. *Jobbra mutat.* A három fiatalemberen, de Julián is izgalom vesz erőt.

LAUKA *Tálasnéhoz.* Várjon egy szempillantásig. *Bedugja fejét Kovácsék ajtaján, visszaszól.* Nincsenek itthon! Gyertek magyarok, meglapulunk a professzor birsalmaszagú háziszentélyében.

JULIA. A bort is!

LAUKA
LENDVAY
BALÁZS } *az üvegekkel és poharakkal jobbra el.*

JULIA. Eressze be!

TÁLASNÉ *el.*

JULIA *rendbe simítja magát.*

HATODIK JELENET.

JULIA, TRUBECZKOJ.

Az ajtó nyílik, Trubeczkoj parádés egyenruhában, csákóval a hóna alatt belép.

TRUBECZKOJ. Emlékszik rám, asszonyom?

JULIA *mosolyog.* Puskin!

TRUBECZKOJ. Nem felejtette el futólagos találkozásunkat? *Szünet.* Képzelje, asszonyom, küldetésben járok itt.

JULIA. Nálam?

TRUBECZKOJ. És mindjárt hozzá teszem: boldog vagyok, mert küldetésem módot ad nekem, hogy megint láthassam . . .

JULIA *kissé lehűlve.* Őszintén szólva nem igen tudom elképzelni . . .

TRUBECZKOJ. Rövid leszek asszonyom. A mi ezredünk, az első gárda-kozákezred tisztikara, bált rendez ma este . . .

JULIA *hidegen.* Hallottam, igen.

TRUBECZKOJ. Engedje meg, hogy a tisztikar nevében mély tisztelettel meghívjam az Unióba . . .

JULIA. Köszönöm, de — *szünet után* — tudnia kell: lehetetlen.

TRUBECZKOJ. Mindent tudok, azt is, amit udvariasságból elhallgat. Mi ellenségként jöttünk ide, kiontottuk magyar férfiak vérét — tehát nem kívánhatjuk, hogy a magyar nők táncoljanak velünk.

JULIA. Igen, szórul-szóra ezt akartam mondani.

TRUBECZKOJ. Igy beszél, így *kell* beszélnie a magyar asszonynak. De most hallgasson meg engem, az orosz katonát. Én és bajtársaim azt szeretnők, ha

ma éjszaka, egy rövid báli éjszakán át, nem volnánk sem oroszok, sem magyarok, hanem emberek. Egy semleges éjszakát kérünk önöktől, nyolc-tíz órát, ezt kiemeljük a földi nyomorúságból, a háborúból, a gyűlölködésből — egy éjszakát, amelyet az életnek ajándékozunk. Ez az érzelmek fegyverszünete lesz. A fegyverszünetet arra használjuk, hogy megkeressük egymásban azt, ami jó, szeretni való és emberi. Sem a valóságban, sem a költészetben nem ismerek nemesebb feladatot, mint megkeresni felebarátunk lelkét.

JULIA. Mit találhatnak bennünk magyarokban? Gyászt és félelmet. És mi önökben?

TRUBECZKOJ. Mélységes megszégyenülést, hogy a pribék szerepét kellett vállalnunk egy bátor és szabadságszerető néppel szemben.

JULIA. Tudják Oroszországban, mi a szabadságszeretet?

TRUBECZKOJ. Csak ott tudják. A sivatagban tudják, mi a forrásvíz. Tehát asszonyom . . ?

JULIA. Elismerem herceg, ön ékesbeszédű követ, de amit tőlem kíván: lehetetlen.

TRUBECZKOJ *elszomorodik.* Lehetetlen?

JULIA. Holnap minden kolozsvári ozsonnázó társaság inkvizíciós bírósággá alakul át, amely széke elé idézi a balga szüzeket, akik az éjjel önökkel táncolnak.

TRUBECZKOJ. A legkönyörtelenebb inkvizítorok azok a szüzek lesznek, akik koruknál fogva már nem engedhették meg maguknak a balgaság fényüzését.

JULIA. Ez valószínű, de nem változtat a bíróság félelmes voltán.

TRUBECZKOJ. Hát kérem, ezt az aggodalmát el tudom oszlatni. Mert *álarcosbál* lesz, vendégeink

álarc alatt jönnek és a teremben sem demaszkírozzák magukat. Csak az fogja megtudni, ki ön, akivel tudatni akarja. Ön itthonhagyja Petőfinét és mint ismeretlen farsangi géniusz kering az éjszaka fényében. Teljes szabadság: az éjszaka az öné, azt tesz vele, amit akar.

JULIA *némi gúnnyal.* Ennyire óvatosak a kozákok?

TRUBECZKOJ. Ennyire, ha az ön kényelméről van szó.

JULIA. Köszönöm, de így is lehetetlen, nincs jelmezem.

TRUBECZKOJ. *Ezért* marad itthon?

JULIA. Azt hiszem, elég súlyos ok.

TRUBECZKOJ *felkel, a kijárathoz megy, kiszól.* Vaszilije! *A láthatatlan Vaszilijétől kartont vesz át, amelyet Julia elé az asztalra állít.* Itt a jelmeze asszonyom. Futár hozta Párizsból.

JULIA. Nem tudok mit mondani... Ez mese. Álom. Ön mesehős herceg, Ezeregyéj hőse.

TRUBECZKOJ. Semmi különös. Szokás minálunk — jelmezes estélyeinken a gárdaezred gondoskodik a ruhákról.

JULIA. Ennyire szeretnek táncolni a kozákok?

TRUBECZKOJ. Ennyire szeretnénk az ön kedvében járni.

JULIA. Dehát... bármennyire sajnálom... még igy sem lehet, herceg!

TRUBECZKOJ. Kérem, tegyen legalább annyit, hogy nem ad elutasító választ. Függessze föl elhatározását. Bízzunk valamit a véletlenre, a jószerencsére — mondjuk a szeszélyre: a farsang géniuszára. Én most elmegyek, de előbb egy gondolatot dobok a lába elé. Fölemelheti, a keblére tűzheti, vagy

rátiporhat : amint akarja. *Nyomatékkal.* Egész eddigi életem legboldogabb perce lenne, ha az Unió termében ma viszontlátnám azt a nőt, akinél vonzóbbat és érdekesebbet — láthatja, szándékosan mérsékelem a jelzőimet — akinél vonzóbbat és érdekesebbet sem Péterváron, sem Párizsban nem láttam. Szabad így búcsúznom a viszontlátásra ?

JULIA. Ön mondta — bízzunk valamit a jószerencsére.

TRUBECZKOJ *meghajol és elmegy.*

HETEDIK JELENET.

JULIA, LAUKA, LENDVAY, BALÁZS.

Az urak magukkal hozzák az üvegeket és poharakat.

LAUKA. Mondanom sem kell : a kulcslyukon hallgatóztunk.

LENDVAY. Minden szót hallottunk.

BALÁZS. Jól megadta neki ! Nem fog elmenni az Unióba, úgy-e ?

JULIA *bosszúsan.* Á . . . !

LENDVAY. Egy magyar hölgy, egy Petőfi Sándorné — abszurdum !

LAUKA. Kérdés, nem honleányi kötelessége-e elmenni ? Mert a muszka szövetség nem tréfa. Ha öt orosz divízióval kitörünk Erdélyből . . .

BALÁZS. Temesvár alá, egyenesen Temesvár alá !

LENDVAY *hirtelen haraggal.* Megbolondultál ? Elpocsékolnád a drága időt a patkánylyuk előtt . . . ! Megfigyelő hadtestet Temesvár alá, aztán gyerünk gyorsmenetekben Pest-Budának !

LAUKA. Tovább ! Tovább ! — Bécsnek !

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

BALÁZS *a gyönyörűségtől megborzongva.* Bécsnek . . . !

JULIA. Hagyják azt a hülyeséget !

BALÁZS *pillanatnyi csend után.* Megnézte már a párizsi ruhát ?

LAUKA. Persze, meg kell nézni !

JULIA. Vissza fogom küldeni.

BALÁZS. De előbb megnézni ! *Óvatosan kibontja.* Tyüh, a ragyogóját !

BALÁZS. Jó szaga van !

LENDVAY. Hát hogyne — Párizsból jött !

LAUKA. Julia nagysám, tudja, mit mondok ? Próbálja fel ! Párizsi ruha . . . mikor lesz megint alkalma ? Próbálja fel, aztán ráér hazaküldeni.

BALÁZS. Legalább mi lássuk !

LENDVAY. Erre magam is kíváncsi volnék . . .

JULIA *kitörő örömmel.* Fölvegyem ? Nem bánom . . . Oda üljenek, úgy vigyázzanak, ha egyik csak föláll a helyéről, mindhármukat hazakergetem. *A csomaggal a spanyolfal mögé vonul.*

LAUKA, LENDVAY, BALÁZS.

Miközben Julia láthatatlan, a három férfi együtt ül, összedugja a fejét és fojtott hangon, hogy Julia meg ne hallja, beszélget.

BALÁZS. Hiába — nagy nő ez a Julia ! Láttátok : egykettőre hogy kikészítette azt a kozák herceget !

LENDVAY. Hideg nő. Nincs vére. Nem kell neki a férfi.

LAUKA. Hogyisne! Minden férfi kell neki, csakhogy mindegyiket arra használja, amire való. Téged például arra, hogy nevessen rajtad!

LENDVAY. És téged. Mi?

LAUKA. Engemet is, Balázst is. Mert azt jegyezd meg jól: férfi van kétféle — olyan, aki megnevetteti és olyan, aki megríkatja a nőket. Ők jobban szeretnek sírni, mint nevetni, mert a nő alapjában véve tragikus szerzet. Aki meg tudja őket ríkatni, az nyert — az cselédet csinálhat a királynőből.

BALÁZS. És aki megnevetteti őket?

LAUKA. Az csak pótember — kisegítő . . . nagyon szeretik, amíg nincs más — de ha jön az igazi, ha jön a tragikus hős, akkor úgy kirúgják, hogy lába nem éri a földet.

LENDVAY. Énértem már sokat sírtak a nők.

LAUKA. Sírtak, drágám? Nahát vedd tudomásul: lóvá tettek — mert közben majd megpukkadtak a nevethetnékemtől, hogy te komolyan veszed a könnyeiket. Ez már a mi sorsunk, komám!

LENDVAY. A tiéd lehet, te országoshírű szélkakas vagy, de engem igenis komolyan vesznek a nők.

LAUKA *szelíden*. Fiacskám, hát nem tudod, hogy te vagy a legkomikusabb bolond: a patétikus paprikajancsi? Minél hősibb pofát vágsz, annál jobbízűt nevetnek rajtad, — ha meghalsz értük, akkor sikítanak a jókedvtől . . .

BALÁZS. És milyen az, kérlek alássan, aki megríkatja a nőket? Aki cselédet csinál minden királynőből?

LAUKA. Annak, öcskös, acélszíve van. Hideg, síma,

fényes . . . De ha egyszer tűzbe jő, akkor izzó acél . . . Ez hiányzik belőletek, az acél. Azt nem lehet nagy pofával és szavalattal pótolni . . . Nektek krumplis-szivetek van, attól ugyan nem fog tüzet az ilyen Julia-féle . . .

JULIA *hangja a szín mögött.* Mindjárt kész vagyok! *A három férfi fölkel.*

ELŐBBIEK, JULIA.

JULIA *a jégkirálynő jelmezében belép. Keskeny félálarcot visel, nem nagyobbat egy autószemüvegnél. Egyenesen az asztalhoz megy, régi helyére ül, miközben lábát megint a székre teszi, szünet után a három férfihoz, aki a meglepetéstől némán nézi.* Hát tetszem, vagy nem tetszem?

LAUKA *valami nagyon őszinte, a tudatalattiságból felbukkant meggyőződéssel.* Most már egészen világos: Te vagy az, akit rettegve áhítozunk: az örök rejtély, az asszonyi titok! Petőfi Sándor lámpa helyett csillaggal a kezében keresett, mégsem tudott rádtalálni . . . «Ó, lyány, ki vagy te? Nem tudod magad sem.» És: «Minek nevezzelek?» Ezt fogják kérdezni száz év mulva is: ki vagy te? — Talán a boldogság édesanyja, talán a fájdalom királynője . . . címeredben három madár ül: a kis cinege, a csalogány, az ifjú sas. «Kedélyed gyermek, szíved asszony, a lelked férfi, te csodás, mesés teremtmény.» Ennyit tudok rólad, többet azt hiszem más sem tud.

JULIA. Bárgyúság, mint közönségesen. Balázska, hogy tetszem?

BALÁZS. Csak egy emberi nyelv volt méltó,

hogy magáról beszéljen. Ha mást mondanék, mint ő, megérdemelném, hogy lepofozzanak a Helikonról. *Szaval.*

Minek nevezzelek
Boldogságomnak édesanyja,
Egy égbe rontott képzelet
Tündérleánya,
Legvakmerőbb reményimet
Megszégyenítő ragyogó valóság,
Lelkemnek egyedüli
De egy világnál többet érő kincse,
Minek nevezzelek?

LENDVAY *kezébe vette a gitárt, letérdepel Julia elé és félhangon énekelni kezd.*

Szerelemnek rózsafája . . .
Árnyékában heverek,
Hulldogálnak homlokomra,
Illatozó levelek . . .

BALÁZS ÉS LAUKA *közvetlenül mögötte állnak és most belevágnak az énekbe*

Szerelemnek fülmiléje
Csattog a fejem fölött,
Képzetemben minden hangja
Egy-egy istenálmot költ.

Szerelem fehér felhői
Erre felé lengenek,
Mintha engem látogatni
Jőne egy angyalsereg.

Jobbról erélyes kopogás az ajtón, Julia leugrik az asztalról, az ének megszakad.

LAUKA. Na! Fölébredt a kígyófészek!

BALÁZS. Hiszen disznótorba mentek? Hát akkor mit kopognak itt?

LENDVAY. Á . . . ne törődjünk velük!

JULIA. Menjenek, menjenek! Holnap tele lesz a város, hogy orgiát rendeztem magukkal.

LAUKA *széles gesztussal és lángolva.* Hát én igazán nem látom be, Julia nagysám . . .

JULIA *a lábával dobbant.* Elég volt! Menjenek!

LAUKA. De előbb igyuk meg ezt a szomorú maradékot. *Kitölti a bort.* Sétálunk holnap?

JULIA *vállat von.*

LENDVAY. Háromkor magáért jövünk . . . Jó? *Kiisszák a poharakat.*

LAUKA *heroikusan.* Üdv a királynőnek!

LENDVAY ÉS BALÁZS. Üdv!

LAUKA. Jertek paprikajancsik!

BALÁZS. Menjünk, kolléga úr! *Hárman el.*

NYOLCADIK JELENET.

JULIA egyedül.

Egy pillanatig mozdulatlanul áll, odaát az Unióban harsogó rézbanda mazurt kezd játszani. Julia egy pillanatig hallgatja, akkor eloltja a gyertyát, mire a szobában sötétség lesz, — félrehúzza az ablakfüggönyt, ekkor láthatók lesznek az Unió csillárfényben ragyogó ablakai, amelyek különös fényt árasztanak Julia szobájába.

KILENCEDIK JELENET.

JULIA, BAJAZZO.

Az ajtón nesz nélkül besiklik a Bajazzo. Tulajdonképpen fehér cserkesz. Csípőbe szabott, hosszú fehér cserkeszkabátot visel, jobbról-balról rézpatrónokkal a mellén, fehér lengyelnadrágot, fehér prémsipkát, piros csizmát. Ő is keskeny félálarcot hord.

BAJAZZO. Julia!

JULIA. Ki az?

BAJAZZO. Én vagyok, akire gondoltál ... akiről álmodtál ...

JULIA. Farsangi bolonddal nem álmodtam.

BAJAZZO. Nem vagyok bolond, nem vagyok ember. Én csak lobogó láng vagyok, epedő vágy, haldokló sóhajtás ... Julia, én vagyok az élet követje ... Hallod? Odaát az ifjúság szólít, arkangyalok harsonáival.

JULIA. Muszka bakák mazurt trombitálnak. Elég hamisan .. ennyi az egész.

BAJAZZO. Miért kegyetlenkedel magaddal? Miért beszélsz jégcsapokat, mikor a szíved lángol és vérzik?

JULIA. Mit tudsz te a szívemről, bolond? Mit tudsz te, akit a farsangi szél fujt be az utcáról?

BAJAZZO. Szíved a legpompázóbb, legbódítóbb asszonyi szív, amely Isten kertjében kivágzott.

JULIA. Úgy beszélsz, mint egy vidéki poéta. *Ridegen.* Mit akarsz itt?

BAJAZZO. Aranypoharat kínálok neked.

JULIA. Tartsd meg magadnak kotyvalék italodat.

BAJAZZO. Egy ragyogó éjszaka itala ... Talán üdvösséged, talán elkárhozásod éjszakája ... Gyere velem, legyen bátorságod megkeresni a sorsodat.

JULIA. Az én sorsom ? Azon már nincs mit keresni. Azt már megkaptam.

BAJAZZO *körülnéz a szobában.* Nem ezt kerested te ! Nem a fakóságot, nem a szegénységet. Téged megcsalt, tőrbeejtett a sors, — a dicsőség tűzözönét ígérte neked és bezárt a penészverembe. Hallod, hogy kacag ablakod előtt az élet ?

JULIA. Hát csak kacagjon, nem fogok vele kacagni, nem akarok holnap sírni.

BAJAZZO. És ha ma nem kacagsz, akkor is sírni fogsz holnap: siratni fogod a szomorú bölcseségedet. *A zene elhallgat.*

JULIA. Kétféle könny között kell választanom — tudom. A pazarló és a fukar asszony megbánása közt. Vajjon melyik keserűbb ? *Más hangon.* Akárhogy is lesz : a férfinak nem hiszek, különösen akkor nem, amikor álarcot visel.

BAJAZZO. Csak akkor higyj neki ! Hétköznap száz hazugság takarja el emberi arcomat. A rangom, a hivatásom, a hiúságom . . . Való arcomat, az ember ősi arcát, csak akkor vallom be, ha álarcot viselek.

A zene most már vonóshangszeren bécsi keringőbe kezd.

JULIA. Eredj . . . ne gyötörj tovább !

BAJAZZO *fellángoló örömmel.* Gyötörlek, szép maszk ?

JULIA. Gyötörsz, de azért ne örülj . . . nem tartozom a mártírnők közé, akik kéjesen tartják vállukat a férfikorbács alá . . . Aki engem bánt, azt én gyűlölöm.

BAJAZZO *térdre roskad.* Téged bántani !

JULIA *nézi a térdeplőt, szünet után.* Szeretnék veled táncolni, te álomvitéz !

BAJAZZO *talpra szökik.* Az Unióba . . . ! Gyere . . . !

JULIA. Itt szeretnék, itt! Ne sajnáljuk egymástól ezt a szegény farsangi morzsát. *Lassan forognak a zene ütemére, közben beszélnek.*

BAJAZZO. Furcsa és titokzatos ez, mint a boszorkánytánc. Szép boszorkány, tudod ki vagyok?

JULIA. Álomvitéz, ködalak, te senki sem vagy . . . ha *valaki* volnál, nem tűrnélek meg itt; egy táncos vagy, sem több, sem kevesebb, — de annak elsőrendű vagy!

BAJAZZO. A nyegle álarc alatt szegény fiú szepeg.

JULIA. Csakugyan, a kezed reszket és hogy dobog a szíved! Olyan komoly az eset, szép maszk?

BAJAZZO. Halálosan komoly! Meghalok a gyönyörűségtől, hogy kezem összekulcsolódik a tieddel.

JULIA. A merész csábító után az epikureus bölcs, a bölcs után a rajongó apród, azonkívül is tudsz még valamit, szép maszk?

BAJAZZO. Julia, te asszony vagy, te minden pórusodban érzed, hogy a lelkemből ősi vágyak sodródnak feléd. Szent és szentségtörő vágyak, a vágyak forró orkánja . . . Julia, sohasem kívántak úgy, ahogy én kívánlak! Add nekem ezt az éjszakát — az életemet teszem rá!

JULIA. Mindjárt fölébredek, álomherceg és neked aztán véged!

BAJAZZO. Álmodj tovább! *Megállnak, de nem eresztik el egymást. Bajazzo Juliához közeledik, hogy megcsókolja.*

JULIA *felső testét messzire visszahajtja Bajazzo karján.* Meg ne csókoljon, mert mindennek vége!

BAJAZZO. Kigyulladsz úgy-e? Fellobbansz, elhamvadsz az izzó számtól? Ki vagy te tulajdonképpen?

JULIA. Csontváz korhad a föld alatt és tavaszi

virágözönről álmodik. Találd ki, mi az? *Kibontakozik a karjából.* Elég volt. *Szinte sírva az idegességtől.* Elég volt! Elég volt! Eredj! Hagyj el!

BAJAZZO. Elmenjek . . . most?

JULIA. Eredj!

BAJAZZO *két lépést tesz az ajtó felé, majd habozva megáll.*

JULIA *gyorsan, fedett hangon.* Az Unió kapujában várj meg!

BAJAZZO *boldog rémülettel.* Eljössz . . .?

JULIA. Ha a saját üdvösségemen kell végiggázolnom . . . el! Álomvitéz, ez az éjszaka a tiéd.

BAJAZZO *eltűnik a szobából.*

JULIA *egy pillanatig mozdulatlan, azután a francia parfömből a ruhájára és a kendőjére önt, majd behúzza az ablakfüggönyt, úgy hogy a szoba teljesen elsötétedik.*

TIZEDIK JELENET.

JULIA, BERTA.

BERTA *belép, jobbról.* Juliska . . . Juliska! itt vagy? Lefeküdtél már?

JULIA *mozdulatlanul belesimul a sötétségbe.*

BERTA *visszamegy és égő gyertyát hoz, körülnéz, meglátja az álarcos asszonyt, aki dermedten áll.* Jézusom! Ki az? Julia . . .? Csak nem? Te vagy? Ez a maskara . . . Honnan vetted? Te . . .! Te át akarsz menni a muszkabálba? No, csak ez kellett még! Hát van neked lelked? A muszkabálba! Magyar asszony vagy te? Petőfi Sándorné?

JULIA *rekedten.* Eressz!

BERTA *elállja útját.* Egy lépést sem! A muszkabálba? Ha ezt megteszed, akkor te vagy az utolsó asszony az országban... Petőfi Sándorné? A feleségek felesége? A mosogatóasszonyok le fognak köpni! Ha ezt megteszed, akkor egy napig sem maradhatsz a városban... ki kell vándorolnod az országból... A jurátusok úgyis megfogadták... Irgalmas Isten, hát miféle asszony vagy te?

JULIA. A magam asszonya!

BERTA. A magad asszonya? Nem igaz! A Petőfi Sándor asszonya!

JULIA *leveszi álarcát.* Ez az, amit te nem tudsz nekem megbocsátani. Ez az, amit irígyelsz tőlem!

BERTA. Hát igenis: irígyelem! Mért te... mért nem én? Soha senkitől nem irígyeltem semmit... szépség, gazdagság: nekem mindegy! De *ezért* irígység rágja a szívemet! Ó, nem is sejted, mennyire irígyellek! Te a napfényben éltél, te el sem tudod képzelni, milyen irígyek a pincelakók. *Könnyek közt.* Istenem, ha engem választott volna... Petőfi!... soha embernek nem volt olyan hűséges, olyan alázatos asszonya... Én meg tudtam volna becsülni, én követni tudtam volna csillagútján... de nem kellettem neki... pedig bennem annyi a melegség, annyi a jóság... *Keményen.* Volt... nincs! Elveszett, minden elveszett... Te lettél Petőfiné, nem én, jól van, de nem tűröm, érted? nem tűröm, hogy ezt a nevet meghurcold dorbézoló kozáktisztek közt!

JULIA. A mosogatóasszonyok... a jurátusok... mit törődöm én veletek?! Az én életem... az *én* életem!

BERTA. Neked nincs életed! Te a Petőfi életét éled, az ő halálát halod. Ha fölmentél vele a tündöklő csúcsra, ha megosztottad vele a dicsőséget és a halhatatlanságot, akkor maradj is fenn . . . onnan nem vezet le út, onnan nem lehet lejönni tisztességgel, csak zuhanni lehet és a zuhanás halálos!

JULIA *egyszerre ellágyul.* Berta, én olyan boldogtalan vagyok!

BERTA. Boldogtalan? Mért akarsz boldog lenni . . . éppen te? Azt várod, az angyalok egy darab különmennyországot hoznak le neked ebbe a nyomorult életbe? Persze, mert te vagy a híres Szendrey Julia, — Szendrey Julia Erdődről! Azt hiszed: más asszony boldog? *Ellágyul.* Más is hordja a maga keresztjét, de hallgat, ha véres könnyeket sír is. Neked legalább van valamid, ami nincs másnak . . . valami, ami világít és melegít . . .

JULIA. Dehát érts meg: ez nem lehet! Ti azt akarjátok, *én* ne legyek *én*. Meg akartok égetni, mint a hindu özvegyet . . . el akartok temetni, mint a lovat a vezér mellé . . . Nektek csak egy betű vagyok a férfi nevében . . . egy gomb a dolmányán . . . Hát értsétek meg: én Szendrey Julia vagyok . . . ember vagyok, asszony, az agyam gondolkodik, a szívem érez . . . Én huszonkétéves vagyok . . . huszonkétéves!

BERTA. Elfelejtetted, mit írt hozzád Petőfi?

Egymáshoz illünk, a teremtés napján
Egymásnak voltunk rendelve mi . . .
Isten kötötte össze lelkeinket,
Ember nem képes elválasztani . . .

JULIA. Verssorokért, rímekért nem adom el ifjúságomat!

BERTA. Fellázadsz az urad ellen? Megtagadod Petőfit?

JULIA. Engem ne taposson el! Ő maga tanított rá: mindennemű zsarnokság sérti az emberi méltóságot. Én nem leszek egy babona rabja, nem leszek egy hazajáró lélek cselédje. Én nem akarok eleven testtel kriptába feküdni, nem akarok gondolkodó aggyal elrohadni.

BERTA. És ha Petőfi meghalt volna, mit tennél akkor?

JULIA. És ha Szendrey Julia meghalt volna, Petőfi mit tenne akkor? Meggyászolna és élné a maga életét. A halottak temessék el az ő halottjaikat! Hát én most elmegyek az Unióba. Elmegyek ellenedre, a jurátusok, Récseyné kegyelmes asszony, az egész város ellenére. Mert most már tudom: az út az élethez *arrafelé* vezet!

BERTA. Te harcra kelsz Petőfivel? Jól vigyázz: a halhatatlanok mennykövekkel csatáznak. *Kiszól az ajtón.* Bejöhet már Horvát!

JULIA. Horvát?! *Rosszat sejt.*

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, HORVÁT.

HORVÁT *úti ruhában, behavazott bárányborsüveggel, fürtös gubában, csizmával, bottal, belép, megáll, leveszi süvegét, komoran nézi Juliát, szünet után Bertához.* Előkészítette...? Szólhatok...?

BERTA. Szóljon bátran ... ez az asszony mindent elbír!

HORVÁT *Juliához, súllyal.* Fehéregyházáról jövök ... Székelyföldön is voltam ... Végére akartam járni Petőfi Sándor titkának. Beszéltem honvédekkel, akik mindvégig mellette voltak ... *Szünet.* Julia, semmi kétség: a maga Sándorja hősként esett el a segesvári harcon ... Petőfi a tömegsírban fekszik, úgy ahogy ő maga megjövendölte ...

BERTA *kaján kézmozdulatot tesz az ajtó felé, mintha azt mondaná:* «Most már mehetsz táncolni drágám!»

JULIA *kissé hátratántorodik, fejéről leesik a jégkirálynő koronája, tenyerével az asztalra támaszkodik, majd leül a székre.*

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS

Pesti polgári lakás. Magas szoba, világos falak, fehér ajtók, az egyik a lépcsőházba vezet, ezen rézlappal elzárható kis kémlőlyuk van; a másik a hálószobába nyílik.

Hátul két magas ablak, azokból az utca túlsó során levő alacsony házak tetejére látni; sok kémény és ósdi padlásablak. A szobában szekreter, ülőbútorok, a falon zöld függönnyel letakart kép.

Déli napsütés.

ELSŐ JELENET.

JULIA, majd HORVÁT.

JULIA *(gyászruhában a szekreter előtt ül, egy kéziratcsomagot pecsétel le. Midőn a főbejáraton kopogtatnak, elfújja a gyertyát, kinéz a kémlőlyukon és mosolyogva ajtót nyit.*

HORVÁT *belép, hidegen viselkedik, nem néz Julia szemébe.*

JULIA *némi zavarral.* Isten hozta, Horvát. Köszönöm, hogy eljött . . . a bélpoklos tanyára.

HORVÁT. Későn kaptam a levelét. Tegnap egész nap Fóton voltam, Fáyéknál.

JULIA. Üljön le kérem.

HORVÁT. Megbízása van számomra?

JULIA. Mondja . . . tudta maga, hogy én Pesten vagyok?

HORVÁT. Garay mondta.

JULIA. Mióta tudja?

HORVÁT. Azt hiszem: három hete . . . de lehet négy is.

JULIA. És ha nem írok, akkor ma sem jön?

HORVÁT. Hát tudja, attól féltem . . . attól kellett félnem . . .

JULIA. Mitől?

HORVÁT. Hogy — hogy alkalmatlan időben jövök . . .

JULIA. Alkalmatlan időben? Hogy érti?

HORVÁT *türelmetlenül.* Nézze Julia, amiről egész Pest városa beszél, arról én is tudok. És mért kerteljek? Az orosz herceg, Trubeczkoj, vagy minek hívják — szóval ő Pesten van és maga mindennap fogadja a lakásán.

JULIA. A lakásomon még egyszer sem volt — de ma eljön — igaz — ma először . . . *Az órát nézi.* Egy óra mulva itt lesz. *Szünet.* De én voltam nála — háromszor — a hivatalában.

HORVÁT *gúnyosan.* Az is van neki? Hivatala?

JULIA. Budán van. Az orosz katonai megszállás dolgát bonyolítják le. Az emberek, persze, a pestiek . . . *Elhallgat, szünet után.* Na mondja Horvát, mit beszélnek rólam?

HORVÁT. Én nem törődöm ilyenekkel. De hogy egyáltalában beszélnek, azon ne csodálkozzék.

JULIA. Szeretném tudni, mit gondol maga most? Én már igazán nem tudom, ki az ellenség, ki a jó-

barát. Ma Viskynéval találkoztam a Széna-téren — a nagytiszteletű asszonyság nem fogadta a köszönésemet... Végigmért a kalaptollamtól a cipőm hegyéig... Kígyópillantás volt! Aztán tovább pöfögött a kálvinista tisztességével... Ijjártóékat is láttam, a farizeusokat és írástudókat, — elfordították a fejüket... Mondja, igaz, hogy valamelyik ujság írt ellenem?

HORVÁT. Nem tudom, nem olvastam.

JULIA. Akik most fellegekig emelik szegény Sándort, azok nem szerették, amíg itt járt köztük. Fájt nekik, hogy olyan könnyedén, egyetlen oroszlánugrással, feljutott oda, ahová ők egy hosszú életen keresztül sem tudtak felkapaszkodni. Engem azért igyekeznek eltaposni, mert én vagyok a kiégett láng utolsó szomorú zsarátnoka.

HORVÁT. Nézze kérem, hagyjuk ezt, most már úgyis túl van mindenen.

JULIA. Igen, most már túl vagyok mindenen.

HORVÁT *élesen*. Hát tudja: hajtóvadászat, farizeusok pöffeszkedése, pestiek komiszsága — lehet! De amit maga tett, azt nem lehet! Petőfi Sándornénak nem lehet barátkoznia muszka tisztekkel.

JULIA. Azért mentem a herceghez, hogy külföldi útlevelet szerezzen nekem.

HORVÁT *hitetlenül*. Útlevelet?

JULIA. Megígérte, ma már el is hozza. *A szemébe néz*. Mert én Törökországba utazom.

HORVÁT. Hát ez megint mi?

JULIA. Konstantinápolyba, Bem tábornokhoz.

HORVÁT. Abba reménykedik, hogy Sándor...?

JULIA. Nem reménykedem semmiben. De Bem

szerette Petőfit, mint apa a fiát, talán nekem is jut valami a szeretetéből. A tábornok mellett akarok maradni — hallom beteges — talán hasznomat veheti. Amit Bem érzett Petőfi iránt, az ma már az egyetlen szál, amely engem az emberekhez köt.

HORVÁT. Ez nem komoly dolog. Megint csak a maga kalandos fantáziája. Okosabb volna, ha hazamenne Mágócsra, édesapjához. Gondoljon a kis Zoltánra!

JULIA. Nem, nem lehet! Megpróbáltam, nem bírom. Bizalmatlanság, szemrehányások, káröröm, — nem bírom! «Úgy-e megmondtam? megkaptad, amit kerestél!» — A diadalmas erény az orrom körül döng és szívja a véremet, mint a szúnyog... a mágócsi konyhaszolgálók is rajtam köszörülik önérzetüket... Ha férfival beszélek, akkor összeröffen a család, nehogy megint szégyent hozzak rájuk. Nem, nem bírom! Inkább a börtön, inkább az őrültekháza. *Szünet után.* Én azzal jöttem Pestre, hogy munkával keressem a kenyeremet.

HORVÁT. Munkával? Miféle munkával?

JULIA. Hiszen ez az! Petőfi elhitette velem, hogy tudok írni... A magyar George Sand! Ő bennem női csodát látott. Szegény — olyan nagyra volt a feleségével! Itt magamtól rájöttem, hogy nem tudok... A verseim vérszegény Petőfi-utánzatok... Amit én gondolok és mondok: mind az ő elhullatott morzsája. *Kifakad.* Hát mit csináljak? Hová menjek? Be vagyok kerítve — itt csak egy menekülés van: a külföld — Konstantinápoly! Csak innen el, ne halljak több magyar szót, ne lássam ezeket a kaján pesti arcokat... De én csak beszélek, beszélek. Minek?

Tudja miért kértem magamhoz? Maga mindig jó volt hozzám... Na, kérem ne szégyelje és ne sajnálja! Az egyetlen becsületes férfi, akivel életemben találkoztam. *Hangja elcsuklik.* Ketten voltak: Petőfi és maga. Ő, én tudom, maga nem az én emberem, hanem Petőfié. *Mosolyog.* Engem csak azért tűr meg, mert az övé voltam... Petőfi tulajdona... Magának én Petőfi-relikvia vagyok. *A szekreterhez megy.* Vannak itt írások, nekem fontosak, szeretném, ha magához venné. Ha valami történik velem, égesse el olvasatlanul.

HORVÁT. Mi történhetik magával?

JULIA. Tudom én? Útra megyek, azt mondják, Keleten sok a járványos betegség. *A tekintetéből olvas.* Nem, igazán nem gondolok öngyilkosságra. De valahogy úgy érzem, fogytán már az olajom. Kiégtem — fáradt vagyok, pedig huszonhároméves vagyok. Barátom, milyen kétségbeejtően hosszú tud lenni egy emberi élet!

HORVÁT. Haragudtam magára Julia, de most — tudja Isten... Egy gyermek, aki eltévedt az élet vásárán. Eleresztette a kezet, amely vezette és most nem tudja, hol van, merre menjen.

JULIA. Igazán nem tudom, merre menjek.

HORVÁT. Az írásokat elteszem.

Kopogtatás.

HORVÁT. Vár valakit?

JULIA. A herceget az útlevéllel — de most még korán volna... *Kinéz a kémlőlyukon, meghökkenve visszafordul.* Kovács professzor és Berta! Mit akarnak ezek?

HORVÁT. Ok nélkül nem jönnek. Vagy kellemetlen

újságot hoznak vagy kíváncsiak valamire. *Körülnéz.* Lehetne itt észrevétlenül meglapulnom?

JULIA. Oda. *Beereszti a hálószobába és beteszi utána az ajtót.*

MÁSODIK JELENET.

JULIA, KOVÁCS, BERTA.

KOVÁCS *körülszimatol.* Egyedül tetszik lenni? Nem zavarjuk a tésasszonyt? Talán meglepőnek tetszik találni, hogy itt vagyunk — mikor utoljára találkoztunk, akkor némely bizonyos dolgok történtek — de azóta sok víz folyt le a Szamoson.

JULIA. A Dunán is. Tessék leülni.

KOVÁCS. Elgondolhatja a tésasszony, milyen fontos dolog az, ami engem idehozott. Plátó ugyan azt mondja, csak *két* fontos dolog van a világon: az Igazság és a Szépség — de bennem van annyi bátorság, hogy szembeszállok magával Plátóval is — mert én ezeknél fontosabbnak tartom a tudományt. Különösen a testi szépségnél tartom fontosabbnak. A himlő például tönkreteheti az asszonyi szépséget, de a tudomány örök.

JULIA. Ha tégla esik a tudós koponyára, vége a tudománynak is.

KOVÁCS *harciasan.* Ez szofizma!

JULIA. Ezt az érdekes vitát talán máskor folytassuk. Minek köszönhetem a szerencsét?

KOVÁCS. Én mostanában költészeti stúdiumokkal foglalkozom. A mi közönségünk még nem érett meg filozófiai művek élvezetére. Angliában, Franciaországban kérem még az asszonynép is kapkodja a filo-

zófusokat — a primitív népek irodalmi szükségletét persze kielégíti a költészet. *Visszatér az előbbi tárgyra.* De kérem, ha tégla esik a tudós koponyára? A tésasszony hamis alaptételből indult ki!

JULIA. Elismerem, de maradjunk most a költészet mellett.

KOVÁCS. Számolva a közízléssel, én kritikai cikkelyeket írok a Budai Naplóba. Sorra bírálom a jelenkor magyar költőit. A halottak között van egy-két figyelemreméltó tehetség. De az élők nem tudnak semmit. Most a boldogult Petőfi úrnál tartok. Igen figyelemreméltó tehetség, elismerem, bár az ereje nem ott van, ahol közönségesen keresik. Az életrajzát is megírom és természetesen foglalkoznom kell a házassága történetével. *Szünet.* Azt hiszem a tésasszonynak is érdeke, hogy csak az igazság, a tiszta igazság kerüljön nyilvánosságra, még ha bizonyos szempontból fájó volna is. Azért lesz szíves néhány homályos pontot megvilágosítani. Készítettem magamnak kérdőívet — a memóriám ugyan köztudomás szerint igen kitünő, de a rend kedvéért mindent föl szoktam jegyezni. Első kérdés: úgyebár a tésasszony nem szerette Petőfit?

JULIA *mozdulatlan.*

KOVÁCS. Az ok, amely a házassági frigy megkötésére ösztönözte, Petőfi úr költői hírneve volt, illetőleg az előnyök, melyeket ebből elérhetni remélt?

JULIA *mozdulatlan.*

BERTA. Nem tagadod?

JULIA. Nem.

KOVÁCS *jegyez.* Harmadik kérdés: Igaz, hogy a

tésasszony Konstantinápolyba óhajt utazni és ha igen, mit keres ott?

JULIA *fölkel.* Sokat hallottam a török basákról, hát kíváncsi vagyok rájuk.

BERTA *hozzálép.* Még mindig büszke vagy, édes Juliskám? Még adod a jókedvűt? Mókázol? Nahát engem nem csapsz be, én belelátok a lelkedbe! Te belezuhantál a nagy semmibe és szilánkokra törtél. Most tréfás kedvedben porba szórod a törmelékeidet. De én tudom — az éjszakáid teli vannak könnyekkel, kétségbeeséssel! Ki voltál te, ki vagy te ma? A költő halhatatlanságot és dicsőséget ajándékozott neked. A dicsőséget eltáncoltad széltoló legényekkel, de a halhatatlanságot nem tudod lerázni magadról. Petőfi magával sodor az örökkévalóságba, nem mint ünnepelt hitvesét, hanem mint szalmakoszorús rémet. A halhatatlanság néked pellengér lesz, örökre hozzá vagy láncolva és a csőcselék, jövő századok még meg nem született csőcseléke, kiröhög és megdobál. «Feleségek felesége — te égbe rontott képzelet tündérleánya — te csodás mesés teremtmény», most már nem irígyelek rajtad semmit! *Izgatottan el.*

HARMADIK JELENET.

JULIA, KOVÁCS, HORVÁT.

HORVÁT *kilép a hálószobából, hogy szükség esetén megvédje Juliát.*

KOVÁCS. Ez túlzás, asszonyi túlzás... Lám a kedves pesti Horvát kolléga is itt van? A hálószobában tetszett lenni? *Juliához.* Meg kell bocsátania

Bertának, idegrohamai vannak... *Diszkrétül.* Tetszik tudni: máskép van — kis babát vár — ez az oka. Engem nagyon fáraszt az örökös idegessége. Már arra gondoltam: Parádfüredre vonulok pihenni, amíg ő otthon Kolozsváron túl nem lesz az izgalmakon...

HORVÁT. A Fidzsiszigetlakók módszere nem rossz. Mikor az asszony babázik, a férj ágyban fekszik és fogadja a gratulációkat.

KOVÁCS. Etnográfiai stúdiumok? Ebből még sok dicsőséget jósolok a pesti univerzitásnak! *Juliához.* Köszönöm a szíves felvilágosítást, majd olvassa el a cikkelyemet! *El.*

NEGYEDIK JELENET.

JULIA, HORVÁT.

HORVÁT. Csak nem veszi szívére ennek a hisztérikának a szájaskodását?

JULIA. Igazat mondott.

HORVÁT. Julia!

JULIA. Berta szórul-szóra igazat mondott.

HORVÁT. Julia, most már azon kellene lennie, hogy valahogyan megbéküljön Petőfi szellemével.

JULIA. Ó, Istenem, hol vagyok én Petőfi szellemétől? Amióta meghalt, olyan irtóztatóan megnőtt, olyan szédítő távolságba és magasságba vonult — úgy áll az elmult életem fölött, mint havas hegy a parasztkert fölött. El sem tudom hinni, hogy valaha az uram volt, az én Sándorom, hogy én valaha... *Elfojtja feltörő könnyeit, de nem tud tovább beszélni. Kívül kopogtatás.*

HORVÁT *kinéz a lyukon, visszaszól.* Képzelje, Lauka Guszti! Tudja, hogy svarcgelb lett? Császári hivatalt vállalt! Ezt beeresztem, egy kis jókedv ráfér erre a házra!

ÖTÖDIK JELENET.

JULIA, HORVÁT, LAUKA.

LAUKA *német viseletben, jókora iratköteggel a hóna alatt bejön. Juliához lép, feléje nyujtja a kezét és komoran figyeli, mit fog az csinálni. Kézfogás. Lauka ugyanezt megismétli Horváttal.* Kezet fognak velem? Talán még nem tudják? Eladtam lelkemet a feketesárga ördögnek. Császári királyi beamter lettem. Bach-huszár.

HORVÁT. Ez a te bajod, pajtás.

LAUKA *élénkebben.* Hát ez nevezetes dolog! Aki Bach-huszár lett, azzal tisztességes ember nem fog kezet, a vendéglőben savanyú vinkót adnak neki, a pincér úgy löki eléje a csontokat, mintha kutyát etetne. De én kivétel vagyok! Velem senki sem érezteti. Ti ketten sem. Hát miért? Mit jelent ez? Nem vagyok én olyan, mint a többi? Az imént a hatvani kapuban Lendvay Marcival találkoztam. Na, mondok, ez a csahos kuruc majd elfújja neked a kirie lájzumot! Hát, amint meglát, szó nélkül a nyakamba borul, jobbrul-balról megcsókol. Te, mondom neki, nem tudod, hogy én Bach-huszár vagyok? Azt mondja: Antul jobb, komám, legalább csúffá teszed a németet. Úgy látom, engem nem vesznek komolyan.

HORVÁT. Én is úgy látom. *Lauka aktacsomóját nézi és megérti, hogy ő itt felesleges.* Mennem kell Julia, de még visszajövök. Bornemisszáék várnak a szállásomon.

JULIA. Jöjjön vissza!

HORVÁT *elmegy.*

HATODIK JELENET.

JULIA, LAUKA.

LAUKA. Jó, hogy elment, nem szeretem az ilyen első eminenseket.

JULIA *az órát nézi.* Lauka, maga nem maradhat itt.

LAUKA. Tudom, a muszka herceget várja. *Rémült csend.* Hiszen éppen azért jöttem, hogy használati utasítással szolgáljak őhercegsége mellé. Tudja, az én császári királyi hivatalom hitvány kis butik. A Judáspénz is, amit minden elsején kifizetnek, gyalázatosan kevés. De van a hivatalomnak egy előnye: néha szolgálatot tudok tenni egy-egy jóbarátomnak. *Irásait az asztalra teszi, mintha előadást akarna tartani, közben mindig beszél.* Ezek az írások mind magára vonatkoznak, Julia nagysám. Minden pesti polgárnak van egy ilyen csomója a rendőrségi nyilvántartóban. Minél nagyobb rebellis valaki, annál vastagabb a csomója. Ezt egy cseh kollega lopta ki az irattárból, azzal biztattam: esetleg el tudjuk adni. Itt van a maga kérvénye Törökországba szóló útlevél kiadása tárgyában. És itt a helytartóság elutasító végzése.

JULIA. Elutasították?

LAUKA. Tegnap. Majd hogy ők Törökországba eresszenek valakit, mikor ott van — *keresztet vet* — Kossuth Lajos! Itt van a második kérvény Bécsbe szóló útlevél tárgyában. Ezt engedélyezték.

JULIA. Nekem? Bécsbe? Nem kértem!

LAUKA. Maga nem, maga helyett herceg Trubeczkoj Szergej. A herceg sajátkezű levelet is írt Haynau ő excellenciájához. Tessék a levél eredetije.

JULIA *a levelet nézi.* Erről semmit se tudok . . .

LAUKA. Hiszen mindjárt itt lesz ő hercegsége, kérdezze meg tőle. A helytartóság a bécsi útlevél dolgában kikérte a rendőrség véleményét — az is itt van — hallgassa csak, mit véleményeznek a kedvesek. «Magasabb politikai okokból kívánatosnak látszik, hogy özv. Petőfiné a viveur hírében álló Trubeczkoj herceg kíséretében Bécsbe utazzék, mivel a botrány, amely az utazás nyomában kétségkívül támadni fog, módot nyujt arra, hogy halálos döfés méressék a Magyarországon sajnálatos módon elterjedt Petőfi-kultuszra.» Azután a helytartóság leirata, amelyben utasítja a rendőrséget, «hogy Petőfiné bécsi utazásának hírét terjesztesse el minél szélesebb körökben ügynökei útján, egyszersmind gondoskodjék róla, hogy a hírlapok kellő módon megvilágítsák az esetet». *Leteszi az aktát.* Hogy milyen szarvasmarhák ezek! Azt hiszik, ha egy asszonyság Bécsben a Sperlnél hopszpolkát táncol, akkor nem lesz többé becsülete a Talpra magyarnak! Van itt még egy érdekes akta «Petőfiné született Szendrey Juliának Pest városából leendő kiutasítása ügyében».

JULIA *hang nélkül.* Kiutasítás?

LAUKA *az aktából.* «A politikai osztály helyesli a tervbe vett kiutasítást, mivel az előreláthatóan siettetni fogja Petőfiné bécsi útját, aminek következményeképpen remélni lehet a Petőfi-kultusz ellen mérendő halálos döfés sikerét.» Julia nagysám, jó volna, ha hazamenne Mágócsra. Még ma kellene utaznia. *Az aktában keresgél.* Itt van végre Trubeczkoj herceg úr törzslapja — őt két havidíjas spiclivel figyelteti a rendőrség.

JULIA. Elég volt — hagyjon, nem akarok többet!

LAUKA. Pedig ezt meg muszáj hallgatnia. *Hadarva olvas az iratokból.* «Trubeczkoj Ivánovics Szergej — dúsgazdag hercegi ház egyetlen fia — anyai ágon cári rokonság» satöbbi, satöbbi. *Nyomatékkal.* «Öt hónap óta jegyben jár Muravjev bécsi orosz nagykövet Olga leányával.» *Juliát nézi, megismétli.* «Olga leányával.» A jegyespár öt hónap folyamán száztíz levelet váltott egymással. Itt vannak a levélmásolatok — ezeket olcsón adná a cseh kolléga, három darabját egy huszasért — nagyobb tételnél megfelelő árengedmény. A rendőrség azért másoltatta őket, mert diplomáciai titkokat sejtett bennük. Diplomáciai titkok nincsenek, csak csillagok, napsugarak, üdvösségek és örökkévalóságok. *Fölkel.* Nincs tovább, Julia nagysám!

Kopogtatás az ajtón.

LAUKA. Azt hiszem ő főméltósága. El lehet párologni a hálószobán keresztül?

JULIA *a hálószoba felé int.*

LAUKA. Menjen Mágócsra, Julia, menjen Mágócsra. *El.*

HETEDIK JELENET.

JULIA, TRUBECZKOJ.

TRUBECZKOJ *dandynek öltözve, sugárzó arccal belép.* Amint látja, pontos vagyok. *Kezet csókol, majd körülnéz.* Tündérkastélynak ez kissé fakó.

JULIA *némán helyet mutat.*

TRUBECZKOJ. Valami baj van?

JULIA. Semmi.

TRUBECZKOJ. Ön sápadt?

JULIA. Kis migrén. Jelentéktelen.

TRUBECZKOJ. Nem jó a pesti klíma.

JULIA. Nem, el kellene utaznom. Igen, akarok is Konstantinápolyba, de az útlevelem . . .

TRUBECZKOJ. A legboldogabb ember volnék, ha szolgálatára lehetnék, de sajnos, újabb akadályok merültek fel. Haynau táborszernagy semmi körülmények közt nem engedi — pedig személyesen beszéltem vele. Felbőszítően makacs — öszvér — dührohamokban szenvedő osztrák öszvér. *Szünet.* Még azt sem akarja megengedni, hogy ön Pesten lakjék, hallott már ilyet? Az asszonyoktól is félnek. Attól tartok, legközelebb már intézkedések fognak történni ön ellen.

JULIA *némán bólint.*

TRUBECZKOJ. Jó volna, ha megelőzné őket és elutaznék.

JULIA *hang nélkül.* Hová?

TRUBECZKOJ. Tapogatóztam a táborszernagynál, úgy vettem észre: nem ellenezné, ha ön — ha ön olyan helyre menne, ahol nincs talaja a magyar össze-

esküvésnek. Szóval valami lojális vidékre. *Szünet.* Mondjuk, ha Bécsbe menne egy időre.

Julia a következő kérdéseket azért teszi, hogy tisztába jöjjön Trubeczkojjal.

JULIA. Bécsbe egy időre. Egyedül?

TRUBECZKOJ. Nem egyedül. Én is Bécsben leszek. Új szolgálati beosztásom van. Katonai attaséja vagyok a bécsi nagykövetségünknek.

JULIA. De hogyan fogok Bécsben élni? Az én vagyoni viszonyaim —

TRUBECZKOJ. Amit ön iránt érzek, Julia, és amiről ön tud, bár nem beszélünk róla — az feljogosít arra, hogy megvédjem az élet kicsinyes gondjai és kényelmetlenségei ellen. Ezek semmiségek, szót sem érdemelnek — kérem, bízza mindezt az én gyöngédségemre.

JULIA. Úgy-e ön nagyon gazdag ember, herceg?

TRUBECZKOJ. Nem sokat tartok a gazdagságról, tulajdonképpen alantas tulajdonság, de most kivételesen örülök neki, mert módot ad nekem, hogy rózsákkal szórjam teli az ön útját.

JULIA. Rózsákkal és gyémántokkal, úgy-e? Meddig marad ön Bécsben?

TRUBECZKOJ. Én mindenesetre hosszabb ideig. Mondtam: katonai attasé leszek, — majd beszélünk még erről.

JULIA. Hosszabb ideig, — és azután?

TRUBECZKOJ. Majd megbeszéljük, bízzék meg a gyöngédségemben.

JULIA. És ha Bécsben leszek, mit szól majd Muravjev Olga? *Szünet.* Igen, az ön menyasszonya.

Szünet. Vagy titkos eljegyzés? Akkor tapintatlan voltam... Beszéljünk másról...

TRUBECZKOJ. Nem — ellenkezően — beszéljünk erről! Jobb is, kettőnkhöz méltóbb, ha tiszta helyzetet teremtünk. Ön szellemes asszony, Julia...

JULIA. Nem annyira, mint hiszi.

TRUBECZKOJ. Meg kell értenie: ez az eljegyzés nem az én ötletem — ő felsége a császár kívánta. A mostani cár nem tűr agglegényeket a főnemességben. A mi köreinkben a házasság olyan aktus, amelyhez a szerelemnek semmi, csak a cár akaratának, családi és anyagi érdekeknek van közük. Ilyen körülmények között én természetesen nem szeretem a menyasszonyomat — vagy mondjuk inkább így: nem vagyok szerelmes a menyasszonyomba — rokonszenvezem vele — kedves, értelmes gyermek... A mi házasságunk alapja a barátság lesz. Ha én feleséget veszek is, azért joggal mondhatom: a szívem szabad marad. Szabad mindaddig, amíg ön máskép nem rendelkezik vele.

JULIA *toronytetőről.* Milyen okos ember ön. Okos és ügyes ember.

TRUBECZKOJ *csodálkozva.* Kérem?

JULIA. Jó dolga van magának hercegem, nem is fárad vele, hogy személyesen leereszkedjék az élethez, ön csak fizet és szállítói házhoz szállítják az élet minden örömét és bánatát. Mindent készpénzért. A cukrász az édességet, a feleség a gyermeket, a metresz a szerelmet, a szabó a ruhát, a házipap az örök üdvösséget.

TRUBECZKOJ. Ön ideges, asszonyom, igazán nem tudom, mivel haragíthattam meg?

JULIA. Nem haragszom, magára nem lehet haragudni. Olyan kedves, tiszta és ügyes, mint egy kis cinege, itt is csíp, ott is csíp magocskát. Ki haragszik a cinegére? Tehet maga arról, hogy én sasfészekben laktam? Tehet arról, hogy én szemtől szembe láttam az igazi büszkeséget, az igazi nemességet, az igazi függetlenséget — szemtől szembe láttam mindazt, amit maga, szegény fiú, csak híréből ismer! Ó, én repültem a férfidicsőség szárnyain, én megolvadtam a férfiszerelem lángjában, én felhők magasságából néztem le a magához hasonlókra — de lezuhantam!

TRUBECZKOJ. Meg akar engem bántani?

JULIA. Lezuhantam, lezuhantam olyan mélyre, ahonnan senki sem tud többé kiemelni, lezuhantam olyan magasról, ahová ön sohasem fog föllátni!

TRUBECZKOJ. Kedves barátnőm: ön meg akar engem bántani. Bevallom: sikerült, teljes mértékben sikerült. Ilyen hangon, ilyen kicsinylő, megvető hangon még senki sem beszélt velem az életben. Ha az a célja, hogy kerüljem ezentúl, elérheti. Ön csinálhat belőlem boldogtalan embert, de tolakodó embert nem csinálhat. Mielőtt azonban elválunk, talán örökre elválunk, kell önnek valamit mondanom. Julia, ön igazságtalan velem szemben. Figyeljen arra, amit mondok, azt hiszem, meg tudom győzni. Én most nyiltan beszélek, olyan dolgokról is, amelyek eddig nem kerültek szóba köztünk. Emlékezzék vissza: mikor összehozott minket az élet, ön válaszúton állott. Két út között kellett választania. Az egyik a halál, a másik az élet útja volt. Ha az elsőt választja, akkor

lemond ifjúságáról és szabadságáról, egy dicsőséges halott kriptájába falaztatja be magát. Sorsa a lemondás, jutalma egy nemzet hálája. Ha ön ezt az utat választja, akkor én mély tisztelettel meghajlom és visszavonulok. A másik út az életé. Ön *ezt* választotta. Úgy okoskodott: míg élt a nagy költő, hű és szerető felesége volt, — halálával azonban ön visszanyerte szabadságát. Élt a szabadságával és szembe helyezkedett a háborgó közvéleménnyel. Hát kérem — az egyik út is járható, a másik is. Izlés és hajlam dolga, melyiket választja. Az egyikhez sok érzés kell, a másikhoz sok szellem. Ön azonban most egy harmadik utat keres, egy középutat, amely nincs. Miután már megtagadta a halált, most megtagadja az életet. Áruba bocsátotta a jövendő dicsőségét, de most irtózik tőle, hogy elfogadja a vételárat. Nem volt ereje, hogy szent legyen és most nincs bátorsága, hogy asszony legyen. Lássa, én napok óta tudom már, miféle harc folyik önben. Nem is tagadom: az ön tudta nélkül én sok mindent elkövettem, hogy ráterejem az egyetlen útra, amely még nyitva áll. Cselhez fordultam, erőszakot használtam, csakhogy elvihessem önt innen, ahol gyűlölik és — hát igen: ahol megvetik. El akartam vinni olyan környezetbe, ahol csodálni és irígyelni fogják. Ismétlem, ön előtt csak *egy* út van: az élet útja, arra pedig csak egy kéz tudja kalauzolni: az én kezem. Ha eltaszítja a kezemet, akkor mit tegyek? Elvonulok. Tört szívvel vonulok el, tört szívvel: ez nem frázis. Én igazat szoktam beszélni, nem mintha nagyon erényes ember volnék, de megengedhetem magamnak az igazmondás fényüzését. Most pedig magára hagyom, Julia.

Holnap mégegyszer visszajövök. Ha holnap egy jó szót ad nekem, csak egy jó szót, akkor mindent el fogok felejteni, ami történt és megint az leszek, aki tegnap voltam. Ez áldozat tőlem, — kérem, ne kicsinyelje. Én végre sem felejthetem el, de nem is akarom elfelejteni, hogy Trubeczkoj herceg vagyok, a császári család atyafia, az orosz cár szárnysegéde. Ha ön valaha is kételkedett benne, hogy szeretem, a megalázkodásom... mert megalázkodás!... meg kell, hogy győzze róla. És mivel ez az őszinte beszéd órája, megmondom azt is: csillagkoronát én nem adhatok önnek, a koronát ön önként eldobta, de adhatok mindent, amit egy gyöngéd férfiszív szerelme adhat. Holnapig gondolkozzék, holnap határozzon a kettőnk sorsáról.

NYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK, HORVÁT.

HORVÁT *belép.* Az ajtó nyitva volt... *Ő és Trubeczkoj idegenkedve nézik egymást.*

TRUBECZKOJ *kínos szünet után Juliához.* Ez az úr, ez a tisztelt úr az ön vendége?

JULIA. Az.

TRUBECZKOJ. Akkor nem fogok zavarni... *Mozdulat az ajtó felé.*

JULIA *bólint.*

TRUBECZKOJ *egyszerre nagyon gavallérosan.* Ha megengedi, asszonyom, holnap bátor leszek újból tiszteletemet tenni, hogy beszámoljak az útlevél-ügyben tett lépéseim eredményéről...

JULIA *emberfölötti önuralommal.* Holnap nem leszek itt.

TRUBECZKOJ. Nem? *Zavartan állva marad, szünet után meghajol és fölemelt fővel távozik.*

JULIA *összetört szívvel tekint utána.*

KILENCEDIK JELENET.

JULIA, HORVÁT.

HORVÁT. Mi történt?

JULIA. Megismertem magamat. Horvát, én vagyok a szemétdombra került karácsonyfa... Csak most tudom, most, mikor már mindennel megkéstem: mennyi ragyogás, mennyi öröm, mennyi szentség volt az én ifjúságomban.

HORVÁT. Julia, most már el kell szakadnia a multtól, most már farkasszemet kell néznie a jövővel.

JULIA *kétségbeesetten bámul a semmibe.* Jövő...?

HORVÁT. Hol fog élni? Bécsbe, úgy látom nem kívánkozik. A magyar vidéket nem ajánlom, ott mindenki ismer mindenkit és az emberek szíve tele van hazafias keserűséggel... Legjobb volna még Pest, de a rendőrség... *Elhallgat.*

JULIA. Bekerítettek... nem, én kerítettem be magamat... nem bírok mozdulni!

HORVÁT. Egy módja volna, hogy Pesten maradjon. Ha felesége lenne egy pesti polgárnak... *Szünet után.* Ha akarja, én feleségül veszem.

JULIA. Horvát! Mért tenné...?

HORVÁT. Sohasem gondoltam arra hogy meg-

házasodjam. De most . . . ! Fáj a szívem, Julia, nem éreztem még ilyen részvétet . . . Az eltévedt gyermek a nagyvásáron . . . Nem tudnék többet asztalhoz ülni, nem tudnék könyvet a kezembe venni, ha arra kellene gondolnom, hogy maga itt ül elhagyottan, Petőfi Sándor Juliskája . . . ezekkel a szemekkel . . . Lássa, a kezem remeg a vágytól, hogy megsimogassa a maga szegény, oktalan homlokát.

JULIA *lehúnyja a szemét és Horvát kezéhez hajtja a fejét.* Simogassa meg.

HORVÁT *két tenyerébe veszi Julia homlokát.*

JULIA. Azt szokták mondani: A szerelem megjön az esküvő után. Ha megesküszik velem, semmi sem fog megjönni.

HORVÁT. Tudom.

JULIA. Hazajáró lelke vagyok annak a Juliának, aki szeretni tudott.

HORVÁT. Eddig is jóbarátom volt, ezentúl is az lehet.

JULIA. Pedig már gondoltam rá, átvillant az agyamon: jó volna Horvátnénak lennem. Eszemben volt: kacérkodnom kellene magával, meghódítani, elbolondítani . . . de nem lehet! Valami megromlott bennem, a szívem hideg, sötét, siket.

HORVÁT *egyszerre megelevenedik.* Sietnünk kell, mielőtt még fölébrednek az alvó kutyák. Szemben lakik egy pap barátom . . .

JULIA. Maga nagyon szerette Sándort. Nem bírja el a gondolatot, hogy az, aki Petőfi szívében lakott, az utca porába szórja magát. Úgy-e így van? Hát jó, vigye haza a maga szomorú Petőfi-emlékét!

HORVÁT. Még ma esküszünk! Az én papom ki

fogja csinálni... Húsz perc múlva itt leszek megint.. *Kalapjával a kezében.* Megvár?

JULIA *bólint a fejével.*

HORVÁT *elsiet.*

TIZEDIK JELENET.

JULIA egyedül.

JULIA *díszkötéses könyvet vesz fel az asztalról, abban megkeres egy helyet, aztán félrehúzza a falon lévő zöld függönyt, amely mögül megjelen Petőfi Sándor (Barabás-féle) arcképe. Julia halkan beszél a képhez.* Egy éve, hogy nem mertem... nem mertem elolvasni ezt a verset... a legszörnyűbb verset... de most búcsúzóul... ha belehalok is... ez legyen a te elégtételed... *Félhangon olvas, olykor csak morog, olykor a könnyei egészen elfojtják a szavát, az első versszakból csak néhány szót lehet megérteni:*

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
Még ifjú szívemben a lángsugarú nyár
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Elhull a virág, eliramlik az élet...
Ülj hitvesem, ülj az ölembe ide!
Ki most fejedet kebelemre tevéd le,
Holnap nem omolsz-e sírom fölibe?

Ó, mondd, ha előbb halok el, tetememre
Könnyezve borítasz-e szemfödelet?
S rábírhat-e majdan egy ifjú szerelme,
Hogy elhagyod érte az én nevemet?

Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt,
Fejfámra sötét lobogóul akaszd:
Én feljövök érte a síri világból
Az éj közepén, s oda leviszem azt,
Letörleni véle könnyűimet érted,
Ki könnyedén elfeledéd hivedet,
S e szív sebeit bekötözni, ki téged
Még akkor is, ott is, örökre szeret!

Kívül kopognak.

JULIA *fölkel és leteszi a könyvet.* Jövök! *Fekete csipkekendőt vet a vállára, fekete főkötőt tesz a fejére, egy búcsuzó pillantást vet a képre, majd ráhúzza a függönyt és megindul az ajtó felé.*

Függöny.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

HERCZEG FERENC SZÍNMŰVEI

Árva László király
Éva boszorkány
Déryné ifjasszony
Kéz kezet mos
Az első vihar
Bizánc
Ocskay brigadéros
A híd
A fekete lovas
A dolovai nábob leánya
A Gyurkovics-lányok
A három testőr
Honthy háza
Aranyborjú
Balatoni rege
Az ezredes
Tilla
Sirokkó
Kék róka
A kivándorló
A költő és a halál
és kilenc egyfelvonásos
Majomszínház
Szendrey Júlia

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC REGÉNYEI

Pogányok
Az arany hegedű
A honszerző
Szerelmesek
Az élet kapuja
A fogyó hold
Szelek szárnyán
Andor és András
A hét sváb
Simon Zsuzsa
Idegenek között
A Gyurkovics-lányok
A Gyurkovics-fiúk
Gyurka és Sándor
Álomország
Lélekrablás
A királyné futárja
Szabolcs házassága
Egy leány története
Magdaléna két élete
A fehér páva
Fenn és lenn
Északi fény
A milói Vénusz karja
A Lánszky-mótor

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC MUNKÁI

Elbeszélések:

Az első fecske
Napnyugati mesék
Mutamur
Arianna
Napváros
Emberek, urak és nagyurak
Mink és ők
Huszonhat elbeszélés
Tűz a pusztában

—

Essay-k:

Tanulmányok, I.
Tanulmányok, II.

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC

MAJOMSZÍNHÁZ

KOMÉDIA HÁROM FELVONÁSBAN

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, az előadás, filmesítés és fordítás jogát is. Szinpadokkal szemben kézirat.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

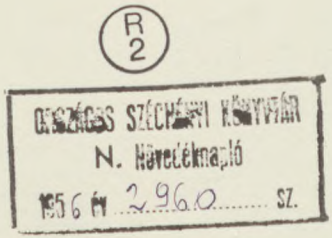

53913. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZEREPLŐK:

A BÁRÓNÉ
CÉZÁR, TOMY } *a fiai*
GLÓRIA, *a leánya*
LULU, *Cézár felesége*
AZ EZREDES
FRANKLIN *kapitány*
MIMI *hadnagy*
VAUVO *elnök*
SIR TÓBIÁS
JOKÓ, MÓRI, ZURU } *az erdőtanács tagjai*
RÁKITÁKI-JULÁHÉ, *Sir Tóbiás leánya*
A KONZUL
AZ ÜGYVÉD
AZ UJSÁGIRÓ
ORION JAKAB
DÁGOBERT *komornyik*
MÁHÁRI *bennszülött*

Az I. és III. felvonás az őserdőben, a II. egy nyárilak halljában történik.

ELSŐ FELVONÁS

Bozót a fantasztikusan stilizált őserdőben. Elől, balra ezeréves fa, amely beárnyékolja az egész színpadot. Buja mocsári növényzet; óriás virágok, akkorák, mint egy napernyő; függő iszalag; a háttérben — bambusznádas közepett — gyalogösvény kanyarodik.

A nagy fa gyökerei körül gyepes kis domb, amelyen nyolc-tíz ülő ember elfér. A fa koronájának láthatatlan feljárója van, amelyhez a szín mögött lehet feljutni. A lombban ablaknyílás.

Jobbról elől csonka fatörzs, amelyen ülni lehet.

Felvonás kezdetekor a lombrostély mögött piros fényben lángol az ég. Felvonás végén holdfény.

A felvonás — prológus helyett — rövid némajátékkal kezdődik.

Az erdőben feltört autóbőrönd fekszik. A bőrönd egy divathölgy ruhatárát tartalmazza. Egy láthatatlan fuvolásmadár szól, egy másik és egy harmadik válaszol neki.

Egy kis majom sompolyog a bozótból a bőröndhöz. Több más majom nyomon követi. Miután kíváncsiságuk legyőzte a félelmüket, egyik a bőröndből egy női kalapot vesz ki, amelyet a fejére tesz. Kézitükröt talál a bőröndben és kíváncsian nézegeti magát. Egy másik majom pompás brokátruhát terít szét, egy harmadik pedig rizsport tesz az orrára.

Egy negyedik majom, aki mint őrszem a csonka fatörzsön ül, most veszedelmet szimatol és csicseregve vészjelet ad. Most valamennyien belekapaszkodnak a bőröndbe és azt a bozótba hurcolják. A színpad megint üres, a fuvolásmadár szól.

ELSŐ JELENET.

LULU ÉS MÁHÁRI.

Lulu európai úriasszony, vászon turistaruhát visel, kezében kampós botot tart, nyakában látcső függ. Máhári bennszülött, európai szalmakalapot, kabátot, inget és nyakkendőt, hozzá vörös bugyogót és bocskort visel.

LULU. Mintha egy sarokkövet vallatnék! Miért nem beszél? Nem látja, milyen ideges vagyok?

MÁHÁRI. A bölcs szíve állandó, mint a szikla, de az asszonyé ingatag, mint a tenger hulláma, ha fúj a délkeleti szél.

LULU. Itt kell lenniök! Két lovas: egy katonatiszt és egy nő. A tiszt csinos fiú, de jellemtelen. A nő? Az nem csinos; bestia!

MÁHÁRI. Vajh ki tudja? A lovasok talán varázslók, akik láthatatlanná tudják magukat tenni?

LULU. Szóval, ön megint elaludta az időt, amikor őrködnie kellett volna. Miért fizetem önt? Lustább, hazugabb és haszontalanabb embert még az európai férfiak közt sem találtam . . . pedig hát azok! . . .

MÁHÁRI. Asszonyom, nézz bele a duplacsövű csodalátóba, ami a nyakadban függ, abban talán meglátod a lovasokat.

LULU. Hallgasson, kérem hallgasson . . . nem bírom a hangját! Megyek a majomkúthoz, talán ott vannak.

MÁHÁRI. Asszonyom, a nagy Vauvo úr nem szereti, ha megzavarod az erdő nyugalmát.

LULU. Micsoda Vauvo? Ki az a Vauvo?

MÁHÁRI *halkabban.* A fejedelem, aki a majomurakat kormányozza.

LULU. Félrebeszél? Urak a majmok?

MÁHÁRI. Bizony urak, mert nem vetnek és mégis aratnak. Nem ismered a majom urak titkát? *Óvatosan.* Ők nem állatok, hanem emberek; beszélni is tudnak. Ravaszságból szimulálják az állatot, hogy ne kelljen dolgozniok.

LULU. Eh . . . hülyeség! Keleti mese! Sietek a kúthoz! *Balra el.*

MÁHÁRI. Minek sietni? Egykor úgyis utolér minket a halál. *Balra el.*

MÁSODIK JELENET.

MIMI, MAJD GLÓRIA.

A fuvolás madár szól.

GLÓRIA *hangja a szín mögött.* Mimi! Mimi!

MIMI HADNAGY. *Csinos, szelíd fiú, fehér lovaglóruhában, fehér tányérsapkával, jobbról bejön; nem törődik a kiabálással, hanem rosszkedvűen leül a fatörzsre.*

GLÓRIA. *Nagy, szép leány, kakhi-bricseszben, utána jön.* Mimi, jól megkötötted a lovakat? Nehogy úgy járjunk mint tegnap: egy óráig kellett kergetődznünk azzal a dög Titániával.

MIMI. Tegnap is jól megkötöttem, de valaki eloldotta.

GLÓRIA. Hülyeség! Ki oldotta volna el?

MIMI. Valaki eloldotta!

GLÓRIA. Nem oldotta!

MIMI. Igenis, eloldotta!

GLÓRIA. Ha rögtön be nem fogod a szádat, akkor megcsókollak!

MIMI. Ugyan hagyj békében ilyenekkel!

GLÓRIA *a térdére ül.* Nem félsz, hogy erőszakkal megcsókollak? Egyedül vagyunk az erdőben, senki sem hallja, ha segítségért kiabálsz!

MIMI. Mikor fogsz te végre megokosodni?

GLÓRIA. Igazán kár érted! Azelőtt nagyszerű fiú voltál: szemtelen, elszánt és romlott... Imádom a romlott embereket! De amióta belémszerettél, azóta kábítóan unalmas vagy... Olyan szentimentális pofákat vágsz, mint egy beteg birka.

MIMI. Én nem látom a kibontakozást! Akárhogyan töröm is a fejemet: nem látom a kibontakozást! Nem tudok rólad lemondani, de feleségül sem tudlak venni. Nekem nincs semmim. Nektek sincs.

GLÓRIA. Valamink van: adósságunk!

MIMI. És mégis két kézzel dobáljátok a pénzt.

GLÓRIA. Úriemberek vagyunk!

MIMI. Gyerekkoromban pap akartam lenni... azt hiszem legokosabb lenne, ha kolostorba vonulnék.

GLÓRIA *ábrándosan.* Nekem is van valami öngyilkossági tervem: Ha baj lesz, akkor Párizsba megyek és kokott leszek! De van még egy ködös reményem: Tomy fivérem gazdag partit fog csinálni...

MIMI. Kit vesz el?

GLÓRIA. Titkolja. Fél a tisztességtelen versenytől. Azt hiszem, valami nagy kávé- vagy cikóriaültetvényes leánya lesz. *Haraggal.* Engem különben borzasztóan dühít ez a kisiklás! Mert részemről ez kisiklás! Én nem akartam belédszeretni, én csak azért flörtöltem veled, hogy megpukkasszam a kedves Lulu sógornőmet.

MIMI. Biztosítlak, hogy köztem és Lulu közt . . .

GLÓRIA *szavába vág.* Nem volt semmi! . . . Drágám, ez még a régi iskola: mikor a szeretődről van szó, akkor diszkrét pofákat csinálsz. De csak ne nagyon mentegesd magad. Ha tudnám, hogy még Lulunak se kellesz, akkor rögtön kiadnám az utadat.

MIMI *leverten.* Lelked . . . az nincs!

GLÓRIA. Gyere, te lélekprocc, csókolj meg. Nem? Ismerek férfiakat, akik nem kéretnék magukat annyira . . . Egy . . . kettő . . .

MIMI. Itt vagyok!

GLÓRIA. Sajnálom . . . megkéstél.

MIMI. Gló! . . .

GLÓRIA *dühödten.* Hát nem! *Ábrándosan.* Pedig ez lett volna az első csók, amit életemben kaptam.

MIMI. Hogyhogy az első?

GLÓRIA. Mert eddig mindig én csókoltalak meg. *Körülnéz.* Erre még nem is jártunk! *Balra mutat.* Arrafelé van a majomkút! Itt emberformájú nagy majmok fészkelnek. Furcsa dolgokat mesélnek róluk.

MIMI. Például?

GLÓRIA. Hogy beszélni tudnak.

MIMI. Egyszer majd megkeressük a búvóhelyüket. De akkor magunkkal hozzuk a vadászpuskáinkat.

GLÓRIA. Megőrültél? Látszik, nem régen jöttél ide! A bennszülöttek meglincselnének!

MIMI. Ördögöt ? !

GLÓRIA. Ez szent erdő. Itt szigorúan tilos a vadászat. A majmok Visnu isten kedvenc majmának származékai. *Jobbra tekint.* Nézd, nézd ! A lovak . . . hogy ágaskodnak !

MIMI. Valamitől megijedtek . . . Lehet, hogy madár. *Megragadja a karját, fojtott hangon.* Hopp ! Látod ? Egy kar . . . Ott ! Egy hosszú szőrös kar . . . Kinyúl a bokorból . . .

GLÓRIA. Te . . . el akarja oldani a lovakat ! Gazember ! Üss a körmére !

MIMI *fölemelt bottal jobbra el.* Gazember !

GLÓRIA *utánanéz.* Vigyázz, Mimi, vigyázz ! Jobbra nézz ! *Csalódottan.* Ah . . . megugrott !

MIMI *visszajön.*

GLÓRIA. Láttál valamit ?

MIMI. Semmit . . . csak a lomb mozgott . . .

GLÓRIA. Pszt ! *Elálló lélekzettel.* Itt van ! Vigyázz ! A fejünk fölött !

MIMI *halkan.* Megállott . . . Hallgatódzik !

GLÓRIA. Most megint !

MIMI *balra tekint, hirtelen rémülettel.* Hajolj le ! Hajolj le !

GLÓRIA. Majom ? . . .

MIMI. Lulu.

GLÓRIA. A sógornőd ?

MIMI. Csend ! Hajolj le !

GLÓRIA. Minket keres !

MIMI. Meg ne lásson ! Gyere ! Siess ! *Ketten mélyen meghajolva, jobbra el.*

GLÓRIA *elmenőben nevet.* Reszketsz úgy-e, te kékszakáll !

HARMADIK JELENET.

LULU, UTÁNA MÁHÁRI.

LULU *gyorsan belép.* Valami mozgott itt — a bokrok közt — valami fehér . . .

MÁHÁRI. Az erdő szellemei voltak . . . *Cigarettát sodor.*

LULU. Csend! *Fülel. Szünet.* Lódobogás! Ők! Elmenekültek! Megint hiábavaló volt . . . *Máhárihoz.* Ennek ön az oka! Csak férfiakra ne bízza magát az ember. Mert akár fehérbőrü, akár sárga: mind egyforma . . . vagy gazember vagy mafla . . . *Leül a fatörzsre.* Ah! . . . az idegeim! Borzasztóan szenvedek. . . . Legalább kokainom volna! El fogok ájulni . . .

MÁHÁRI *megnyálazza a cigarettáját.* Visnu isten könyörüljön rajtad, ó, szegény asszony!

A sürüségből most rettenetes hang bőgése hallatszik. Vontatott hörgő hang, mint az éhes oroszlán bömbölése. Megafont kell használni.

LULU } *egyszerre.* Jézus Mária!
MÁHÁRI } *egyszerre.* Bráhma segíts! *Fedezéket keres Lulu mögött.*

Most közvetlen közelben egész bestiális kórus üvölt. Lulu és Máhári rémülten elfutnak.

NEGYEDIK JELENET.

JOKÓ ÉS MÓRI.

JOKÓ *majom, négykézláb bejön, Lulu után vicsorítja a fogait.*

MÓRI *majom, irtóztató dorongra támaszkodva, kilép*

a sűrűségből, a mellét döngeti és harciasan röfög. Miután egy ideig még pózoltak,

JOKÓ *két lábra emelkedik.* Jó volt?

MÓRI. Kifogástalan! Aki szebben ordit, mint maga, az már csal!

JOKÓ. Hallotta, mit beszéltek? Ennyi marhaságot!

MÓRI. És mindig izgatottak, mindig mérgesek, mindig kémlelik és kergetik egymást!

JOKÓ *legyint.* Hát: emberek! Most összehívom a gyűlést. Szabad kérnem azt a kis sétapálcát?

MÓRI *odaadja neki a dorongot.* Három ütés az odvas fára! Mi lesz ma napirenden?

JOKÓ. Hát nem tudja? Elárulták a nagy majomtitkot.

MÓRI. Teringettét! Mi lesz akkor?

JOKÓ. Sejtelmem sincs! Talán ki kell vándorolnunk... *A doronggal el.*

ÖTÖDIK JELENET.

MÓRI, ZURU, MAJD TÓBIÁS ÉS JOKÓ.

Három hatalmasan kongó ütés hallatszik, mintha valaki egy magasra hangolt óriás dobot verne.

ZURU *majom besiet.* Pánik az őserdőben! Elárulták a majomtitkot.

MÓRI. Ki az a Júdás?

ZURU. Majd a vezérmajom úr megmondja.

TÓBIÁS *majom kidugja a fejét a fakoronában lévő lombablakon.* Halló! Halló!

MÓRI *udvariasan.* Parancsol, Sir Tóbiás!

TÓBIÁS. Mondja csak, hány órakor lesz a tanácsülés?

MÓRI. Most rögtön! Csak a vezérmajom urat várjuk.

TÓBIÁS. Akkor sietek! *Eltűnik.*

JOKÓ *belép, dorong nélkül.* A vezér most mászik le a fájáról. Rosszkedvűnek látszik.

TÓBIÁS *kilép a fa mögül. Ő minden ízében arisztokrata.* Hát igaz, amit itt az árulásról beszélnek?

MÓRI. Sajnos. Az emberek ismerik a titkunkat.

JOKÓ. Ebből baj lesz. Az emberek újabban nagyon elkomiszodtak.

TÓBIÁS. Nem mind egyformák. Én kellemes napokat töltöttem a társaságukban.

ZURU. Uraságod érintkezett velük?

TÓBIÁS. Két évig őexcellenciája, a batáviai kormányzóné udvari és kamaramajma voltam.

MÓRI. Láncon tartották nagyságodat?

TÓBIÁS. Saját külön ketrecem volt; a kormányzóné imádott... sokkal jobban bánt velem, mint az urával. Sok hasznos dolgot tanultam nála: pipázni, bort inni, görkorcsolyázni... Hegedülni is tudok... Mikor megszöktem, a háztetőről még egyszer visszanéztem: a szerencsétlen nő ájultan feküdt odalenn. *Férfias meghatottsággal.* Jobb erről nem beszélni!

HATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, VAUVO.

MÓRI. A vezér!

VAUVO *az egyetlen a majmok közt, akinek hátul fölkunkorodó, rövid farka van, függő szalagon jobbról-*

balra átrepül a színpadon, azután kilép a nagy fa mögül.

Mind meghajolnak előtte.

VAUVO. *Leül a fatörzs alsó ágára.* Tessék a helyeiket elfoglalni.

Mind körbe ülnek a földön.

VAUVO. Itt vannak az összes falkavezérek?

JOKÓ. Itt . . . csak a fekete csimpánzok nincsenek képviselve. A főcsimpánz még mindig emberi fogságban van.

VAUVO *széleskeretű, modern szemüveget tesz az orrára.* Tisztelt tanács! Nagyon fontos, a majomtársadalom életébe vágó előterjesztést kell tennem. Önök tudják: a majomságnak van egy szent titka, — az úgynevezett nagy majomtitok — ezt őseink évezredeken keresztül meg tudták védeni az emberek kíváncsiságával szemben. A titok az, hogy a majmok beszélni tudnak. Mindenféle majompolitikának az volt a célja, hogy leplezze ezt a tényt. Szükséges, hogy az emberek minket oktalan állatoknak tartsanak. Mert ha kiderül, hogy értelmes lények vagyunk, akkor a kormány arra kényszerít minket, hogy adót fizessünk, hogy dolgozzunk, sőt talán arra is, hogy katonáskodjunk. Akkor a mi kiváltságos pozíciónk, amely minket az erdő arisztokratáivá és művészeivé avat, megváltozik és mi is munkában görnyedő páriákká süllyedünk, mint az emberek nagy többsége.

TÖBBEN. Úgy van! Úgy van!

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

FRANKLIN, *majom, állára szíjazott francia képivel, az övéhez erősített elszakadt láncot hurcolva maga után, batyúval a kezében hirtelen megjelenik a háttérben.*

TÓBIÁS *rámutat az ujjával.* Új majom!

MIND. Hó! Hohó! Új majom. *Vidám izgalomban.* Hó! Új majom! Ide jöjjön! Hallja! Ne féljen!

FRANKLIN *feléjük fúj, mint a dühös macska és eltűnik.*

NYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK FRANKLIN NÉLKÜL.

JOKÓ. Tegnap láttuk először az erdőben.

ZURU. Nagyon vad.

VAUVO. Emberektől szökött meg. Az emberek társaságában elvadulnak a majmok.

MÓRI. Fussunk utána! Fogjuk meg!

ZORÓ. *Mindenről megfeledkezve.* Gyerünk vadászni!

VAUVO. A tanácsos urat rendreutasítom! Kérem az urakat, szíveskedjenek a figyelmüket arra koncentrálni, amit mondok! Én nagyon jól tudom, hogy mi majmok nem bírunk sokáig egy tárgynál időzni, éppen azért tanácskozás közben Brehm-féle intermezzókat szoktam engedélyezni, amikor is mindenki szabadon átengedheti magát a majomtermészetének . .

Szíveskedjenek azonban az intermezzót megvárni és addig is szigorú fegyelem alatt tartani idegeiket . . .

TÓBIÁS. Ez a fegyelmezetlenség az oka, hogy az emberek nem tisztelik eléggé a majmokat!

VAUVO. Tisztelt tanács! Az egész majomnemzet tragikus helyzetbe jutott, mert akadt majom, aki árulóvá lett . . .

JOKÓ. Ki az? Nevezze meg!

ZURU. A nevét.

VAUVO. Sajnos, a magáról megfeledkezett majom közbecsülésben álló majomcsalád gyermeke. Engem is rokoni kötelékek fűznek hozzá — Sir Tóbiás leánya — a neve Rákitáki-Juláhé.

TÓBIÁS *villámgyorsan kiugrik a körből, külön ül és vicsorgó fogakkal mustrálja a többit.*

VAUVO. Számos szavahihető tanu van rá.

MÓRI. Magam is tanu vagyok! Az erdőszélen van az emberek Sporting-klubja. A mi falkánk esténként ott szeret bolhászkodni a nagy szílfákon, amelyek a tenniszgrandokat szegélyezik. Roppant kómikus játék a tennisz kérem, a nők a fehér ruhájukban olyanok, mint a repülő liszteszsákok.

VAUVO. Tessék a tárgynál maradni!

MÓRI. Megesküszöm reá, hogy Sir Tóbiás leánya minden nap négytől hatig együtt szokott tenniszezni az emberekkel.

TÓBIÁS *zavarban.* Tenniszezni talán — de beszélni? — kizárt dolog!

MÓRI. Tegnap azt kiáltotta: Fifty — game!

TÓBIÁS *lehajtja a fejét.*

ZURU. Én már régóta föltűnőnek találom, hogy Rákitáki-Juláhé őnagysága ruhában jár.

JOKÓ. Miben jár?

ZURU. Ruhában, mint egy embernőstény.

TÓBIÁS. A tavasszal autókoffert találtak az erdőben . . . női toilettekkel.

MÓRI. Honnan tudta őnagysága, hogyan kell viselni az ilyenfélét?

TÓBIÁS. Őt már kis kölyök kora óta semmi sem izgatta annyira, mint az úrihölgyek öltözködése . . . Reggeltől-estig mindig a nyaralókertek tájékán lappangott és nézte, mit csinálnak a ladyk.

ZURU. Mit jelent lady?

TÓBIÁS. A gentleman nőstények.

MÓRI. Legjobb lenne, ha kihallgatnók magát a vádlottat.

JOKÓ. Már szóltam neki, de nem akar jönni. Őnagysága fölmászott egy kókuszpálmára és ha valaki közeledik hozzá, akkor kókuszdiókkal dobálódzik.

TÓBIÁS. A szegény gyermek szégyenlős, de majd idehozom. *Fölkel.* Előbb azonban szeretném a tisztelt tanácsot arra figyelmeztetni, hogy leányom alkalmasint az evolúció törvényének áldoz. Mi végre is embermajmok vagyunk — nem igaz? — minket csak egy lépés választ el az embertől. Ha a majmok az őskorban már megtehették azt a lépést és erdei vadállatokból kaszinótagok és udvari tanácsosok lehettek, akkor nincs kizárva, hogy az én Rákitáki-Juláhém is azért jár tenniszezni, mert az evolúció vastörvénye kényszeríti reá. *Elmegy.*

MÓRI *banánt hoz.* Nem hiszek Darwinban! Csak azért eszelték ki, mert a majomrokonság hízeleg az emberek hiúságának.

ZURU *vágyakozva nézi a banánt, Vauvohoz.* Kérem, ha lehetne most Brehm-féle intermezzo?

VAUVO *kommandó hangon.* Intermezzo!

Erre a szóra mint egy varázsütésre, kitör a tanács minden tagjából a majomtermészet. Zuru kiragadja a banánt Móri kezéből és a fatönkhöz vágtat; Móri utána siet és vicsorgó fogakkal fenyegeti. A visszaesés az állatiasságba azonban csak egy másodpercig tart.

VAUVO. Folytatjuk az ülést!

Mind egyszerre megkomolyodnak és visszaülnek a helyükre.

KILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, RÁKITÁKI ÉS TÓBIÁS.

TÓBIÁS *kézenfogva hozza a leányát.* Gyere, Rákitáki-Juláhé, gyere, ne légy olyan félénk!

Rákitáki elegáns ruhában. Állat voltára csak a barna arcbőre és furcsán elrendezett haja emlékeztet. Fontos, hogy Rákitáki majomtermészete főleg hipermodern viselkedése által jusson érvényre.

MÓRI *összecsapja a kezét.* Hát ez majom? Hiszen egészen olyan, mint egy embernőstény!

ZURU. Tetőtől-talpig fel van öltöztetve! Botrány!

JOKÓ. Még a hátsó kezén is cipőt visel!

MÓRI. Bubifrizurája van!

Rákitáki szeretne a föld alá süllyedni, Tóbiáshoz menekül, a térdére ül és a vállára rejti az arcát.

VAUVO *szomorúan.* Te majom, te majom. Mi lett belőled?! A karod, a nyakad egészen kopasz. Hová

lett a te selymes, szép szőröcskéd? Nos, felelj, Rákitáki-Juláhé!

RÁKITÁKI. Levétettem a manikürrel. *Újra elrejti arcát.*

VAUVO. És miért vétetted le? Felelj!

RÁKITÁKI. Már nem divat szőrösnek lenni! *Elrejti arcát.*

VAUVO. Attól fosztja meg a nősténytt, ami a legszebb rajta és ezt divatnak nevezi! *Tóbiáshoz.* És te megengedted neki ezt a bolondságot?

TÓBIÁS. Nem kérdezte. Fait accompli elé állított.

TIZEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

FRANKLIN *kidugja fejét a falomb ablakán.*

RÁKITÁKI *ugrálva.* Új majom! Új majom! Hohó!

JOKÓ. Jöjjön ide!

MÓRI. Hallja? Ide jöjjön!

ZURU. Nem bántjuk magát!

FRANKLIN *rájuk vicsorítja a fogát és eltűnik.*

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK FRANKLIN NÉLKÜL.

RÁKITÁKI. Sikkes kalapja van... Old England divat.

VAUVO. Ide figyelj, Rákitáki-Juláhé!

RÁKITÁKI. Úgy látszik katona. Miért nem mutatkozott be nekem?

VAUVO. Igaz, hogy te beszédbe ereszkedtél az emberekkel?

RÁKITÁKI. Ereszkedtem.

VAUVO. Hogyan vetemedtél arra, hogy eláruld a majmok szent titkát?

RÁKITÁKI. Mert szeretem őt!

VAUVO. Kit?

RÁKITÁKI. Tomyt.

VAUVO. Tomyt? Miféle majom az?

RÁKITÁKI. Nem majom. Ember, úr.

MÓRI. Igazi ember?

RÁKITÁKI. Kérem, rendőrségi igazolványa van!

VAUVO. Hol ismerkedtél meg vele?

RÁKITÁKI. Két héttel ezelőtt volt... Este fölvettem a madame Lorion-féle ruhámat — kék arannyal — az is az autókofferből van... Gondoltam: kisétálok az országútra... olyan mulatságos, ha az emberek úrinőnek néznek és köszönnek...

ZURU. Igazi emberek?

RÁKITÁKI. Kérem, még egy professzor is levette előttem a kalapját, pedig annak az állattan a szakmája!... De aztán két kóbor kutya fölvette a nyomomat.

TÓBIÁS *mérgesen*. Az átkozott dögök nem akarják elhinni, hogy mi rokonságban vagyunk az emberekkel.

RÁKITÁKI. A komiszak úgy vadásztak reám, mintha vadmacska volnék, már szinte elcsíptek... szerencsére egy távírópóznához értem... Egykettőrelekaptam a két aranycipőmet... és föl a pózna tetejére... Ott lógtam a szép új ruhámban, a két dög odalenn majd megpukkadt mérgében... Naplementekor

odajött Tomy-ember a motorbiciklijén . . . Nagyapa . . . úgy megszidta a két kuvaszt!

VAUVO. Mit mondott nekik?

RÁKITÁKI. Kuss, azt mondta.

MIND. Kuss! Kuss!

RÁKITÁKI *pátosszal.* És akkor esküt tevék, hogy kezemet és szívemet hős megmentőmnek nyujtandom!

VAUVO. Elment az eszed? Egy biciklistához akarsz menni? Hiszen te még orángutángot is kaphatnál!

RÁKITÁKI. Nem kell, nekem még gorilla sem kell! Én Tomy emberé leszek vagy senkié!

VAUVO. Az az ember talán nem is tudja, hogy te majom vagy?

RÁKITÁKI. Mindenki tudja! Hiszen Pávián hercegnőnek hívnak!

ZURU. Ha tudja, akkor nem vesz feleségül. Az emberek lenézik a majmokat.

MÓRI. Miért nézik le?

JOKÓ. Mert a majmoknak nincs pénzük.

RÁKITÁKI. Nekünk van! Tomy-ember azt mondja: a mi erdőnk sok dohányt ér. Ő egy vénytársaságot akar alapítani.

VAUVO. Micsoda társaságot?

RÁKITÁKI. Vénytársaságot . . . Nem! Rész-vénytársaságot. Az lesz a neve, hogy «Erkopéja»: Erdőkopasztó-társaság. A majmok mind igazgatósági tagok lesznek.

JOKÓ *izgatottan.* Igazgatósági tagok? Érdekes!

ZURU. Roppant érdekes!

MÓRI ÉS ZURU. Intermezzo! Intermezzo!

VAUVO. Most nincs! Figyelmeztetem a tanácsos

urakat: az erdei törvény első szakasza így szól: «Kerüld az embert!»

TÓBIÁS. A törvény elavult.

MÓRI. Nincs már arra szükségünk, hogy védekezzünk az intelligencia gyanúja ellen!

ZURU, JOKÓ. Úgy van! Úgy van!

RÁKITÁKI. Tomy-ember a fehér forrásnál van. *Büszkén.* Nekünk mindennap rendez-vous-nk van egymással, mert ő az én flörtöm. Azt mondta: ha összehozom őt apuckával, akkor megkéri egyik kezemet.

VAUVO. Én tiltakozom az ellen, hogy embert hozzanak a majomtanácsba!

TÓBIÁS. Pardon... többségben vagyunk!

MÓRI, ZURU, JOKÓ. Többség! Többség!

VAUVO *fölkel.* Önök a modern eszmékkel fel fogják forgatni Majomországot! Nem akadályozhatom meg, de eltávozom és önökre hárítom a felelősséget! *Elmegy.*

TÓBIÁS. Sajnos, az öregek már nem képesek megérteni a modern őserdőt.

RÁKITÁKI. Hozom az embert! Ő meg fogja kérni valamelyik kezemet, csak azt nem tudom, melyiket a négy közül! *El.*

TIZENKETTEDIK JELENET.

TÓBIÁS, MÓRI, ZURU, JOKÓ, MAJD FRANKLIN.

TÓBIÁS *angol pipát vesz elő és gyujtógéppel rágyujt.*

MÓRI. Megint az új majom! Hohó!

FRANKLIN *megjelenik. Habozva megáll, végül közelebb lép és háromszor egymásután szalutál.* A nevem Franklin kapitány!

TÓBIÁS. Ha nem csalódom, szintén majomnak méltóztatik lenni?

FRANKLIN. Majom, nemcsak véletlenül, de meggyőződésből is.

MÓRI. De hiszen ez — hogyne! — a főcsimpánz.

TÓBIÁS *kezetnyujt Franklinnak.* Most ismerek rád, kedves rokon!

JOKÓ. Milyen volt a fogság?

FRANKLIN. Besoroztak katonának.

MÓRI. Milyen a katonaélet?

FRANKLIN. Egzercírozni kell így: jobbra arc, balra arc. *Többször egymásután szalutál.* Aztán lovagolni kell: nagy fekete kutyán mindig körbe és felugrani és leugrani és tüzes abrincson átugrani, végül egy csörgődobbal körül kell járni és pénzt szedni a publikumtól . . .

JOKÓ. És ez a lánc?

FRANKLIN. Ez most a legújabb divat Emberországban. Az igazgató úr egyik kezében a láncot, a másikban az ostort tartja. És ha részeg az igazgató úr, akkor láncostul meg lehet szökni . . . vissza az erdőbe!

TÓBIÁS *Vauvo helyére ül.* Folytatjuk a tanácskozást!

Mindenki elfoglalja a helyét.

TÓBIÁS. Tisztelt tanács! Mivel testvéreink, az emberek, közeledést próbálnak, midőn igazgatósági tagokká választanak minket, azt indítványozom, hogy magunk is felejtsük el a százezeréves viszályt és nyujtsunk nekik békejobbot. Minket a fejlődésben csak egy lépés választ el az emberektől . . . hogy volna most már, ha ebből az alkalomból megtennők ezt az utolsó lépést?

JOKÓ. Igenis, fejlődjünk emberekké!

MÓRI. Eddig is csak a mi indolenciánkon múlott, hogy megmaradtunk majmoknak.

TÓBIÁS. Legméltóbb lenne, ha valamennyien en bloc belépnénk az emberiségbe. Ez az embereknek is jólesnék!

FRANKLIN. Megháborodtatok? Ti szelíd növényevők vagytok, az ember pedig vad ragadozó.

TÓBIÁS. Ez talán túlzás . . .

FRANKLIN. De hiszen megeszi a holttesteket! A tigris, a farkas csak akkor gyilkol, ha éhes, de az ember tréfából vagy szórakozás kedvéért is vért ont . . .

TÓBIÁS. Az ember erős és kegyetlen, de az egy okkal több, hogy magunk is emberek legyünk. Én progresszív majom vagyok, nekem már elég volt az őserdőből. Embernek lenni sokkal fínomabb dolog. Az ember paplanos ágyban hál, az utcán köszönnek neki és ami a fő: nem vadásznak rá!

Éles fütty a szín mögött. Mind fülelnek.

TÓBIÁS. Az őrség vészjele . . .

Messziről egy motorbicikli puffogása hallatszik. A majmok izgatottan felugranak.

Zavaros kiáltások. Puska! Lőnek! Ember jön! Vadászember jön! Meneküljünk! *Tóbiás és Franklin kivételével mind el.*

FRANKLIN. Emberszag! Szappan és kölnivíz! Pfúj! *El.*

TÓBIÁS *míg a majompánik tart, egyre ismétli.* Nem kell félni! Nem kell félni! *Az utolsó pillanatban inába száll a bátorsága és megugrik.*

TIZENHARMADIK JELENET.

TOMY ÉS RÁKITÁKI.

Tomy és Rákitáki a motorkerékpáron beszalad. Tomy ül a kormányon, a hátamögött kapaszkodik Rákitáki.

RÁKITÁKI *a gyors mozgástól mámorosan.* Tovább! Tovább! Föl a dombtetőre, bele a vörös felhőbe, végig a csillagos égen . . . gyorsan, gyorsan!

TOMY. Maga nagyszerű leány, igazi sportlady . . . ezt szeretem, ez nagyon csicsó!

RÁKITÁKI. Ez itt a mi lakófánk!

TOMY *a fát nézi.* Elegáns fa . . . Télen kicsit szellős lehet. Nem?

RÁKITÁKI. Télire van egy modern biedermeier-barlangunk a majomhegyen.

TOMY. Barlang? Az már csicsó!

RÁKITÁKI. Csicsó? Mi az: csicsó?

TOMY. Új szó . . . én találtam ki. Csicsó: a kolosszális fogalmának hatványozása. Például: a Montblanc kolosszális, de a Himalája több mint kolosszális, az már csicsó. Én már több szót hoztam divatba. Tavaly mindenre azt mondtam: kefe. Akkor a Himalája is kefe volt. *A fára néz.* Úgy látszik a kedves papája nincs itthon? *Fölnéz a fára.*

RÁKITÁKI. Az imént még itt voltak a főmajmok, de megugrottak . . . talán megijedtek.

TOMY. Ez valószínű. Tőlem sokan félnek. Tudja Isten, a szememben van valami erő, valami delejes fluidum. Egyszer kipróbáltam egy oroszlánon. Nem bírta el! Erősen néztem: így . . . Ő benn volt a ket-

recben, én kívül a ketrecen . . . Egyszerre fölkelt a sivatag királya, fölkelt és a másik végét fordította felém . . .

RÁKITÁKI. És az úrinők elbírják a tekintetét?

TOMY *diszkrétül.* Azokról nem szoktam nyilatkozni . . . legföljebb csak név említése nélkül . . . Egyszer farkasszemet néztem egy kis hercegnővel . . .

RÁKITÁKI. Ő is a másik végét mutatta?

TOMY. Nem. Hanem azt mondta nekem: Te, Tomy . . . *A szájára üt.* Hopp! most majdnem elszóltam magamat! . . .

RÁKITÁKI *fölcsíp valamit egy fatörzsről és a szájába teszi.*

TOMY *szigorúan.* Mi volt az?

RÁKITÁKI *megszeppenve.* Kis hernyó. Szeretem a kis hernyót. Maga nem?

TOMY. Édes Tikitáki . . .

RÁKITÁKI. Rákitáki-Juláhé!

TOMY. Annyi időm nincs. Majd röviden Tákinak fogom hívni. Az fess és modern. Tehát édes Táki, a hernyóevésről le kell szoknia; az utálatos.

RÁKITÁKI. Miért? Maga megeszi az agyonszúrt disznót.

TOMY. Ha maga lady akar lenni, akkor sohase kérdezze, hogy miért? A maga modora még kissé egyenetlen. Lássa, tegnap nagyon büszke voltam magára. A tenniszmeccs alatt a maga játéka egyenesen csicsó volt!

RÁKITÁKI. Meg is nyertem az első díjat!

TOMY. Az összes hölgyek megpukkadtak az irígységtől. Szép volt! De maga aztán mindent elrontott, cigánykereket hányt a pálya közepén. Nem is egy

cigánykereket, hanem egymásután tizet . . . végigbukfencezett az egész pályán, mint egy megbomlott szélkerék . . . *A karperecóráját nézi.* Sajnálom, hogy nincs itt a kedves papája, sürgősen meg akartam tőle kérni az ön kezét.

RÁKITÁKI. Melyiket? Ezt vagy ezt? *Fölemeli a jobbkezét, majd a bal lábát.*

TOMY *gőgösen.* Pardon, kedvesem! Mi emberek mindig csak az elülsőt szoktuk megkérni!

RÁKITÁKI *fölnéz a fára.* Apuc! *Mérgében toporzékol.* Apucka! Hamar! *Tölcsért csinál a kezéből.* Valaki meg akarja kérni a kezemet! *Tomyhoz.* Ilyenkor ő nincs itthon!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TÓBIÁS.

TÓBIÁS *Rákitáki hátamögött kilép a bozótból. Monokli van a szemén.*

TOMY. Kérem, Táki mutasson be a főerdőtanácsos úrnak.

RÁKITÁKI. Igen, be fogom mutatni, én jól tudok bemutatni. *Gesztussal.* Tomy úr, ember — apa úr, majom.

TOMY *diszkrétül.* A címet nem kell ilyenkor. *Kézfogás.*

TÓBIÁS. Két eltévedt testvér kezetfog százezer esztendő szakadékán keresztül . . . *A fára mutat.* Parancsol fölsétálni?

TOMY. *Fölnéz.* Köszönöm, nagyon kellemes idelenn . . .

RÁKITÁKI *derűs arccal és mozgó szemgolyókkal követi valami láthatatlan denevér cikk-cakkos légi útját. Kezével a levegőbe int.* Szervusz!

TOMY *szigorúan.* Kinek köszönt, kérem?

RÁKITÁKI. Egy kis denevérnek... albérletben lakik a mi fánkon...

TOMY. Édes Táki, én már ismételten kértem önt, hogy alsóbbrendű emlősökkel ne tartson fenn ismeretséget. Én demokrata vagyok, de azt mégsem követelheti tőlem, hogy mindenféle denevérekkel, meg mit tudom én, talán sündisznókkal is megbarátkozzak!

TÓBIÁS. Hát persze, nincs is semmi értelme... egy denevér!

RÁKITÁKI *halkan.* Mindent szeretek, ami repülni tud.

TOMY. Táki őnagysága bizonyára jelezte látogatásom célját?

RÁKITÁKI. Az elülső kezemet akarja megkérni. Gyorsan add oda neki, apuc!

TOMY. Az erdőbirtok a folyóvízig ér?

TÓBIÁS. A túlsó parton lévő cukornádültetvények is a miéink, de azokat bérbe adjuk a bennszülötteknek és csak tizedet szedünk. Sajnos, a parasztok mostanában nagyon renitensek. Képzelje: tegnap, mikor a termés után néztem, botokkal és kövekkel támadtak rám. Igy aztán nem lehet gazdálkodni!

TOMY. Sir Tóbiás, nekem az a szándékom, hogy megszabadítom önt minden anyagi gondjától! Megcsináljuk az Erkopéját! A tisztelt majomurak igazgatósági tagok lesznek... persze egypár embert is be kell vennünk, a publikum neveket akar! Akkor aztán egyszersmindenkorra meg méltóztatik szabadulni min-

den gondtól, amely együtt jár a vagyonnal. *Feléje nyujtja a kezét.* Tehát megcsináljuk az Erkopéját?

TÓBIÁS. Megcsináljuk! *Kézfogás.*

TOMY. Most már nem kell erőszakot elkövetnem a szívemen. Van szerencsém megkérni önagysága kezét! Midőn elsőízben megláttam a távírópózna tetején, azt mondtam magamban: ő — vagy senki más!

TÓBIÁS. Ha a leányom emberné lesz, nem fogják lenézni a többi embernőstények?

TOMY. Lenézni csak azokat a majmokat szokás, akiknek nincs pénzük. A vagyonos majmokat általában nagyrabecsülik a hölgyeink.

TÓBIÁS. Hát akkor — mivel a leány is akarja — legyen az öné. Rákitáki jó gyermek, kérem, csak egy kicsit hirtelenharagú.

RÁKITÁKI *haragosan.* Én és hirtelen? . . . Honnan veszed ezt a hülyeséget?

TÓBIÁS. Kicsit bizony hirtelen vagy!

RÁKITÁKI *toporzékol mérgében.* Nem vagyok, nem vagyok, nem vagyok hirtelen!

TÓBIÁS *megsimogatja Rákitáki állát, békítő hangon.* No, Rákitáki!

RÁKITÁKI *megenyhül, bűnbánóan.* Egy icipicit hirtelen vagyok.

TÓBIÁS. Igazi majomszív: tűz és arany! Lidérctűz és macskaarany!

TOMY *homlokon csókolja Rákitákit. Meghatottan.* Te most a menyasszonyom vagy és a természetrajzban új fejezetet nyitunk meg!

RÁKITÁKI *vadul ugrál.* Jaj, de jó menyasszonynak lenni!

TOMY. Ezt nem lehet! Ezt nem szabad!

RÁKITÁKI. *meghökkenve.* Hát? . . .

TOMY. Sírni a boldogságtól, sírni hogy ilyen vőlegényt kapott.

RÁKITÁKI. De mikor bolondul örülök!

TOMY. Egy lady sohasem örül.

TÓBIÁS. Elnézést kérünk, nálunk az erdőben a házassági szertartások sokkal egyszerűbbek.

RÁKITÁKI *szendén.* Majd tizedszer, huszadszor én is fogom tudni.

TOMY. Ha úgy tetszik, akkor az ünnepélyes eljegyzést holnap este tartjuk meg, mégpedig nálunk — chez nous — édesanyám, a báróné házában, egy családi soirée keretében. Van szerencsém önöket és jóbarátaikat meghívni.

RÁKITÁKI. Abban a vörös nyaralóban laknak — tudja apucka *mosolyog,* — ahol a majomcsapda van . . .

TÓBIÁS *mosolyog.* A fügefák alatt . . .

TOMY. Tudjuk, hogy önök nem húsevők, azért gondoskodva lesz külön vegetáriánus büfféről.

RÁKITÁKI. Úgy-e, kutyák nem lesznek meghíva?

TÓBIÁS. Azokkal nem vagyunk jóviszonyban.

TOMY. A hitvány ebek láncon lesznek!

RÁKITÁKI. Kuss!

TOMY. Szabad remélni, hogy falkájuk nagyérdemű vezérmajma, Vauvo úr szintén szerencséltetni fogja a soiréenkat? Mert hiszen nemde, neki beleszólása van az erdőbirtok dolgába?

TÓBIÁS *kertel.* Nagyapa szigorú visszavonultságban él, — ő különben is ó-konzervatív — elavult nézetei vannak . . .

RÁKITÁKI. Azt akarja, képzelje, hogy menjek feleségül egy másik majomhoz!

TIZENÖTÖDIK JELENET.

RÁKITÁKI, TOMY ÉS VAUVO.

A szín mögött szörnyű bömbölés. Vauvo hirtelen megjelen, egyik kezével egy irtóztató dorongra támaszkodik, a másik öklével a mellét veri.

TOMY *fagyos udvariassággal Tóbiáshoz.* Lesz szíves bemutatni a vezérigazgató úrnak?

TÓBIÁS. Tomy úr, az én jövendőbeli vőm.

RÁKITÁKI *Vauvohoz.* Ő ember, igazi ember . . . van arcképes igazolványa.

VAUVO. Ember úr, én elfogadom az ön meghívását és elmegyek a soiréeba. Nyiltan megmondom: azért megyek, mert meg akarom ismerni az önök falkáját. Mert én önöket csak külsőleg ismerem. Ha az ön külsejét nézem, akkor be kell vallanom, hogy sok rokonvonást fedezek föl. Azt hiszem, ha ön fölmászna egy szikomorusz-fára . . .

TÓBIÁS *feszeng és köhög.*

RÁKITÁKI *rángatja az öreget.*

TOMY. Igazán büszkévé tesz, vezérigazgató úr! De most repülök haza, megviszem szeretteimnek az örömhírt. Vezérigazgató úr! Sir Tóbiás! *Ellágyul. Megöleli.* Atyám! *Homlokon csókolja Rákitákit.* Bon soir cherie!

RÁKITÁKI. Au revoir, mon ami!

TOMY *kellemes meglepetéssel.* Maga tud franciául?

RÁKITÁKI. Parfaitement. Majd minden majom tud!

TOMY *a motorkerékre ül.* Tisztelem az összes erdei kuzínokat! *El.*

TIZENHATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, TOMY NÉLKÜL.

TÓBIÁS. Örülök, őspapa, hogy eljön a soiréeba.

VAUVO. Ha a falka veszedelemben van, akkor a vezérmajomnak a falka élén a helye!

TÓBIÁS. Veszedelem? Miféle veszedelem?

VAUVO. Attól tartok, ez a soirée nem egyéb mint újdivatú majomcsapda. Az enyves csizmának már nem dől be a legnaívabb pávián sem, tehát soiréekat rendeznek...

RÁKITÁKI *sugárzó kedvességgel.* Ótata, drága Ótata, úgy-e a kis Rákitáki-Juláhé lakodalmára levéteti a farkát?

VAUVO *felháborodással.* Mi... it?

RÁKITÁKI. Nézze, ez már egészen démodé. Ma már senki sem hordja. Ez éppen olyan fölösleges csökevény, mint a vakbél... Nagyon könnyű operáció, fagyasztással csinálják, egy cseppet sem fáj. Akarja?

VAUVO. Nem akarom! Majomnak születtem, mint majom akarok meghalni.

TIZENHETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

FRANKLIN *peckes léptekkel bejön.*

TÓBIÁS *bemutatja.* Franklin kapitány, távoli rokonod. *Leül Vauvo mögé a fa alá.*

FRANKLIN *lelkes szemekkel nézi Rákitákit.* Nem

olyan távoli. *Haptákba vágja magát. Jobbra néz, balra néz, végül ötször egymásután szalutál.*

RÁKITÁKI *elragadtatással.* Jaj de csicsó! Mégegyszer!

FRANKLIN *villámgyorsan megismétli.*

RÁKITÁKI *Franklinhoz.* Miért van ez a lánc?

FRANKLIN. Emberországban ez a legújabb divat. Aki a végét fogja, annak én engedelmeskedem. *Rákitáki kezébe adja a lánc végét.*

RÁKITÁKI *leül szorosan Tóbiás mögé és magával húzza Franklint.* Jó Emberországban?

FRANKLIN. Nem jó.

RÁKITÁKI. Miért nem?

FRANKLIN. Te nem vagy ott. Soha egy majomnőt nem láttam Emberországban, pedig mindig rájuk gondoltam.

RÁKITÁKI. Én holnap Emberországba megyek!

FRANKLIN. Ne menj! Korbáccsal ütnek, koplaltatnak!

RÁKITÁKI. Te buta, én nem megyek oda majomnak, hanem úrinőnek.

FRANKLIN *bogarászni kezd Rákitáki fején.*

RÁKITÁKI *lankadtan.* Tudsz te foxtrottot?

FRANKLIN. Hiszen én találtam ki!

TIZENNYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK, JOKÓ, MÓRI ÉS ZURU.

Jokó, Móri és Zuru egymásután bejönnek és leülnek Franklin mögé.

VAUVO. Franklin kapitány holnap velünk jön az ember-soiréeba!

TÓBIÁS. Te emberek között éltél és ismered a fínom modort.

FRANKLIN. Egy zsák dióért sem megyek!

RÁKITÁKI. Franklin kapitány, gyere az én szép szememért!

FRANKLIN. Megyek.

RÁKITÁKI. Biztosan?

FRANKLIN. Tiszti szavamra!

RÁKITÁKI. Holnap lesz az eljegyzésem.

FRANKLIN. *Dühösen.* Elharapom a jegyesed torkát!

VAUVO. Miért énekelnek ma olyan szépen a tücskök?

JOKÓ. Dagad a hold. Két nap mulva megtelik.

ZURU. Lehet már látni?

MÓRI. Ott leselkedik a fák mögött.

A láthatatlan hold ezüstáradatot önt a majomcsapatra. Tóbiás kezében hegedű van, azon elkezd játszani, sebes és rövid mozdulatokkal fűrészelve a húrokat, amiből valami különös, szomorú és vad melódia lesz. A majmok egymásba kapaszkodva ülnek a holdfényben, profilt mutatva a közönségnek.

RÁKITÁKI *kéjesen nyujtózkodva.* A soiréera felveszem a madame Lorion-féle ruhámat!

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS

Nyárilak hallja a gyarmatokon. Három ajtó: 1. *hátul főbejárat, kilátással a pálmás kertre;* 2. *balra elől üvegajtó a büffébe;* 3. *jobbról elől ajtó a családi lakosztályokba. Hátul, a főbejárat fölött, nyitott galéria az emeleten, amelyhez a baloldalon (mindjárt a büffeajtó mögött) lépcső vezet föl. A galéria baloldali falán ajtó, jobboldali falán nagy ablak. Lenn jobbról — mindjárt az ajtó mögött — kandalló, amelynek párkányán óra, vázák és arcképek állanak. A hall közepén kis asztal, körülötte sok szék. A mennyezetről nagy csillár függ. Hipermodern ízlés, keleti szőnyegek, vadászati emlékek.*

Este van. A hall ünnepiesen ki van világítva. Virágok.

ELSŐ JELENET.

LULU, MAMA.

LULU *estélyi ruhában, cigarettával a szájában, asztalnál ül és a kirakott kártyákat nézegeti.*

MAMA *kilép az emeleti ajtón a galériára. Estélyi ruhát, rövidrevágott hajat visel és égő cigarettát tart a fogai közt.* Lulu! Lulu!

LULU *apatikusan nézi a kártyát.*

MAMA *lejön a lépcsőn.* Tomy még nem jött meg? Az a fiú le fog késni a saját eljegyzéséről.

LULU *tompa hangon.* Annyi baj legyen!

MAMA. Az ezredes sincs itt? *Szünet után, mivel Lulu nem felel.* Mi történt magával? Persze, megint kokaint vett!

LULU. Lehet az életet elbírni kokain nélkül?

MAMA. Na, maguk modern fiatalok... igazán borzasztó! Az én időmben, ha egy úriasszony nem bírta el az életet...

LULU *a szavába vág.* Akkor új szeretőt vett.

MAMA *méltósággal.* Semmi esetre sem kokaint! De nini, hiszen magának ma új színe van! *Nézi.* Nem jó! Ez se jó! Pedig egy év óta már végigpróbálta az összes színeket. Azt hiszem vissza kellene megint térnie a mahagoni vöröshöz, az praktikus, minden szobakárpithoz megy.

LULU. Ez a saját hajszínem.

MAMA *meglepetten.* Nem? Erre nem is gondoltam! Különben nagyon eredeti. A kártyát nézi. Passzianc?

LULU. Dehogy! Kártyát vetek magamnak...

MAMA. Komolyan hisz a kártyában?

LULU. Valamiben csak kell hinnie az embernek!

MAMA. Tiszta babona, higyje el! Csak egy komoly tudomány van: az asztaltáncoltatás. Az még sohasem csalt meg.

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK, EZREDES.

EZREDES *a főbejáraton jön.*

MAMA. Hol volt egész délután?

EZREDES. A parton ültem, horgoltam.

LULU. Horgolt? Talán horgászott?

EZREDES. Halakra!

MAMA. Nem hiszem, hogy akadt volna olyan gyöngeelméjű hal, aki rámént volna az ön horgára!

EZREDES *Luluhoz.* Az egész fasor teli van majmokkal. Fekete majmokkal.

MAMA. Talán fehér egerekkel?

EZREDES. Nagy majmokkal. Majdnem életnagyságúak . . . *Luluhoz.* Mi lesz vacsorára?

MAMA. Kérem, ne beszéljen mindig evésről! Igazán elszomorító! Húsz évvel ezelőtt lett a házunk barátja és mindabból, ami húsz évvel ezelőtt volt, csak az étvágya maradt meg.

LULU. Nem tudja, hová lett Gló?

MAMA. Ő sohasem tud semmit. Gló különben kilovagolt. Mostanában mindig este szokott, mikor már szünőben a hőség.

EZREDES. A hőség az idén nagyon meleg.

LULU. Egyedül az erdőben?

MAMA. Úgy-e, nem való? Én is azt mondtam! Állítólag leopárdnyomokat találtak az erdőben!

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, CÉZÁR.

CÉZÁR *frakkban belép.* Megnyugtathatlak kedveseim, húgom nincs egyedül, vele van Mimi hadnagy.

MAMA. Na, hála Istennek!

LULU. Arról még soha nem hallottam, hogy leopárdok bántottak volna egy úrileányt . . . ami azonban a hadnagyokat illeti . . .

MAMA. Gló az én leányom . . . azzal minden meg van mondva!

CÉZÁR *az ezredeshez.* Látta, azokat a majmokat? Furcsa, hogy mennyire fölizgatta őket, mikor meglátták Tomyt.

EZREDES. Kérem, a leopárdoktól féltik a hadnagyot? *Senki sem törődik vele.*

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TOMY.

TOMY *frakkban belép, aktatáskát hoz magával, amelyet letesz az asztalra.* Itt vagyok, Gló is megjött. Már öltözik. Milyen az új frakkom?

MAMA *lorgnonnal nézi.* Nagyon sikk! Fordulj csak meg . . . láttatok már ilyen csinos fiút?

CÉZÁR. Nem . . . az egy belvederi Apollót kivéve.

TOMY. Kérdés, hogyan állana rajta a frakk? Kedves Ma . . . *Magyarázóan.* Én ugyanis elhatároztam, hogy a mamát ezentúl csak Ma-nak fogom nevezni, az roppant fess lesz. Kedves Ma, ne dícsérj szembe . . . inkább hátmögött.

MAMA. Mikor jön a menyasszonyod?

TOMY. Azt mondták, holdkeltekor indulnak.

CÉZÁR. A hold ma pont nyolckor kel.

MAMA. Kilenckor!

LULU. Biztosan tudom, hogy tízkor!

EZREDES. Attól függ, hogy melyik hold? *Senki sem törődik vele.*

MAMA. Furcsa időszámításuk van!

TOMY. Vannak napórák és vannak holdórák.

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, GLÓRIA.

GLÓRIA *mélyen kivágott esti toilettben, égő cigarettával.* Gyorsan öltöztem, mi?

EZREDES *rámosolyog.* Szédületesen!

MAMA *fagyosan.* Azok az idők már elmúltak, mikor önnek még el lehetett szédülnie.

EZREDES *kivesz egy óriás angol ujságlapot, abba sértetten beletemetkezik.* Hululu-borokádi.

CÉZÁR. Mit mond?

MAMA. Ilyenkor gurka nyelven szokott beszélni . . . de nem meri megmondani, mit jelent!

EZREDES. Bláduc da csimboru!

TOMY *az ezredeshez.* Magának is!

GLÓRIA. Ma végre lehull a titok leple és megtudjuk, ki az a hétszeresen boldog menyasszony.

MAMA. Lehet is boldog ilyen fiúval! *Gyönyörködve nézi Tomyt.* Fordulj csak meg!

CÉZÁR. A fontos az, hogy a leány is jó családból legyen.

MAMA. Nohát másra gondolni sem lehet!

TOMY. Éppen erről akarok beszélni. Szeretnék néhány előzetes útbaigazítást adni.

GLÓRIA. Használati utasítás jár a menyasszonyhoz? Mint a fogpasztához? Hát halljuk!

HATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, MIMI.

MIMI *frakkban belép. Szerényen a Glóriától legtávolabbi helyet választja.* Annyi majom ..... *Megijed a félreértés lehetőségétől.* . . . persze künn a fákon.

EZREDES *a lap mögül.* Komplett a családi kör!

LULU *ellenségesen.* Célzás akar ez lenni?

Mind ellenségesen nézik az ezredest.

EZREDES. Miért?

MAMA *megvetően.* Hagyjátok! Ha célozna is, akkor is hibázna! Mehetünk tovább!

TOMY. Én igen nagy súlyt helyezek arra, hogy jól fogadjátok a vendégeket. Hivatkozom a liberális gondolkodástokra!

LULU. Liberális csak az, aki nem lehet más.

EZREDES. Az ujságírók liberálisak, kivéve azokat, akik konzervatívok.

MAMA *az asztalracsap.* Ne keverje bele a politikát!

CÉZÁR. Hát halljuk: ki a menyasszony?

TOMY. Igenis! Hát ő nagyon jól tenniszezik! Szavamra: remekül! Eleinte megvolt az a rossz szokása, hogy utánaugrott minden hulló labdának, de arról már leszokott.

MAMA. Ne feledd: neked kötelességeid vannak a névvel szemben, amelyet viselni szerencséd van.

Mind megadással néznek össze, mert tudják, hogy most hosszú litánia következik.

MAMA *rendületlenül folytatja.* A te boldogult édesapád nagystílű férfi volt. Pál nagyherceg őt személyes barátságára méltatta.

EZREDES. Az a nagyherceg volt az, aki egyszer női kalappal a fején sétált az eszplanádon?

MAMA *egy megsemmisítő pillantással elnémítja.* Az édesapátok helyzetét persze igen megkönnyítette, hogy hitvese a legősibb európai arisztokrata családok egyikéből sarjadt. *Tomyhoz.* Ha valakinek az édesanyja Pélican baronessz, *Pélican-t francia orrhanggal ejtve,* az nem veheti feleségül Akárki kisasszonyt.

TOMY. Kinek az édesanyja Pélican baronessz?

MAMA. Talán csak tudod, hogy a nagyapád báró Pélican Klodvig volt!

TOMY. Hogyne . . . csakhogy a kedves nagypapát sohasem lehetett rábeszélni, hogy feleségül vegye a kedves nagymamát.

GLÓRIA *félig magában.* Nagymama elhamarkodta a dolgot.

MAMA *nyugodtan.* Ez szőrszálhasogatás! A nemesség nem az anyakönyvből, hanem a vérből fakad!

CÉZÁR *Tomyhoz.* Én mindig azt képzelem: te nem adod egy őrgróf lányán alul!

TOMY. Nahát az apja nem éppen őrgróf . . . de valami olyasféle.

MAMA *ijedten.* Az Istenért, csak nem új nemes?

TOMY. Nem új, — ellenkezőleg — ősrégi család! Az Úristen egy nappal előbb teremtette őket, mint minket.

GLÓRIA. Dehát végre is miféle emberek?

TOMY. Emberek? Hát miért éppen emberek? Ne legyetek kicsinyesek, ne ragaszkodjatok a zoológusok önkényes és gyakran igen felületes osztályozásához. Az életet nem lehet skatulyázni! Vannak az emberrel rokonemlősök közt igen tiszteletreméltó fajok. . .

MAMA. Jézusom .. te ... csak nem színésznő?

TOMY *bágyadtan leül és a homlokát törli.*

LULU. Maga azt a majomleányt akarja elvenni a Sporting-klubból?

CÉZÁR. Igaz, vagy nem igaz? Felelj mint gentleman!

TOMY. Erre sok mindent lehetne mondani.

GLÓRIA. Igen vagy nem?

TOMY. Rögtön, kérem. Üljön le Ma!

MAMA *rémülten.* Mit fogok hallani?

TOMY. Mindenki ül? Akkor — igen!

MAMA *fölsikolt és elájul.*

GLÓRIA *örömmámorban.* Ez óriási! Hát óriási! Ilyen mésalliance-ot még semmiféle Szalvátor vagy Lipót nem tudott összehozni! Ez világrekord!

MIMI *a mama mellett, akivel senki sem törődik.* Rosszul van! Meghal!

LULU *szárazon.* Hagyja ... nem szokott!

MAMA *fölemelkedik szigorúan.* Lulu, ön kíméletlen az anyósával szemben!

LULU. Pardon ... nem tudtam, hogy meghallotta!

TOMY *a lépcsőn állva, szónokol.* Én demokrata vagyok, az egyenlőség híve vagyok ...

CÉZÁR. Azért még nem kell a menazsériából házasodni!

MAMA. Tomy, ha ilyen szégyent hozasz rám, akkor kitagadlak!

TOMY. Szabad kérdeznem: miből?

MAMA *némi gondolkodás után.* Jó, hát akkor megátkozlak!

TOMY *lojálisan.* Az más, azt lehet.

MAMA. Édesapád egyike volt kora legnagyobb-

stílű férfiainak. A kaszinóban, amelynek ő éjjeli igazgatója volt, húsz frankos arany volt a minimális tét, ott csak előkelő emberek kártyáztak : arisztokraták és entellektüellek.

CÉZÁR *izgatottan.* Folytatni akartam édesapánk hagyományait. De hónapok óta négyre mindig hatot veszek. Hallottatok ilyet ? Pedig négyre csak be kell vágni ? Az eredmény egy kártyaaffér . . . és ha sürgősen nem rendezem a differenciámat, akkor mehetek egy világrésszel odébb, pedig kezdek már erősen kifogyni a világrészekből.

EZREDES. Világrészek csak korlátolt számmal vannak.

LULU *hidegen.* Hamisan játszott ?

MAMA. Gyermekem, ezek férfi dolgok . . . tapintatos nő ne ártsa magát bele.

TOMY. Szóval : az élet végiggázolt rajtunk, mint a dühös elefánt !

CÉZÁR. Engem palacsintává taposott !

TOMY. Én meg tudom gyógyítani az egész családi ispotályt. A jövendőbelim családjának kezén olyan erdőbirtok van, amely felér egy európai királysággal. Száz éves tékfaerdő . . . kőszén, vasérc . ...

Mind izgatottan körülveszik.

CÉZÁR. Halljuk ! Halljuk !

TOMY. Egy erdőkopasztó részvénytársaságot szándékozom alapítani : — «Erkopéja», — a majomerdő kitermelése céljából. A főrészvényesek mi leszünk — én és ti — a család. Ez azt jelenti, a mamának palotája lesz és libériás cselédsége . . .

MAMA. És autóm ?

TOMY. És autója ! Cézár kifizeti minden adós-

ságát . . . és megvetően mosolyog a rendőrség szeme közé . . .

CÉZÁR *gyorsan hármat koppant az asztallapon.* Unberufen.

TOMY *folytatva.* Lulu abba a tengeri fürdőbe megy, abban a divatszalónban dolgoztat és olyan mogyorógyöngyöket visel, amilyeneket parancsol . . . Gló olyan férjet vesz magának, amilyet akar . . .

MIMI. Halljuk! Ez igen érdekes!

TOMY *szerényen.* Nekem kétezer tonnás gőzjachtom lesz. Már alkuszom is reá. «Ideál»-nak hívják. Én tulajdonképpen a házasságommal ennek az ideálnak áldozom föl magamat.

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KOMORNYIK.

Komornyik, impozáns alak, fekete frakkban, fekete térdharisnyában, fehér puderes parókával megjelenik a büffé ajtajában.

TOMY. Hallja Jean vagy Georges, nekünk itt bizalmas megbeszélni valónk van . . .

KOMORNYIK. Az én nevem Dágobert.

TOMY. Dágobert úr menjen ki a tálalóba vagy a konyhába vagy menjen a gyehennába, de a büffé-teremben most ne maradjon senki.

KOMORNYIK. Sajnálom, uram, de az lehetetlen.

TOMY. Micsoda beszéd? Miért lehetetlen? Hogy mernek ilyet mondani?

KOMORNYIK *hideg méltósággal.* Az én gazdám

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Orion Jakab úr, aki uraságtoknak az ezüstnemüt ma estére kölcsönadta, nyomatékosan meghagyta nekem, hogy egy pillanatra se tágítsak az ezüst mellől.

TOMY *aki a komornyik szavainak súlya alatt mind kisebb lesz, megtörten.* Legalább tegye be az ajtót!

KOMORNYIK. Azt lehet! *Meghajlással el.*

NYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK KOMORNYIK NÉLKÜL.

CÉZÁR. Fontos kérdés: a majmok szabadon rendelkezhetnek-e az erdejükkel?

TOMY. Voltam a főkonzulnál, azt mondja, aki beszélni tud, azt be is lehet pörölni. Akkora jogcímünk legyen csak, mint a bolha és a kormány rögtön hadihajókat küld, szükség esetén mindent pozdorjává lövet, hogy meghódítsa ezeket a területeket a civilizációnak. *Kirakja írásait egy külön kis asztalra.* Ha a majmok ezt elfogadják, akkor az erdő a miénk! Nem is kell aláírniok, a főkonzul megelégszik a tentás ujjlenyomattal... Gló, tintát kérek!

GLÓRIA. Ugyan, Mimi!...

MIMI. Igen! Tudja valaki, hol van a tinta?

MAMA. Na hallja... az én házamban példás rend van. A tinta a fürdőkádban lesz!

MIMI *jobbra el, később tintásüveggel jön vissza.*

CÉZÁR. Engem most már csak egy kérdés érdekel: gentleman-e a menyasszony apja, mert nálam mindig ez a döntő!

TOMY. Kérlek: a batáviai kormányzóné házi majma volt!

CÉZÁR. Nekem az elég! Én nem a származást, hanem az érdemet nézem. Embernek lenni még nem érdem. Minden fajankó lehet ember!

GLÓRIA. Én ismerem azt a leányt a tenniszklubból. Nekem tetszik. Van a lényében valami — hogy is mondjam? — valami modern! Mi is a neve?

TOMY *kiveszi a jegyzőkönyvét és olvassa.* Rákitáki-Juláhé.

EZREDES. Hallja, az nem valószínű.

MAMA. Mi? Mit mondtál? Rákitáki-Juláhé. Hiszen az iszonyú egy anyának.

LULU. Ha ilyen nevet rányomatnak egy pártecédulára: az emberek megpukkadnak a nevetéstől.

TOMY *elkeseredetten.* Hát, tisztelt mama, aki nem óhajt találkozni az én menyasszonyommal, az jelentse magát betegnek!

EZREDES *lelkesen.* Most úgyis kolerajárvány van!

MAMA. A fiam menyasszonyát, ha nem is született ember, nem taszíthatom el. Elfogadom, de éreztetni fogom vele!

TOMY *mérgesen.* Mit fog vele éreztetni?

MAMA. A rangkülönbséget! Mi emberek vagyunk, ők pedig csak majmok.

TOMY. Hát tehet ő arról?

MAMA. Ez nem mentség! Az alsóbbrangúak általában nem tehetnek arról, hogy alsóbbrangúak.

CÉZÁR *Tomyhoz.* A mamának igaza van. Ha nem bánunk velük komiszul, akkor nem irígyelnek minket. Az alsók irígysége . . . ez az előkelőség!

TOMY. Hölgyeim és uraim! A döntés pillanatában még hamar néhány lelkesítő szót: ez vadászat. Nagyszabású majomvadászat! Szükséges, hogy a család

minden tagja sportszerűen viselkedjék. A majmok nagyon félénk erdei vadak; vigyázzunk, el ne riasszuk őket!

Kivül négy-öt nagy kutya ugat.

CÉZÁR. Az egész szomszédság kutyái ide csődültek!

MIMI. Mi lelte azokat a dögöket?

EZREDES *vadászlázban.* Talán leopárd?

TOMY *észbekap.* Ó, dehogy... csak megérkeztek a kedves vendégeink!

CÉZÁR *karját nyujtja.* Jöjjön mama, küzdje le tiszteletreméltó előítéleteit!

MAMA. Megyek, de az előítéleteim fenntartásával! És egyet kikérek magamnak: engem semmiféle majom ne nevezzen mamának.

TOMY *felordít.* Hah!

TÖBBEN. Mi az? Mi baj?

TOMY. Ez a pelerin: majomprém!

TÖBBEN. Eldugni! Hamar!

A pelerint kézről-kézre kapkodják, végül valaki kidobja a jobboldali ajtón.

TOMY. Elgondolni: ha a menyasszony fölismerné a pelerinben valami kedves rokonát!

EZREDES *iszonyodva.* Bláduc dá csimboru!

KILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TÓBIÁS, RÁKITÁKI, FRANKLIN, VAUVO.

Mind a főbejárathoz vonulnak, ahol megállnak háttal a közönségnek. Azalatt az emeleti galérián megnyílik a nagy ablak és egymásután bemásznak a majmok.

Sorrend és jelmez: Sir Tóbiás, szmokingruha, fehér plasztron, monokli, fehér cérnakesztyű, a bokáján fehér gamasni, különben mezítláb jár. Rákitáki estélyi ruhában. Franklin piros katonafrakk, epaulettekkel, francia képi, amely az állához van szíjazva. A lánc ezúttal nincs rajta. Vauvo, hosszú, tubákszínű kabát, virágos mellény, kockás nadrág, a kabátja szárnyai közül kikunkoródó farkkal.

CÉZÁR *a főbejáratnál.* Vaklárma volt .... nem jön senki.

LULU *visszafordul s meglátja a majmokat a lépcsőn, ijedtében éleset visít.*

A visításra a három kan-majom megijed és visszamenekül az ablakhoz. Vauvót azonban megállítja Rákitáki, aki utánaszaladt és megfogta a kabátja szárnyát. Némi habozás után ketten visszafordulnak és megint lemennek a lépcsőn, Franklin és Tóbiás óvatosan utánuk jönnek.

TOMY *ragyogó arccal.* Jóestét! Jóestét!

CÉZÁR. Van szerencsém! Van szerencsém!

EZREDES. Hogy vannak? Hogy vannak?

TOMY. Hogy kerültek föl az emeletre?

TÓBIÁS. A felső úton jöttünk.

TOMY. Felső út? Arról én nem tudok!

TÓBIÁS. A háztetőkön, a fákon végig ... a kutyák miatt ...

TOMY *kézenfogja Rákitákit.* Édes Ma, karjaiba vezetem hőn szeretett arámat!

Rákitáki megszeppen és visszamenekül a majmokhoz.

MAMA *lorgnonnal végigméri.* Hogyan is megy a neve?

RÁKITÁKI *mély bókkal.* Rákitáki-Juláhé! *A lorgnon után kap.*

MAMA. Hét szótag? Engedje meg, kedvesem, ez a név nem éppen szerény. A boldogult uram legjobb barátjának Pál volt a neve. Pál: egy szótag, három betű! Pedig ő többet is megengedhetett volna magának, mert ember volt, sőt annál is több: nagyherceg!

RÁKITÁKI. Kérem szépen, nem én csináltam a nevemet, hanem az édesmama.

MAMA. Á... á... önöknek is van édesmamájuk? Nem is tudtam!

RÁKITÁKI *halkan.* Ezt az anyóst megkarmolom! Ezt nagyon megkarmolom!

TOMY *Rákitákihoz.* Ez Gló, a húgom!

GLÓRIA. Tulajdonképpen Glória, de nem szeretem, akár Alelujának vagy Kyrieleisonnak hívnának... De Gló, igen!... ez olyan japáni, olyan dekadens. Én imádok mindent, ami dekadens... A maga neve, hogy is van?

RÁKITÁKI *mély bókkal.* Rákitáki-Juláhé. Édesmama mindig azt mondta, ez jó famászós név...

MAMA *felhúzza az orrát.* Milyen név?

RÁKITÁKI *ellenségesen ráordít.* Famászós! *Glóriához kedvesen.* Mikor kicsi voltam és a mászóiskolába jártam, mindig azt mondtam Ráki-táki, Ráki-táki... és mikor fenn voltam a fakoronában: Juláhé!

A majmok és emberek ezalatt összeismerkednek.

TÓBIÁS *bemutatva.* Franklin kapitány, a pálmafánk, akarom mondani: a házunk barátja.

EZREDES *Franklinhoz.* Bajtárs úr, hol szolgál?

FRANKLIN. A Szidoli-féle majomcirkuszban. És bajtárs úr?

EZREDES. A második lovas gurkaezrednél.

GLÓRIA. Az még csak az igazi cirkusz!

FRANKLIN. Én is kavalerista voltam — nagy fekete kutyán lovagoltam — Plutónak hívták ... Veszélyes szolgálat volt, mert ha Plutó macskát látott, akkor tisztára megbolondult.

EZREDES. *Aki a szakember érdeklődésével hallgatja.* Vadászni szoktak önök az erdőben?

FRANKLIN. Szoktunk.

EZREDES. Miféle vadra?

FRANKLIN. Apró vadra! *Megnyálazza az ujja hegyét.* Egészen apró vadra!

MAMA. Á ... á ... á! Ez mégis sok!

TOMY. Mi baj már megint?

MAMA *Vauvóra mutat, aki háttal áll a közönségnek.* Hiszen annak farka van! Fölháborító! Az én szalónomban. Ha ezt Pál nagyherceg tudná.

TOMY. Ugyan kérem, ártatlan különcködés! Ismertem egy öreg bárót, az copfot viselt!

VAUVO *a mamához igen udvariasan.* Ön nőstény kérem?

RÁKITÁKI *ijedten.* Hölgy! Az embernősténveket hölgyeknek nevezik!

VAUVO *az ezredeshez.* Ön is hölgy?

MAMA. Az ezredes úr férfiú!

TÓBIÁS *a mamához.* Elnézést kérünk, a nagypapa még nem volt soiréeban ... Nem ismeri a különbségeket ...

CÉZÁR. Üljön le, kérem! *Erőltetett jókedvvel.* Tarkázva, kérem tarkázva! Egy ember, egy vendég; egy ember, egy vendég ...

GLÓRIA *tapintatosan, hogy megindítsa a társalgást* Érdekes élet lehet az erdőben. Szoktak ott cigarettázni?

TÓBIÁS. Csak a nősténye, de azok reggeltől-estig.

GLÓRIA. Flörtölni?

TÓBIÁS. Nálunk más a neve, de a dolog lényegileg ugyanaz.

GLÓRIA. És azonkívül mivel töltik az időt?

RÁKITÁKI. Sport, sütkérezés a strandon, nyalánkságok . . .

GLÓRIA. Olvasni szoktak?

RÁKITÁKI *meggyőződéssel.* Nem.

GLÓRIA. Mi sem. De hiszen akkor az erdőben nagyon elegáns élet folyik! Tudja, mit irígyelek magától? Azokat a nagyszerű fiús mozdulatokat. Most ez a divat! Elegáns nőnek nem szabad nőhöz hasonlítania.

LULU *irónia nélkül.* Nőies manap legföljebb csak férfi lehet.

TOMY. A modern női szépségideál a lift-boy. A milánói Vénusz, mint szépség, teljesen befuccsolt.

MIMI. Milói Vénusz!

TOMY *harciasan.* Milánói Vénusz!

MIMI *lojálisan.* Kérlek, amint parancsolod!

EZREDES. Az nem milói, nem is milánói Vénusz, hanem . . . ejnye, hogy is hívják? *Mély gondolatokba merül.*

GLÓRIA *Rákitákihoz.* Mikor tegnapelőtt a tenniszklubban cigánykereket hányt, elragadó volt!

EZREDES *aki végül kisütötte.* Most már tudom: Medici Vénusz! *Senki sem törődik vele.*

GLÓRIA. Roppant szeretném megtanulni a cigánykereket. Nehéz az?

RÁKITÁKI. Semmi! Nézzen ide! *Fölkel.*

MAMA. Kérem, kérem . . . az én szalónomban nem szokás bukfencet vetni!

VAUVO. Pedig ő nagyon jól tud!

MAMA *Rákitákihoz.* Sokat kell majd tanulnia, ha ki akarja pótolni mindazt, amit önök százezer esztendő óta a jónevelés terén elmulasztottak. Ajánlom, vegye mintaképül az én Gló-mat. Neki is vannak modern mókái, de azért tökéletes lady, — az én leányom... Ezzel mindent megmondtam.

RÁKITÁKI. Én sokszor meglestem az erdőben és sokat eltanultam tőle.

MAMA *félvállról.* Kíváncsivá tesz! Mit tanult Gló-tól?

TÓBIÁS. Mutasd meg, leányom!

VAUVO. Bátorság, Rákitáki!

RÁKITÁKI *kényeskedve, hogy érdekessé tegye magát.* Azt nem lehet egyedül, ahhoz kell egy hadnagy is. *Glóriának és Miminek gonosz sejtelmei vannak. Rákitáki egyszerre beugrik a szerepbe és a sarokban ülő Mimi felé megy.* «Mimi, csókolj meg! Egyedül vagyunk az erdőben és senki sem hallja, ha segítségért kiabálsz.»

Mind megfelelő mimikával kísérik a játékot. Gló feláll és diszkrétül utánozza Rákitáki állásait és mozdulatait, hogy feltűnővé tegye a hasonlatosságot.

RÁKITÁKI. «Imádom a romlott embereket és ha le kell rólad mondanom, akkor Párizsba megyek és kokott leszek».

GLÓRIA *az ég felé tekint.* Én? Én nem is tudom, mi a kokott!

RÁKITÁKI. «Én azért flörtölök veled, hogy megpukkasszam a kedves Lulu sógornőmet. Lulu a szeretőd volt.»

LULU *dühösen.* Nevetséges! Igazán nevetséges!

RÁKITÁKI. «Cézár mindig ünnepélyes szamár volt.»

CÉZÁR *dühösen.* Pardon! Pardon!

RÁKITÁKI. «Gyere, te lélekprocc, csókolj meg.» *Mimi térdére ül.*

TOMY *odarohan és a tenyerével betapasztja Rákitáki száját.* Ez túlzás!

MIMI *dermedten.* Bocsánatot kérek, nagysád.

RÁKITÁKI *érzékenyen.* Nem csináltam jól?

GLÓRIA. Hogy én Párizsba megyek és kokott leszek? *Szemtelenül.* Tulajdonképpen mi az a kokott?

LULU. Nem tudod, te hófehér angyalka?

CÉZÁR *mindenről megfeledkezve, megragadja Lulu karját.* Magyarázatot kérek!

LULU. Ha én egyszer elkezdek magyarázatokat adni, akkor beszakad a háztető és vége minden vadászatnak.

CÉZÁR *fojtott hangon.* Sportszerűen! Csak sportszerűen viselkedni!

MAMA. Lulu, pas devant les singes!

TOMY. Nicht vor den Affen!

RÁKITÁKI *Franklinhoz, hogy megtörje a kínos szünetet.* Beszélj már te is valamit!

FRANKLIN *Luluhoz. Gavallérosan.* Nagyságtoknál sok a bolha?

A hölgyek indignálódva néznek a levegőbe. Rákitáki dühösen csörög a nyelvével.

TIZEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KOMORNYIK.

KOMORNYIK *hivatalos hangon.* A büffé és az ezüstnemű rendelkezésre állanak! *Meghajlással el.*

A büffében jazz-band kezd játszani.

EZREDES. Egy poharat a jegyespárra! *A büffébe siet.*

MAMA *halkan Cézárhoz.* Tíz perc mulva részeg lesz. *Fennhangon.* A büffébe, kérem!

TOMY. Előbb jó volna túlesni némi formaságokon... Szeretném a majom urakat minél előbb mint az «Erkopéja» igazgatósági tagjait üdvözölni. *Vauvo felé nyujtja a tintásüveget.* Ebbe méltóztassék a hüvelykujját bemártani... azután egy lenyomatot kérek az írás alá... ide... Ennyi az egész.

CÉZÁR *leinti a jazz-band-et, azután a majmokhoz.* Ez az írás megnyitja a vadont az emberi civilizáció előtt... Történelmi pillanat ez, kérem!

VAUVO. Mit csinál a civilizáció az őserdőben?

TOMY. Kitermeli. A fákat kivágjuk, az erdő helyén répaföldeket csinálunk. Minden civilizációnak ez a végső célja: répaföldeket csinálni az őserdőből.

VAUVO. És mi lesz velünk, majmokkal, ha kilakoltatnak minket?

TOMY. Nem lesznek többé majmok! Hiszen úgyis elhatározták, hogy belépnek az emberi nembe?

RÁKITÁKI. Igen, lépjünk be hamar!

GLÓRIA *Tóbiáshoz.* Önöknél ez igazán csak borotválkozás kérdése!

CÉZÁR. Beköltöznek a városba, fölvétetik magukat a választási lajstromokba és tisztelt polgártársaink lesznek.

FRANKLIN. Én nem akarok tisztelt polgártárs lenni!

RÁKITÁKI. De én akarok!

VAUVO. Mi elhatároztuk, hogy emberek leszünk,

ha meggyőznek róla, hogy jobb embernek lenni, mint majomnak. De egyelőre még nem győztek meg.

TOMY *Cezárhoz.* A banda obstruál! *Igen udvariasan a majmokhoz.* Tessék helyet foglalni.

Emberek és majmok úgy helyezkednek el az asztal mellett, amelyen az írások vannak, hogy az emberek az asztal egyik, a majmok a másik oldalán ülnek. Az asztalhoz legközelebb van az egyik oldalon Vauvo, a másikon Tomy. A többiek feszült figyelemmel hallgatják a vitatkozókat.

TOMY. Én tehát azt állítom: inkább vagyok ember, mint majom. Miért? Mert először is az ember nagyobb kényelemben él.

VAUVO. Hogyan? Miért? Ha mi majmok az erdő hűs árnyékában pihenünk, akkor látjuk az embert, amint az izzó déli hőségben túrja a földet. Nekünk majmoknak hetenként hét vasárnapunk van!

TOMY *fölénnyel.* Ön elfelejt egyet: van kétféle ember, az igazi és az álember. Az igazi a gentleman . . . az álember a niemand. Dolgozni csak a niemand szokott, a gentleman egyáltalán nem csinál semmit. A probléma tehát egyszerű: önök, majmok, en bloc felvétetik magukat a gentlemanek közé és akkor nem kell dolgozniok.

VAUVO. Akkor folytathatjuk a régi majoméletet?

TOMY. Hogyne! A gentlemannek is heti hét vasárnapja van.

VAUVO *felkel.* Hát ha az ember legszebb álma, hogy majoméletet éljen, akkor miért legyünk mi emberek?

TOMY *fölkel és dermedten nézi őket.*

VAUVO *vezérlő hangon.* Brehm-féle intermezzo!

FRANKLIN *felkapja a tintásüveget, jobbra előre-*

szalad vele, iszik belőle és dühösen köpködni kezd. A többi majom hozzárohan és utánozza grimászait. Az állati vízió rövid legyen.

RÁKITÁKI *aki nem vett részt az intermezzóban.* Állj! Elég volt! Szégyeljétek magatokat!

VAUVO *nagyon udvariasan a megrémült emberekhez.* Pardon . . . ez volt az úgynevezett Brehm-féle intermezzo. Az átöröklött idegsokk egy neme: visszaesés a majomságba.

TÓBIÁS *udvarias mosollyal.* Ezzel jelezzük, hogy egyelőre még majmok maradunk.

FRANKLIN. Inkább egész majmok, mint fél emberek. *Mind visszaülnek a helyükre.*

LULU. A vallással kellett volna kezdeni. *Tomy helyére lép.* Az embernek van vallása, a majmoknak nincs. A mi vallásunk a szeretet vallása. Tudják önök, mi a szeretet?

TÓBIÁS. Mi csak azt tudjuk: ha két farkas találkozik az erdőben, akkor összebarátkoznak. Ha két ember találkozik, akkor mindegyik rablógyilkosnak nézi a másikat.

FRANKLIN *örömében táncol.* Majmok maradunk.

RÁKITÁKI. Hallgass, megharaplak!

MAMA *Luluhoz.* Majd én! *Vauvóhoz.* Az erkölcsről beszéljünk inkább! Az erdőben borzalmas botrányok történnek. Hallom, vannak nőstények, akik minden esztendőben más hímet vesznek.

FRANKLIN. És az emberek? . . .

MAMA. Nálunk megvan a házasság intézménye. *Rákitákihoz.* Hiszen ön is férjhez akar menni . . .

RÁKITÁKI *fölkel mint egy iskolásleány.* Igenis, nagyon hamar férjhez akarok menni . . .

MAMA. Tudja ön legalább, mi a házasság?

RÁKITÁKI. Hogyne! Ha egy hímecske és egy nőstényecske . . . *gyerekesen nevet.*

MAMA. Ohó, az csak az őserdőben van úgy. Nálunk embereknél a házasság szentség! Érti?

A majmok nagy szemeket meresztenek.

RÁKITÁKI *Tóbiáshoz.* Szentség a házasság! Bizony!

TÓBIÁS. Ki gondolta volna?

MAMA. Holtigtartó, fölbonthatatlan frigy.

TÓBIÁS. Önöknél nem is lehet elválni?

MAMA. Elválni? Azt lehet.

VAUVO. És csalni nem szoktak?

MAMA. Hát azt nem lehet így venni . . .

FRANKLIN. Akkor miért szentség az emberházasság?

MAMA. Mert az anyakönyvvezető előtt kötik.

VAUVO. Mi gyakran látunk szerelmes embereket az erdőben, de nagyon nehéz kiokosodni belőlük . . . *Glóriához, miközben Mimire mutat.* Ugyebár, ő az ön férje?

GLÓRIA *dühösen.* Kérem, én leány vagyok!

TÓBIÁS *restelkedve.* De őspapa, hogy lehet ilyen tapintatlan? . . . Hiszen tavaly gyakran láthatta az erdőben, hogy nem őnagysága, *Glóriára mutat,* hanem őnagysága! *Lulura mutat.*

CÉZÁR. Pardon, a férj én vagyok!

TÓBIÁS *összecsapja a két kezét.* Hogy lehet az? . . . Hiszen tavaly az erdőben . . . *Mimire néz.*

RÁKITÁKI. Hiszen éppen ez az a szentség, amit ti majmok nem értetek meg!

CÉZÁR. Ne kalandozzunk el a tárgytól. A kérdés

ez: ember vagy majom? De hiszen ez nem is lehet kérdés! Az ember a teremtés koronája. Méltósága betölti a világot. Értelme minden állat fölé emeli.

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, EZREDES.

EZREDES *bejön a büféből, arca paprikavörös, bajusza merészen föl van pödörve.*

MAMA *halkan.* Ez kész!

EZREDES. Whisky mellett — szódavíz nélkül — eszembe jutott valami. Ha Tomy feleségül veszi a Tikitakihopszasszát, hol találnak akkor egy dadát, aki a gyermek után fölmászik a háztetőre?

RÁKITÁKI *kedvesen.* Majd én fölmászok, kérem!

MAMA *jobbra megy, csábító mosollyal.* Ezredeske, jöjjön, valami szépet mutatok magácskának!

EZREDES *hátat fordít neki.* Bláduc dá csimboru!

CÉZÁR *dühösen.* Menjen aludni, hallja?

EZREDES. Olyan nincs! Én ma élvezni akarom az öregségemet. Az ember csak egyszer öreg!

TOMY. Bláduc dá csimboru!

EZREDES *szívén találva.* Na hallja . . . hát szabad ilyet mondani? *Sértetten a büfféhe.*

TIZENKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, EZREDES NÉLKÜL.

CÉZÁR *igyekszik megmenteni a helyzetet.* Miről is van szó?

VAUVO. Az ember méltóságáról és magasabbrendű értelméről.

CÉZÁR *zavartan vakaródzik.* Igenis . . . a méltóság . . .

TOMY *Cézárhoz lép s leinti.* Hagyjuk ezt! Tessék helyet foglalni.

Mind leülnek.

TOMY. A kérdést, hogy mi jobb: embernek vagy majomnak lenni, roppant könnyű eldönteni.

RÁKITÁKI. Embernek lenni elegánsabb!

TOMY. Az ember élete nagyobb biztonságban van, mint a majomé. Pedig mégis az élet a fő! Az ember mindenféle vadra vadászik, de őreá nem vadászik senki!

AZ EMBEREK *örömmel.* Ez az! Ez az igazság! Kolumbus tojása!

TOMY *büszkén.* Az ember a teremtés ura. Az ő élete szent és sérthetetlen, azt szigorú törvények védik.

AZ EMBEREK. Úgy van!

TOMY *a majmokhoz.* Remélem, meggyőztem önöket?

VAUVO. Egy kérdés! Szó volt az erdőben valami nagy háborúról. Ott állítólag sokmillió embert öltek meg?

TOMY *konsternáltan.* Na igen . . . az a háború volt . . . De a háború és vadászat két különböző dolog.

CÉZÁR. Nagyon is különböző dolog!

TÓBIÁS. Millió állat sohasem esett el egyik vadászaton sem . . .

VAUVO. Tehát nekünk előnyösebb, ha vadásznak reánk, mintha háborút viselnek ellenünk . . .

FRANKLIN *megvadul.* Brehm-féle intermezzo! *Hir-*

telen megragadja az égő csillárt, a lábával elrúgja magát és szilajon kalimpálni kezd a levegőben.

Általános pánik. Elfogják Franklint, megállítják az ingó csillárt.

CÉZÁR *a majmokhoz.* Úgy látom, a kérdésnek még érnie kell, de ha nem is óhajtanak egyelőre belépni az emberi nembe, az Erkopéját azért közös erővel meg kell alapítani. *Vauvo felé tartja a tintásüveget.* Szabad kérnem a hüvelykujját!

TOMY. Ez csak formaság... megállapodásunk anélkül is érvényes.

FRANKLIN *elkapja a tentásüveget. Fölmászik egy székre, onnan a kandalló tetejére. Tintát fröccsent üldözőire, lábával pedig ledobja az órát és a képeket.*

CÉZÁR. A majom megvadult!

MIMI. Meg kell láncolni. *Feléje megy.*

RÁKITÁKI. Egy soiréen így kell viselkedni? Disznó!

MAMA *kezeit tördelve.* Az én termeimben!

FRANKLIN *a tintásüveggel a kezében.* Majmok! Ki a házból! Az ajtón ki, az ablakon ki... mind ki az erdőbe! Ragadozók közé kerültünk! Elveszik a leányodat, ellopják az erdődet, lenyúzzák a bőrödet! *Leugrik s Rákitáki mellett terem, megragadja.* Ki az erdőbe!

RÁKITÁKI *kitépi magát.* Úrinő akarok lenni! *Menekülve berohan a büffébe.*

FRANKLIN *utána vágtat.*

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, RÁKITÁKI ÉS FRANKLIN NÉLKÜL.

Mimi és Cézár. Az egyik egy szeneslapátot kap föl, a másik Vauvo esernyőjével fegyverkezik s besietnek a büffébe.

TOMY *a büffé ajtajában vezényelve.* Ne hagyd magad, Mimi! Előre Cézár!

Belülről óriási üvegcsörömpölés hallatszik.

Vauvo és Tóbiás egymás mellett állanak, izgalmukban egyhelyben ugrálnak.

CÉZÁR *jön, lélekzet nélkül.* Fölborították a tálalóasztalt!

MIMI *jön.* A menyasszony kiugrott az ablakon, a vadmajom utána ugrott!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, RÁKITÁKI, MAJD FRANKLIN.

RÁKITÁKI *minden nagyobb emóció nélkül bejön a főbejáraton.* Egy ilyen ordenáré . . . ilyen niemand!

TOMY. Hol az a fenevad?

RÁKITÁKI. Fenn ül a szílfa tetején . . . a pajtásainál. Ahány széltoló majom van az erdőben, ma mind idecsődült.

FRANKLIN *most már sapka és kabát nélkül, beperdül a főbejáraton. Rákitákihoz.* Ki az őserdőbe!

RÁKITÁKI *felugrik egy székre, onnan az asztalra és dühösen fúj feléje.* Maradhass, mert megharaplak.

Mimi és Cézár a tűzlapáttal és az esernyővel atta-

kíroznak, mire Franklin — szörnyű grimászokat vágva — beront a jobboldali ajtón, ahonnan a diványpárnák, könyvek, cipők, fűzők és női fehérneműdarabok pergőtüze repül be az ajtón.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN NÉLKÜL.

MAMA. A stafírung! Ez gyávaság!

A három majom, amíg a pergőtűz tart, izgalmában egyhelyben ugrál és toporzékol.

Tomy óvatosan odasompolyog a jobboldali lakásajtóhoz, hirtelen becsapja, elzárja és zsebre teszi a kulcsot. Ugyanezt teszi Cézár és Mimi a másik két ajtóval.

A majmok együtt állnak, láthatóan megijedtek, gyorsan és fojtott hangon beszélnek.

RÁKITÁKI. Bezárja!

VAUVO. Csapda!

TÓBIÁS. Elvesztünk!

VAUVO. Ki kell törni. *A galériára sandít.*

TÓBIÁS. A vezérmajom segítsen!

VAUVO *vezényelve.* Hallgatni! Gyanút eltitkolni! Vídám pofát vágni!

Mind a hárman elmosolyodnak.

TIZENHATODIK JELENET.

ELŐBBIEK KOMORNYIK NÉLKÜL.

TOMY *a majmokhoz.* Nekünk embereknek van egy régi szokásunk, ha valamiben nem tudunk megegyezni, akkor bezárjuk az ajtókat és zárva tartjuk mindaddig, amíg kész az egyezség.

VAUVO. Érdekes! A majmoknak is vannak ősi szokásaik: így például érvényes üzletet csak úgy köthetnek, ha előbb eljárják a szent táncot.

TOMY. Érdekes!

VAUVO. Ha tehát meg akarjuk csinálni az Erkopéját...

TOMY *megérti.* Kérem, csak méltóztassék táncolni! Mi tiszteljük az ilyen ősi nemzeti hagyományokat. *A büffeajtóhoz megy, megkopogtatja és bekiált.* Muzik!

VAUVO *a lépcső felé sandít.* A szent táncot a hegynek fölfelé kell járni.

TOMY *az emberekhez.* Őrülten érdekes lesz! Üljünk le! *Az emberek mind jobboldalon csoportosulnak.*

A jazz-band intonál, valami hipermodern, igen gyorstempójú táncot játszik, a két hímmajom a lépcső alján áll, Rákitáki a színpad jobboldalán van.

RÁKITÁKI. Emberi zenére nem tudok táncolni.

TÓBIÁS *a zenét hallgatja.* Ebben nincs semmi emberi. Ez tiszta majommuzsika.

Rákitáki jobbról balra táncol; tánca legyen vakmerő és kecses, de nagyon rövid táncparódia.

Vauvo és Tóbiás, miután Rákitáki már elérte a lépcsőt, csatlakoznak hozzá és most mind a hárman táncolva fölsietnek a lépcsőfokon.

TIZENHETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

Franklin megjelenik a felső ablakban és kiemeli a szökevényeket. Miután Rákitáki és Tóbiás már eltűntek, odakünn dühösen ugatni kezdenek a kutyák.

TOMY *ijedten fölugrik, a galériára néz, még látja Vauvót, amint utolsónak kimászik az ablakon.* A vad megszökött!

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ JELENET.

VAUVO, TÓBIÁS, MÓRI, ZURU.

Az első felvonás díszlete. Reggel van. A színpad üres, a szín mögött veszekedő majmok zsivaja hallatszik. Egymásután besietnek:

Vauvo és Tóbiás, továbbá Móri és Zuru. Az utóbbiak üldözik az előbbieket, valamennyien egyszerre beszélnek. A zsivajból ilyeneket lehet kiérteni:

MÓRIÉK. Tisztán akarunk látni! Semmi titkolódzás! Ez az erdő a mienk. Nélkülünk nem lehet határozni!

VAUVÓÉK. Ne lármázzanak! Ki hallott ilyet? Teli ordítani az erdőt! Nem szégyenlik magukat?

VAUVO *mindenkit túlkiált.* Csend legyen! Egyszerre csak egy beszéljen! *Pillanatnyi csend támad.*

MÓRI. Tudni akarjuk: melyikünk lesz igazgatósági tag?

VAUVO. Egyikünk sem! Növényevők és ragadozók nem ülhetnek egy igazgatóságban.

TÓBIÁS. Az ember primitív dúvad... még nem fejlődött odáig, hogy békében tudjon élni.

ZURU. De hiszen az ember is csak majom!

VAUVO. Olyan majom, akinek tigris szíve van!

TÓBIÁS. Felbontottam az eljegyzést! Nem akarok velük rokonságba keveredni!

VAUVO. Újabb támadásokat várhatunk! Rettenetesen csökönyösek, ha egyszer prédát szimatolnak!

ZURU. Akkor jó lesz statáriumot hirdetni. Ha ember mutatkozik az erdőben, pergőtüzet rá!

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

FRANKLIN *galopban jön.* Baj van! Baj van! El akarják tőlünk venni az erdőt! Az erdő szélén kihallgattam két ember beszélgetését. Délután bíróság száll ide ki.

MÓRI *ijedten.* Mit akarnak itt?

FRANKLIN. El fogják dönteni, kié az erdő.

MIND. A mi erdőnk?

TÓBIÁS. Mit lehetne ez ellen tenni?

VAUVO *hidegen.* Én már intézkedtem. Elküldtem Jokót, hozzon ügyvédet.

MÓRI. Mi az, hogy ügyvéd?

VAUVO. Az emberi vadság olyan nagy, hogy nem bír vele semmiféle állat, csak maga az ember. Az ilyen idomított embert, aki lefogja a többit, ügyvédnek hívják.

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, JOKÓ.

TÖBBEN. Jokó! Itt van Jokó!

JOKÓ *galopban.* A sarkomban van! A kertjében találtam . . . Heverőszékben aludt . . . Én a

leánderfáról lehajoltam hozzá. *Súgva.* «Doktor úr! Doktor úr!» Sokáig azt hitte, álmodik . . . de már itt van!

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, ÜGYVÉD.

ÜGYVÉD *papírba burkolt hosszúkás csomagot hoz a hóna alatt, a csomag olyan, mint a római lictorok fascse. A majmok libasorban állanak Vauvo mögött.*

ÜGYVÉD. Alászolgája!

Majmok meghajolnak és egyszerre: Alászolgája!

ÜGYVÉD. Bevallom, zavarban vagyok, hogyan szabad uraságtokat címeznem?

VAUVO. Mi demokratikus alapon rendeztük a címkérdést, mégpedig úgy, hogy az összes majmokat három korosztályba soroztuk. A fiatal legények nagyságos urak, a házas majmok méltóságos urak, az öregek pedig kegyelmes urak. Mindenki egyenlő!

TÓBIÁS. Ennek megvan az az előnye, hogy a majmok szeretnek megöregedni.

ÜGYVÉD. Igazán örvendek, hogy összeköttetésbe léphetek méltóságtokkal. Régi vágyam volt, hogy kiterjesszem a klientélámat az emberiség határain túl. Nálunk ugyanis nagyon sok az ügyvéd és aránylag kevés az ember.

VAUVO. Azért fárasztottam a doktor urat. . . .

ÜGYVÉD *szavába vág.* Ismerem a tényállást! Egy bizonyos konzorcium meg akarja szerezni az erdőt. Holmi jogcímre hivatkoznak: méltóságtok szóbeli szerződésre léptek volna velük. Ezzel szemben nekünk

arra az elvi álláspontra kell helyezkednünk, hogy nem köthettek semmiféle szóbeli szerződést, hiszen nem tudnak beszélni, méltóságtok oktalan állatok.

MÓRI. Szabad hazudni a bíró előtt?

ÜGYVÉD. Pardon, ez nem hazugság, hanem tudományos joggyakorlat.

VAUVO. Baj van, kérem! Mi tegnap soiréeban voltunk, ott sok emberrel beszélgettünk, azok tanuskodni fognak ellenünk.

ÜGYVÉD *fölénnyel.* Azt csak méltóztassék rám bízni. A tanuk puskaporának eláztatása az én specialitásom. *Kibontja a csomagját.*

MIND *kíváncsian.* Mi az?

ÜGYVÉD. Mesterséges appendixek, ezek pótolni fogják a természetes majomdíszt, amelyet méltóságtok kissé elhamarkodottan levetettek. *Szétosztja a majomfarkokat.* Fokoznunk kell az állatiasság benyomását. A kedves nőm is megbánta már, hogy levágatta a haját és most műhajat visel. *Fölkel.* Viszontlátásra, kegyelmes uram, ajánlom magamat, méltóságos és nagyságos uraim! Ne feledjék: önök oktalan állatok és nem tudnak beszélni. *Jobbra el.*

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK ÜGYVÉD NÉLKÜL.

MÓRI. Hát ilyenek az ügyvédek?

ZURU. Nem is lehet rajta észrevenni.

HATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, RÁKITÁKI.

Rákitáki elegáns utcai ruhában, kalappal, tenniszrakettel a hóna alatt, retikülle, a fehér kesztyűjét gombolva, kilép a vastag fatörzs mögül. Nagyon előkelő és utánozza a mamát a II. felvonásból. Apucka, be kell sietnem a városba. Ruhapróbám lesz madame Lorionnál, négykor pedig gyülésem lesz a jótékony kabaré dolgában . . . Ritmikus táncokat fogok bemutatni . . . Zsoltárokat akarok táncolni mezitláb . . . borzasztó érdekes lesz! Ötkor kezdődik Freud tanár előadása «Szexualitás és álomélet» mozifölvételekkel . . . Hatkor pedig interjút kell adnom egy ujságírónak: hogyan vélekednek az őserdőben az eton-frizuráról?

VAUVO. Itt maradsz!

RÁKITÁKI. Tessék?

VAUVO. Az őrök parancsot kaptak, hogy ne eresszenek ki az erdőből!

RÁKITÁKI. De az új ruhám!

VAUVO. Ezentúl nem fogsz ruhát viselni! Tisztes majomdivat szerint, ruhátlanul fogsz járni, ahogy az édesanyád és az öreganyád járt.

TÓBIÁS *kiabál.* Ezeket a cifra rongyokat azonnal le fogod vetni.

RÁKITÁKI *megszeppen, affektálva.* Notre cher apucka vous êtes peu courtois!

TÓBIÁS *ordít.* Mars föl a fára!

MIND *a majmok egyhelyben ugrálva, a fogukat vicsorítva.* Mars föl! Mars föl!

Rákitáki eleinte fel akarja velük venni a harcot, amennyiben visszagrimaszol, de azután elkezd majommódon, szaggatottan jajgatni és eltűnik a fa mögött.

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, RÁKITÁKI NÉLKÜL.

Mind komor arccal néznek össze.

MÓRI. A szegény gyermeknél nagyon előrehaladott stádiumban van az evolúció!

JOKÓ. Nem lehet megállapítani, melyikhez van közelebb: a divathölgyhöz vagy a majomhoz?

ZURU *vakaródzva.* Hogy fog visszatalálni a jótékony kabaréból az erdei majomfészekbe?

Kívül fütty. Villamosütésként hat.

VAUVO. Emberek az erdőben!

Mind elrohannak.

NYOLCADIK JELENET.

MIMI ÉS GLÓRIA.

Mimi és Glória lovaglókosztümben.

MIMI. Ne dühíts, kérlek, ne dühíts, úgyis olyan ideges vagyok.

GLÓRIA. Arról le foglak szoktatni. Ha kettőnk közül valaki ideges lesz, az mindig én leszek.

MIMI. Azért hoztál az erdőbe, hogy gorombáskodjál velem?

GLÓRIA *csendesen.* Mimi, akarok neked valamit mondani!

MIMI. Hát?

GLÓRIA *sírvafakad.* Mimi, én nem tudok nélküled élni.

MIMI *nem hisz a fülének.* Mit mondtál?

GLÓRIA. Olyan dühös vagyok... Én ezt nem akartam... csak Lulut akartam ugratni, de most beleestem fülig... bele a fejem búbjáig. *Mimi vállára hajtja a fejét.*

MIMI *halkan.* Hát mit csináljunk most már?

GLÓRIA. Mindenekelőtt csókoljuk meg egymást!

MIMI. Az sohasem árt. *Csók.*

GLÓRIA *szünet után könyörgő hangon.* Mimi, esküdjünk meg!

MIMI. És miből fogunk élni?

GLÓRIA. Ezen ráérünk gondolkozni az esküvő után!

MIMI *lelkesen.* Dolgozni fogok érted!

GLÓRIA *bizalmatlanul.* Hát tudsz te valamit, amiből meg lehet élni?

MIMI. Lovagolni!

GLÓRIA. Nem sok. Hát még?

MIMI *gondolkodik.* Lovat idomítani. És te? Főzni, ruhát varrni?

GLÓRIA *fejét rázza.* Nem, én nem vagyok úgynevezett házias.

MIMI. Zongorázni? Nyelveket?

GLÓRIA. Ne kérdezz ilyen hülyeségeket! Ha jól megfontolom, csak tenniszezni és lovagolni tudok! De igen! Golfozni is tűrhetően.

MIMI. Tudod, mire gondoltam? A majmok nem dolgoznak, nincs is pénzük és mégis szabad egymást szeretniök. Vajjon, hogy csinálják azt?

KILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, FRANKLIN.

Franklin kapitány kidugja fejét a falomb ablakán.

GLÓRIA. Te, hogy volna, ha mi is az erdőbe jönnénk lakni? Csakhogy miből fogunk megélni?

MIMI. Amiből a majmok.

GLÓRIA. Ismered te az erdei növényeket?

MIMI. Nem. Mért?

GLÓRIA. Itt vannak mérgesek is . . .

MIMI. Szóval: majom csak az lehet, aki botanikát tanult! Mindenhez kvalifikáció kell!

GLÓRIA. Aki semmit sem tanult, az előtt csak egy pálya van nyitva: a művészet!

Franklin egy papírfüzetet dob le és észrevétlenül eltűnik megint.

TIZEDIK JELENET.

MIMI ÉS GLÓRIA.

MIMI. Mi ez? *Fölveszi a füzetet.*

GLÓRIA. Furcsa gyümölcsöket hullatnak a fák!

MIMI. A Szidoli-cirkusz régi műsora! *Olvassa.* «Franklin kapitány, a tudós majom bemutatkozása. Az állatidomítás csodája.»

GLÓRIA. Mutasd. *Olvassa.* «Második szám: Wild-West. Miss Ellen, a cowboyok királynője, Mister Buffalo, a prairie jaguárja». *Szól.* Te, nem is rossz ötlet! Lóháton sikkes cowboy-kosztümben!

MIMI *növekedő lelkesedéssel.* Én mint irókézfőnök, nagy tollkoronával, úgy vágtatunk be a manézsba!

GLÓRIA. Lövöldözünk, üvöltözünk, megvadítjuk az embereket és a lovakat... Meglátod: sikerünk lesz!

MIMI. Csak egy dolog kellemetlen: mindennap rézszínűre kenni a pofámat...

GLÓRIA. Ennyi áldozatot is sokalsz? Nézz reám, én naponta háromszor is kifestem magamat... Hallottál már panaszkodni?

MIMI. Vigyázat! Ott jön a család!

GLÓRIA. Nem kérek belőlük! Gyere prairie jaguárja. *Ketten el.*

TIZENEGYEDIK JELENET.

TOMY, MAMA ÉS CÉZÁR, AZUTÁN EZREDES.

A szín mögött veszekedés hallatszik, a család bejön látogatódíszben.

TOMY. Az volt a hiba, hogy nem tegeztétek őket. Tegezni kellett volna!

MAMA. Kit?

TOMY. A majmokat! Hiszen rokonaink! A hideg bánásmód fájt nekik. Nekik is van osztályönérzetük!

MAMA *az ezredesre mutat.* Ő rontott el mindent... a whiskyvel! Mikor a majmok meglátták abban az állapotban, akkor lemondtak róla, hogy emberek legyenek.

EZREDES. Ön jól tudja, kedves Klementin, hogy én a whiskyt csak a malária ellen használom...

TOMY. Mit csinál a whiskyvel? Használja? Eddig azt hittem megissza!

CÉZÁR. Hol tartják meg a tárgyalást?

TOMY. Csend! Jön a konzul!

TIZENKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KONZUL, ORION ÉS RIPORTER.

Konzul trópusi sisakkal, csavart gamásnival, bottal; imperátori önérzettel beszél és mozog.

Riporter igen fiatal, elszántképű ember, blokkkönyvbe stenografál.

KONZUL. Megjelentek a fölperesek?

TOMY. Itt vagyunk, nagykövet úr.

KONZUL. Nem vagyok nagykövet, hanem konzul.

TOMY. Bocsánat, excellenciás uram!

KONZUL *végigjárja a felperesek frontját, midőn Luluhoz érkezik, sokatmondóan mosolyog.* Ennek a vadonnak megvannak a virágai!

MAMA *súgva.* A per jól indul!

LULU *sokatmondóan mosolyog.*

KONZUL *hivatalos lendülettel, miközben olykor Lulura sandít.* Önök a konzuli bíróság intervencióját kérték. A nagyhatalom, amelyet képviselni szerencsém van, a legerélyesebben szokta megvédeni a civilizáció érdekeit. Nekem ágyúnaszád áll a rendelkezésemre és adott esetben vaserőllyel fogok föllépni.

TOMY. Az európai civilizáció hódító útjának tüzérségi előkészítésre van szüksége!

ORION *előre lép, kezét a konzul karjára teszi, diszkrétül elkezd hebegni.* M . . . mondok valamit.

KONZUL *szigorúan.* Ki ez az úr?

TOMY *bemutatja.* Orion Jakab úr, magánbankár, aki finanszírozni fogja az Erkopéját . . .

ORION. R . . . repülőbombákat kellene dobni!

KONZUL. Az reám tartozik! *Hátat fordít neki.* Megjelentek az alperesek?

TOMY. Nem, excellenciás uram!

KONZUL. Én nem vagyok excellenciás úr!

TOMY. Pardon, nagyméltóságod!

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, ÜGYVÉD.

ÜGYVÉD *talárban, egy ívet ad át a konzulnak.* Én vagyok az alperesek jogi képviselője. Mivel klienseim oktalan állatok, az ügyvédi meghatalmazást az Állatvédő Egyesület állította ki.

KONZUL. Megnyitom a tárgyalást! *Riporterhez.* Ön jegyezni fog!

TOMY. Nagytekintetű bíróság! Köztünk és az erdőbirtokos majmok közt szóbeli szerződés jött létre. Mert akármilyen furcsa is: ezek a majmok értelmes lények és tudnak beszélni.

ÜGYVÉD *erőltetett kacagásra fakad.*

MAMA. Ezen nincs mit nevetni. Mind beszéltünk velük.

ÜGYVÉD. Jól ismert pszichofizikai tünemény: tömegszuggesztió! A középkori boszorkányhit is így keletkezett.

CÉZÁR. Pardon, itt vannak tanuk, kifogástalan gentlemanek . . .

MAMA *szavábavág.* Előkelő ladyk . . .

ÜGYVÉD. A tanuk ellen elfogultsági kifogást emelek. Rokonok és anyagilag érdekelt felek.

EZREDES. Én nem vagyok rokon, nem vagyok érdekelt fél és igenis : a majmok tudnak beszélni !

ÜGYVÉD. Szabad kérdeznem : hány órakor hallotta ezredes úr a majmokat beszélni ?

EZREDES. Este kilenc óra 25 perctől éjfélig.

ÜGYVÉD *egy okmányt nyujt át a konzulnak.* A katonai hatóság hivatalos bizonylata.

KONZUL. Amellyel bizonyíttatik, hogy az ezredes úr zseniális katona és példáséletű férfiú . . .

EZREDES *szerényen meghajol.*

KONZUL *kiegészíti* . . . esti kilenc óráig . . . Azontúl . . . Szóval : le kell mondanom a szerencséről, hogy önt kihallgassam . . .

EZREDES *morogva.* Hululu borokádi ! *Eltűnik az erdőben.*

TIZENNEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, EZREDES NÉLKÜL.

KONZUL *a riporterhez.* Jegyző úr, jegyez ön ?

RIPORTER. Jegyzek.

KONZUL. Hátra van még, hogy kihallgassam az alperes majmokat.

ÜGYVÉD *balra mutat.* Éppen ott vannak . . . az egész falka. Majd idehívom őket . . . nagyon szelíd állatok . . . a bennszülöttek kezéből esznek . . . *Narancsot vesz ki és csalogatja vele a láthatatlan majmokat.* Maki ! Makikám !

TIZENÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, VAUVO, TÓBIÁS, FRANKLIN, JOKÓ, ZURU, MÓRI.

A majmok kijönnek a bozótból. Lehajolva járnak, kezükkel olykor a földet érintve. Bizalmatlanul és mégis sóváran közelednek a narancs felé. Tisztes távolban leguggolnak. Mindegyik, Vauvo kivételével, merészen ívelt műfarkot visel.

ÜGYVÉD. Kicsit bizalmatlanok, mert idegen arcokat látnak . . . *Tomyhoz.* Önök azt állítják: a majmok tudnak beszélni . . . Hát tessék, beszéljenek velük!

CÉZÁR *megemeli a kalapját s a majmokhoz szól.* Jónapot! Pompás időnk van ma . . . nemde?

Szünet.

MAMA *elbűvölő mosollyal.* Amint látják, siettünk visszaadni tegnapi kedves látogatásukat!

Szünet.

TOMY. Vannak itt majomurak, akiket még nincs szerencsém ismerni. *Merészen Tóbiáshoz lép.* Lesz szíves bemutatni?

TÓBIÁS *dühösen rámorog, mire Tomy sietve visszavonul.*

CÉZÁR *Tomyhoz.* Az apósod ma nagyon furcsa!

TOMY *Tóbiáshoz halk, gyöngéd és könyörgő hangon.* Apucka! Édes apucka! *Közeledik hozzá.*

TÓBIÁS *ráordít, mire Tomy rémülten hátraugrik.*

ORION. E . . . e . . . engedje meg, én tudom, hogyan kell megszólaltatni az ilyeneket. *Vastag pénztárcát húz ki, karonfogja Mórit, félrevezeti és a fülébe súg.* Be . . . beszéljen egy szót, csak egy szót, én .... én

fi . . . fizetek magának . . . *Habozik.* . . . ez . . . ez . . . *Ezret akar mondani.* Kétszázat . . .

Móri *karonfogja Oriont, félrevezeti, a fülébe súg.* Komisz uzsorás!

Orion *visszahökken.* Hah!

Cézár. Mondott valamit?

Tomy. Mit mondott?

Orion. Nem . . . semmit!

Lulu *sokatmondó mosollyal a konzulhoz.* Szabad nekem? De egy fiatal majmot kérek . . . Franklin kapitány, maga tegnap kicsit hirtelen hagyta ott a soiréet . . . de nekem az tetszett . . . Mindent szeretek, ami eredeti. Azért nem bírom az embereket . . . ők olyan banálisok . . . Azt hiszem különben : az ember is eljátszotta már kisded szerepét . . . Olvasta Spenglert? A civilizáció befuccsolt . . . jön más : az őserdő! Nagyon szeretném megismerni az őserdőt . . . Mondja, nem akarna a kalauzom lenni? Igen?

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbiek, Rákitáki.

Rákitáki *kidugja a fejét a lombablakon.* Franklin, harapd meg!

Franklin és valamennyi majom vicsorított fogakkal fenyegetik meg Lulut, aki ijedten visszavonul.

Konzul. Vigyázat! Harap!

Franklin eltűnik a vastag fa mögött, mire Rákitáki is eltűnik a lombablakból.

Lulu. Na ez még nem fordult elő a prakszisomban : egy majom, aki nem akar igent mondani!

KONZUL *lelkesen.* Ha én lettem volna az ő helyében . . . ó, én . . . *Cézárra néz és hirtelen elhallgat.*

Az ügyvéd néhány narancsot oszt szét a majmok közt, ugyanakkor a riporter lefotografálja a majomcsapatot.

ÜGYVÉD. Azt hiszem, a klienseimre nem lesz már szükség?

Jokó, akinek már nem jutott, kitépi Móri kezéből a narancsot és jobbra elvágtat, mire az egész falka haragos röfögéssel üldözőbe veszi.

TIZENHETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, MAJMOK NÉLKÜL.

RIPORTER *fotografáló gépével a konzul elé lép.* Szabad kérnem?

KONZUL. Mit akar?

RIPORTER. A majmokat már lekaptam, most még az ön képét is szeretném.

KONZUL *előkelő fesztelenséggel a lencse elé áll.* Minek az én képem?

RIPORTER *elcsettinti.* Rendben van! Köszönöm! A kép az ujságnak kell.

KONZUL *kínos meglepeléssel.* Ujságnak? Hát ön nem az új bírósági jegyző?

RIPORTER. Nem. Én a Globe ujságtröszt tudósítója vagyok.

KONZUL *növekedő rémülettel.* Csak nem akar minderről az ujságban írni?

RIPORTER. Irni? Ötszáz szót telegrafálok! Százhetvenolcvan lapunk van, azok holnap mind különkiadást

rendeznek. Egy királyi konzul, aki majmokkal tárgyalást tart ... ez világszenzáció! *Jobbra el.*

TOMY *a konzulhoz.* Nagyméltóságú uram, igazságos ítéletet kérünk!

KONZUL *dühösen.* Hagyjon békében a sületlenségével! Ön még világ csúfjává fog tenni. *A riporter után kiáltoz.* Halló! Hallja! Kedves barátom! *Jobbra el.*

TIZENNYOLCADIK JELENET.

MAMA, LULU, CÉZÁR, TOMY, ORION.

CÉZÁR *vakaródzik.* Csak ujságírót ne teremtett volna az Isten!

MAMA. Itt már csak egy valaki segíthet. A majommenyasszony!

TOMY. Ez az! Igen! Táki ... Ő imád engemet. Rá számíthatok. Megyek, megkeresem. *Balra el.*

MAMA *Luluhoz.* Azért tartsa melegen azt a konzult!

CÉZÁR. Minél melegebben! *A nőkkel jobbra el.*

ORION *aki sötét gondolatokba merülten áll ott, most egyszerre megtalálta a mentőötletet, boldogan elkezd rebegni.* R ... r ... r. *Midőn észreveszi, hogy egyedül van, leinti önmagát és jobbra elmegy.*

ÜGYVÉD. A per kedvező fordulatot vett! *Jobbra el.*

TIZENKILENCEDIK JELENET.

RÁKITÁKI, MAJD FRANKLIN.

RÁKITÁKI *megjelen a fa mögött, majomszínű selyempizsamát visel, miután körülfutotta a színpadot és meggyőződött, hogy egyedül van, hívó hangot hallat.*

FRANKLIN *válaszol a hangra és megjelenik a fa mögött.* Hohó, micsoda ruha van rajtad?

RÁKITÁKI. Apucka eltiltott a toilettjeimtől, ezentúl már csak pizsamában járhatok. Te Franklin, mondd, miről lehetett azt megtudni, ha egy ember szerelmes?

FRANKLIN. A szerelmes ember mindig pénzről beszél.

RÁKITÁKI. Akkor Tomy-ember szeret engem! De mit csinálnak a majmok, ha szerelmesek?

FRANKLIN. Hülyeségeket beszélnek.

RÁKITÁKI *duzzogva.* Látod! Te komisz, még sohasem beszéltél nekem hülyeségeket!

FRANKLIN *a távolba fülel.* Csend! Hallod? Ének! Valaki énekel. A paradicsommadár énekel a pálmaerdőben!

RÁKITÁKI *nagy szemeket mereszt.* A paradicsommadár?

FRANKLIN. Azt mindenki csak egyszer hallja életében . . . Csillagokat énekel, tüzes napokat, kék, piros, sárga tűzangolnákat. Ez olyan szép és olyan borzalmas, olyan forró és olyan hideg!

Olykor egy-egy hárfahangot hallani az erdőből.

RÁKITÁKI *örömmel.* Édes barátom, hiszen te hülyeségeket beszélsz! *Más hangon.* Tudod mit? Ma este csillagjátékot játszunk. Kétfelé osztjuk a csillagos eget, fele az enyém, fele a tiéd. És akinél előbb hull le a csillag, az zálogot ad!

FRANKLIN. Nem. Ma este fölmegyek a sziklahegyre!

RÁKITÁKI. Mit csinálsz ott?

FRANKLIN. Egész éjjel a holdra üvöltök. Bár jönne egy tigris és megenne! *Dühösen feléje vág a körmeivel.* Te . . . !

RÁKITÁKI *ijedten elhúzódik.* Jaj! ... Te komisz!

FRANKLIN. Megkarmollak!

RÁKITÁKI. Nagyon megkarmolsz? Véresre karmolsz?

FRANKLIN *ellágyul.* Nem ... csak kicsit.

RÁKITÁKI *odahúzódik hozzá.* Kicsit ... azt nem bánom! Miért fáj a szíved?

FRANKLIN *a fogát vicsorítja.* Mert feleségül mégy az emberhez.

RÁKITÁKI. És ha embernagysága leszek is, azért nem kell a sziklahegyre menned. Lehetnél ... *Ránéz, elhallgat.*

FRANKLIN. Mi lehetnék?

RÁKITÁKI *szemérmesen.* Az én házi majmom. *Buzgón.* Ez szokásos előkelő hölgyeknél, a Sporting-klubban majd minden ladynak van egy házi majma.

FRANKLIN. És az emberférjek mit szólnak hozzá?

RÁKITÁKI. Pertu lesznek velük. *Kedvesen.* Meglátod, milyen jó dolgod lesz nálam! Szép ketreced lesz és magam foglak etetni.

FRANKLIN. Az erdőtörvény parancsolja, hogy a hímek harcoljanak a nőstényekért. Ha én a te házimajmod leszek, akkor elharapom az urad torkát.

RÁKITÁKI. Te ripők, a civilizált társaságban másképp van, mint az őserdőben!

FRANKLIN. A nőstény, akiért nem harcolnak, nem ér egy lyukas mogyorót!

RÁKITÁKI. Ha embernőstény volnék, akkor most sírnék. De a majmoknak nincsenek könnyeik. Ma éjjel fölmászok az odvas fára és ráüvöltök a holdra!

FRANKLIN. Hó! Mi van a szemedben?

RÁKITÁKI *ijedten.* Van valami a szememben?

FRANKLIN. Könny! Ezt eltanultad az emberektől! *Megcsókolja a szemét.*

RÁKITÁKI. Jé... mit csináltál? Majom nem tud csókolni!

FRANKLIN. Ha a csók emberi találmány, akkor a legokosabb dolog, amit valaha is kitaláltak! *Újból megcsókolja.*

RÁKITÁKI. Jó... Még!

FRANKLIN *megcsókolja.*

RÁKITÁKI. Hallod? Valami énekel az őserdőben... Most hallom életemben először... *Örömmel.* A paradicsommadár! Csillagokat énekel és tüzes napokat... Most olyan forróság van... és olyan hideg! Jaj, de szép... jaj de borzasztó... jaj de reszket a szívem!

HUSZADIK JELENET.

ELŐBBIEK, TOMY.

TOMY *az erdőből jön, mialatt azok ketten még csókolódznak.* Nahát ez csicsó! *Fennhangon.* Á... jó estét! Jó estét! Hogy vannak? *Megemeli a kalapját.*

RÁKITÁKI *ijedten.* Tomy-ember! Mi lesz most?

FRANKLIN *izgatottan.* Most karmolás lesz, most nagy karmolás és harapás lesz! *Bár láthatóan fél, mégis feláll Tomyval szemben és harciasan veri öklével a mellét.*

RÁKITÁKI. Kicsit várjanak, míg jó helyet találok, ahonnan nézhetem. *Fölmászik a faágra.* Most tessék!

TOMY. Eszem ágában sincs, hogy ilyen semmiségért skandalumot csináljak. Én nem vagyok féltékeny... én a kényelmes férjek válfajához tartozom!

RÁKITÁKI *mélyen megsértve.* Nem fog értem harcolni? Hát én nem érek egy lyukas mogyorót?

TOMY. Édes Táki, ha szíves volna ezt apuckának átadni... Csak az ujjnyomata kell rá...

Rákitáki hirtelen elkapja a feléje nyujtott írást, Tomy felé fúj, mint a dühös macska, az írást odaadja Franklinnak.

Franklin a fogaival haragosan széttépi az írást.

TOMY *fölháborodással.* Hohó?! Ellenem uszítja a menyasszonyomat? Ezt nem fogom tűrni! Ezt számon kérem. *Franklin és Tomy fenyegetően szemben állanak egymással.*

TOMY *egyszerre meggondolja magát.* Állj! Most jut eszembe: az állatok párbajképtelenek. Ha most megvívok magával, akkor holnap szekundánsokat küld a vizslám, mert azt mondottam neki: kuss, te dög! Nem barátom, az nem fér össze az emberi méltósággommal!

A szín mögött három-három ütés az odvas fán.

RÁKITÁKI. Hallod?

FRANKLIN. Ez az általános mozgósítás jele!

TOMY. Mi az? Az emberek menekülnek az erdőből... Nyakrafőre... Dobálják őket — egész pergőtűz! *A füléhez kap, ahol valami utálatosat érez.* Juj... telitalálat! *Jobbra-balra forog, láthatatlan dobások elől kitérve. Majd Franklinhoz szól.* Azt hittem, önök intellektuális páviánok, de most látom: közönséges vadmajmok!

RÁKITÁKI *vidám izgalommal.* Apucka! Itt jön apucka!

TOMY *haraggal.* Viszontlátásra, apucka, az állatkertben! *Jobbra elsiet.*

HUSZONEGYEDIK JELENET.

RÁKITÁKI, FRANKLIN ÉS VALAMENNYI MAJOM.

VAUVO *mint győzelmes vezér.* Győztünk! *Leül a fa alá, a továbbiak alatt hozzáülnek az összes majmok, az I. felvonásvég sorrendjében.*

FRANKLIN *Tóbiáshoz.* Azt hiszem, apucka, egy időre megszabadultunk az emberektől.

TÓBIÁS. Miért mondod nekem, hogy apucka?

FRANKLIN. Hiszen a vőd vagyok.

TÓBIÁS. Ugyan?

RÁKITÁKI. Ez úgy van!

VAUVO. Hát akkor gratulálunk!

MÓRI. Ma éjjel lesz a bankett?

FRANKLIN. Van szerencsém a hét falkát az ügyvéd úr gyümölcsösébe meghívni.

VAUVO. Kétszáz majom a kertben? Az ügyvéd megérdemli ezt a tisztességet, derekasan vitte a perünket.

JOKÓ. A kertjében nincs egy szem cseresnye, mind megették a madarak.

ZURU. Csend! Itt a hold!

MÓRI. Telihold!

A hold ezüstfénnyel árasztja el a szorosan összesimuló majomcsoportot.

RÁKITÁKI. Holnap a madame Lorion-féle ruhámat madárijesztőnek a cseresnyekertbe akasztom!

VAUVO *ünnepélyesen.* Erdő gyermekei, köszöntsétek az éjszaka királynőjét!

Mind a holdba tekintenek és vontatott, harmonikus kiáltást hallatnak, amely lassan dagad.

Függöny.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

HERCZEG FERENC REGÉNYEI

Pogányok
Az arany hegedű
A honszerző
Szerelmesek
Az élet kapuja
A fogyó hold
Szelek szárnyán
Andor és András
A hét sváb
Simon Zsuzsa
Idegenek között
A Gyurkovics-lányok
A Gyurkovics-fiúk
Gyurka és Sándor
Álomország
Lélekrablás
A királyné futárja
Szabolcs házassága
Egy leány története
Magdaléna két élete
A fehér páva
Fenn és lenn
Északi fény
A milói Vénusz karja
A Lánszky-mótor

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC MUNKÁI

Elbeszélések:

Az első fecske
Napnyugati mesék
Mutamur
Arianna
Napváros
Emberek, urak és nagyurak
Mink és ők
Huszonhat elbeszélés
Tűz a pusztában

—

Essay-k:

Tanulmányok, I.
Tanulmányok, II.

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC SZÍNMŰVEI

Árva László király
Éva boszorkány
Déryné ifjasszony
Kéz kezet mos
Az első vihar
Bizánc
Ocskay brigadéros
A híd
A fekete lovas
A dolovai nábob leánya
A Gyurkovics-lányok
A három testőr
Honthy háza
Aranyborjú
Balatoni rege
Az ezredes
Tilla
Sirokkó
Kék róka
A kivándorló
A költő és a halál
és kilenc egyfelvonásos
Majomszínház
Szendrey Júlia

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC

ÜNNEPI JÁTÉK

SZIGLIGETI EDE
SZÜLETÉSÉNEK 100-IK ÉVFORDULÓJÁN

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, az előadás, filmesítés és fordítás jogát is.
Színpadokkal szemben kézirat.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

53913. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZEREPLŐK:

1. Zrinyi Ilona (tragédia) ..... *P. Márkus Emilia*
2. Blaha Lujza (népszínmű) .... *Blaha Lujza*
3. A mama (komédia) ..... *Csillag Teréz*
4. Liliomfi (rendező) ..... *Dezső József*
5. Szellemfi (ügyelő) ..... *Rózsahegyi Kálmán*
6. Szilvay professzor (kritikus).. *Horváth Jenő*
7. Mariska ..... *Váradi Aranka*

Szigligeti színműveinek különböző alakjai. Színpadi munkások, muzsikus cigányok, nép, gyermekek.

(Előadták a budapesti Nemzeti Színházban, 1914. évi március hó 7., 8. és 9-ik napján.)

A háttér, amelyet csak félig eresztettek le, a régi Nemzeti Színház épületét ábrázolja. A színpadon Szigligeti szobra áll, virágok közt. Körös-körül zászlókkal és lombfüzérekkel díszített póznák. Liliomfi *rendezői könyvvel kezében a súgólyuk mellett áll, háttal a közönségnek fordulva;* Szellemfi *mint ügyelő a szobor mellett, ugyancsak háttal a közönségnek.*

ELSŐ JELENET.

Liliomfi, Szellemfi, később Szilvay.

Liliomfi. Ügyelő!
Szellemfi. Tessék, rendező úr!
Liliomfi. Kezdhetjük. Csöngessen az öltözőkbe.
Szellemfi. Már megcsöngettem.
Liliomfi *hátrakiált.* Eresszétek le a hátteret!
Szellemfi *hátra.* Na, siessünk, siessünk!

A háttér egészen leereszkedik.

Liliomfi. Napfényt kérek! Több napfényt a szoborra!

A színpad egészen világos lesz. A szoborra erős fény esik. A távolból igen halk harangkongás és egy-két orgonaakkord hallatszik.

LILIOMFI. Szép. Elég szép. *A háttérbe megy és a könyvébe mélyed.*

SZELLEMFI. Elég jól fest.

SZILVAY *jobbról jön a függöny mellől s a hátteret nézi.* Banális. Rendkívül banális. *Szellemfihez.* Hallja, amice, miféle harangozás ez?

SZELLEMFI *titokzatosan.* Instálom, magam sem tudom. A színpad egy pár napja vasárnapi kedvében van. A zsinórpadláson láthatatlan harang kong, az öltözőkben ismeretlen sokaság gyülekezik és a színfalak közt babérfák teremnek...

SZILVAY *megdöbben.* Ne mondja! Maguktól teremnek? Csak úgy maguktól?

SZELLEMFI *mint fent.* Instálom, az ilyesmi nem ritka eset nálunk. A színpad a hazugságok világa. Olykor tőrbecsalja és megtréfálja azokat is, akik benne élnek. Mi szolgái vagyunk a színpadnak, parancsolni nem tudunk neki.

Munkások virágokat visznek a szoborhoz.

SZELLEMFI. Virágot! Hozzanak még virágot! *Balra, a függöny mellett kimegy.*

LILIOMFI *előrejön a munkásokhoz.* Babért! Több babért! Sok babért!

SZILVAY. De könnyen osztják itt a babért! *Mérgesen.* A babérral takarékoskodni kell, különben haszontalan zöldség lesz belőle.

LILIOMFI *a munkásokh z.* Ejnye, ki az a kotnyeles atyafi? Senki sem ismeri? *Szilvayhoz lép.* Kérem, ez házipróba. Ilyenkor idegeneknek tilos a színpadra lépni!

SZILVAY. Nem vagyok idegen, régebben itthon vagyok ebben a házban, mint az úr. Nem ismer? Nézzen meg jól, amice, gondolkozzék, emlékezzék. Álmatlan éjszakáin gyakran megjelentem már lidércnyomás képében. Ha rámgondol az úr, hideg verejték szokott gyöngyözni a homlokán.

LILIOMFI. Ha nem csalódom . . .

SZILVAY. A teátristák kérkedő nyelvén szólva: én vagyok a fék, amely megfogja Thespis kordélyát, amikor árkok és pocsolyák felé döcög. A jótékony vízsugár, amely lehűti az aktor túlfűtött fantáziáját.

LILIOMFI. A mennykő, amely közbecsap, hogy égig ne nőjenek a komédia-fák. Szóval: a kritikus.

SZILVAY. Te mondád!

LILIOMFI *igen udvariasan.* Isten hozta, nagy jó uram. Jól tetszett mondani: Nagyságod itthon van ebben a házban. Becses munkatársa a színésznek és rendezőnek. Ó, ha nem hallanók serkentő és korholó szavát, sokszor bizony eltévednénk a magunk festette színpadi erdőkben.

SZILVAY *félvállról.* Hízelgéssel nem lehet engem lekenyerezni. *A szobrot nézi.* Mi készül itt tulajdonképpen?

LILIOMFI. Egy költő századik születésnapját üljük.

SZILVAY. Költő? Sokan pusztítják a papirost, de költők kevesen vagynak. *Botjával a szobor felé bök.* Mikor halt meg az illető?

LILIOMFI. Ó, hiszen nem halt meg. Halottakat mi egyáltalában nem ünnepelünk. Ez a ház az élet palo-

tája. Aki elég ügyetlen és meghal, annak sírján keresztüllépünk és holnapra már elfelejtjük a nevét.

SZILVAY. Száz esztendős költő? Ugyan nem nagy kor. Magam is hosszúéletü családból származom.

LILIOMFI *a szoborra mutat.* Az ő száz éve viruló ifjúság. A ruhája ugyan már régimódi, elismerem, de a lelke csupa frisseség s erő.

SZILVAY *okuláréval nézi a szobrot.* Mi a neve az illetőnek?

LILIOMFI. Szigligeti Ede.

Távolból néhány harangkondulás.

SZILVAY Szigligetit ünneplik? Ez ellen opponálok, protestálok és remonstrálok Ő nem volt költő.

LILIOMFI. Hát ugyan mi volt?

SZILVAY. Vagy nem olvasta a kritikai cikkelyt, amit a minapában írtam a váradi Hölgyderü-be?

LILIOMFI. A minapában? A Hölgyderü ötven esztendővel ezelőtt megszűnt.

SZILVAY *mérgesen.* Mindegy! Az igazság nem szalonna, az nem avasodik meg. Ama cikkelyemben ellenmondást nem tűrő logikával kimutattam, hogy ő nem volt író, ha azonban mégis írónak lenni állíttatnék, akkor semmi körülmények között nem koncedálható, hogy költő, helyesebben mondva müköltér lett volna. Mert a helyett, hogy saruit megoldaná, ő a kabátját veti le és ingujjban lép a múzsa tüzes csipkebokra elé. Képzelete alantjáró, ízlése pórias, nyelvezete lapos és közönséges. Az ő úgynevezett hősei hétköznapi fickók, akár az úr, avagy én magam és úgy diskurálnak a színpadon, mintha csak kávéházban volnának.

LILIOMFI. Ugyan spektábilis, ezt a pört rég eldöntötte már az utókor bírói széke.

SZILVAY. Én az utókortól az örökkévalósághoz appellálok. Állítom, vitatom és bebizonyítom, hogy nem volt költő!

A szín mögött néhány női hang vídám kacagása hallatszik válaszképpen.

SZILVAY *megszeppenve.* Mi az?

LILIOMFI *vállat von.* Hisz tudhatná: itt szellemek tanyáznak.

SZILVAY. Furcsa visszhang! *Újabb próbát tesz.* Nem volt költő!..

A szín mögött százhangú kacagás.

SZILVAY *megijed.*

LILIOMFI. Tudja, hogy kik a kacagó szellemek? Szigligeti mentőtanui. Ön pörbeidézte őket, most jelentkeznek.

SZILVAY. Ajánlom magamat! Nem állok szóba afféle izgága néppel. *Menekülni akar.*

LILIOMFI. Későn van! Nem menekülhet előlük. A színpad ma Szigligeti népeié és a vídám had megszállott minden ajtót, ablakot. Jönnek!

MÁSODIK JELENET.

VOLTAK, SZELLEMFI, MAMA és SZIGLIGETI alakjai.

A szín mögött halk fuvola- és gitárzene. SZELLEMFI *vezetése mellett bevonulnak Szigligeti társadalmi színműveinek ismertebb alakjai. Históriai hősök és népies figurák nincsenek a csoportban. Nemzetiszínű szalaggal ékesített rózsakoszorút hoznak magukkal. A menetet a mai legújabb divat szerint öltözött férfiak és nők rekesztik be. Vidáman mosolyogva, mozgékonyan, széles sorokban összekapaszkodva jönnek, mintha majálisra készülnének.* SZELLEMFI *mint ügyelő, rendben tartja őket.*

MAMA *Szilvayhoz, aki föltűrte a kabátja gallérját és meg akar ugrani.* Hé, tekintetes uram, hova szökik?

SZILVAY *a közönséghez.* Dii immortales, megcsíptek!

MAMA *Szilvayra mutat.* Ő az én megboldogult Emerencia barátnőm özvegye

SZILVAY. Satis tarde quidem.

SZELLEMFI. Most eszmélek! A hét múzsára mondom, a váradi Szilvay professzor úr!

MIND *vidám zsongással.* Professzor úr! Tekintetes úr! Szilvay úr!

LILIOMFI *s igorúan.* Ön Szilvay professzor?

SZILVAY *szerény n.* Nem tagadom, Szilvay Tódor vagyok, Szigligeti Ede jóvoltából.

LILIOMFI *szigorúan.* Egy Szigligeti-alak és meg merte kritizálni mesterét?

SZILVAY. A kritika, az igazi, régen letette tollát előtte és maga is publikummá lett. De bennem él még a régi harag a teatristákkal szemben, mivel elcsábították gézengúz öcsémet és egykor ötven forintokat csaltak ki tőlem Kolozsváron.

SZELLEMFI *zavarban.* Az nem tartozik ide!

SZILVAY *a szoborra mutat.* A haragot is ő adta belém és mivel ő is teatrista, őt is sujtom *Elmosolyodik.* Mi Szigligeti-hősök azonban nem vagyunk haragtartók. Egy mosoly, egy jó szó elég nekünk, hogy megenyhüljön szívünk. Az én szívemben ma, nem tagadom, ünnepi harangok zsonganak. *Liliomfihoz.* Jer ide, te gaz kölyök. Azt hiszed, nem ismerlek? Ha száz alakban bujdosol is előlem, a játék végén mindig elcsíplek és szívemre zárlak. Te jól tudod, hogy nem vagyok kritikus, én pedig jól tudom, hogy nem vagy rendező. A te tested is eltéphetetlen papiros, ereidben Szigligeti nemes tentája folyik, a neved Liliomfi! Karjaimba, rossz fiú!

MIND *vidám zsongással.* Liliomfi, a kóbor színész — Szilvay Gyula... Az öreg Szilvay gyámfia... Mariska vőlegénye.

MARISKA *kivált a tömegből és Liliomfi nyakába ugrik.* Imádott vőlegényem!

MAMA. Csend legyen! Ha beszélni kell, akkor itt vagyok én, a szó enyém, az első és az utolsó *Liliomfihoz.* Mivel vérbeli atyámfiai vagytok, álljatok az ünneplők sorába. Ti többiek pedig hallgassátok tisztelettel, mert én vagyok a komédia. *Némi mozgás.* Mi mind, akik eljöttünk és száz más, aki közben elkalandozott az élet s az irodalom útvesztőjében, az ő mosolygó múzsájának gyermekei vagyunk. *A modernekre mutat.*

Nézzétek ezt az újmódi népet, ők azok, akik kiszökdöstek Szigligeti színpadjáról az utcára. A régi Pestről áthurcolkodtak az új Budapestre, a sárga házikóból szecessziós palotába, a Komlókertből tükrös kávéházba; új ruhát öltöttek, új nevet viselnek, némelyikök új komédiát is játszik, de azért ők is arcukon viselik Szigligeti múzsájának családi vonásait. *A szobor felé.* Száz gyermeke nyüzsög körülötte és ma is születnek szellemi unokái, akik mosolygó emberláncként belekapcsolják a jó öreget a jövendőbe. Sorsunkat, a kis emberek kicsi sorsát, a hétköznapok sekély vizeiből halásztad ki, te gyöngyhalász! Midőn először a lámpák elé vezettél minket, a város népe tükörbe nézett, magáraismert, édes könnyek harmatesője, kacagás virágzápora hullott a fejünkre s a tapsvihar orkánná nőtt. A hontalanul kóborló müvészet hazát talált a főváros forró szívében és áttüzesedett kövek közül, mint egykor Minerva Jupiter fejéből, egy új, vídám istennő szökdelt elő: a pesti komédia múzsája. *A szobor felé.* Köszöntsük őt az ifjú főváros nevében!

A szín mögött közeledő cigányzene. A zene magyar népdalt játszik: «Vékony deszkakerítés . .»

LILIOMFI. Pszt! Mi ez?

MIND *a zenére figyelnek.*

SZILVAY. Újabb ünneplő sokaság közeledik.

SZELLEMFI *rendezői könyvébe néz.* A falusiak!

LILIOMFI *kissé mámorosan.* Magunk szabadítottuk ide ezt az áradást s most magunkat is elragad az ünnep sodra.

HARMADIK JELENET

VOLTAK, BLAHA LUJZA, NÉPSZINMŰ-ALAKOK.

Szigligeti népszínmű-alakjai ünnepi menetben. A menetet Blaha Lujza vezeti. Mellette a tisztelendő és bíró uram. Gyerekek is vannak a csoportban, akikre a kántor ügyel. Leányok búzakalászból font koszorút hoznak. A fölvonulást muzsikáló cigányok rekesztik be. A parasztok — a legények is, — igen tisztességtudóan és némileg elfogódottan viselkednek.

BLAHA LUJZA. Szerencsés jóestét.
PARASZTOK *kórusban*. Szerencsés jóestét

A férfiak megemelik kalapjukat.

BLAHA LUJZA. Ha meg nem sértenők az úri tájságot, magunk is egy kis helyet kérnénk itt. Szegény falusi nép vagyunk . . . én ugyan rimaszombati volnék, . . de vannak itt alföldi emberek is, az ott túladunai, az székelyföldi, az meg éppenséggel hogy faluvégi cigány . . . De azért mind tudjuk, kérem szépen, mi a tisztesség. Úgy volt, hogy a főtisztelendő úr kiolvasta az ujságból, hogy Szigligeti-ünnep lesz Budapesten. No már oda elmegyünk, mondtam apjukomnak, mert hiszen mi is tekintetes Szigligeti uram népe vagyunk. Fölszedelőzködtünk és feljöttünk, ki szekéren, ki gőzvasúton, aki meg közel lakik, az gyalogosan. Ne tessék megijedni, kérem, mi tudjuk ám, hogy az ilyen fínom városi nép nem igen kedveli a paraszti atyafiságot.

Nem akarunk mi az uraktól semmit, kérem szépen, éppen csakhogy elhoztuk ezt a koszorút, amit a lányaink kötöttek aratáskor, aztán kántor uramék elfújnának egy nótát, aztán megint hazamennénk. Nem vagyunk mi itt egészen idegenek, jártunk mi már itt ezen a szent helyen, igaz, hogy jórégen volt. Akkor is nagyváros volt mái Pest, nem akkora csuda-nagy mint most, de nagy volt, mondom, csakhogy az emberek, akik benne laktak, nagyobbrészt németek voltak, szegények. Jó emberek voltak, de németek voltak, ámbár ők arról nem igen tehettek. És néhanapján, ha az Alföld felől fújt a szél, a pesti emberek megérezték az akácvirág szagát és akkor a szívük megfájdult a magyarság után. Pest városa honvágyat érzett a magyarság után. És akkor idehozott minket Szigligeti uram, minket, a magyar népszínmüvet De sok jó nótát eldaloltunk itt, de sok jó táncot eljártunk itt, de sok jó tapsot hallottunk itt . . . Aztán később, mikor már nem volt ránk szükség, hazamentünk megint a falvainkba. Ki az Alföldre, ki túl a Dunára, ki Székelyországba, ki még messzibb, Amerikába. Ne tessék ám azt hinni, hogy mi megsértődtünk ezen ! Nem vagyunk mi olyan aprehendás népek, kérem. Tudjuk mi, hogy ez a világ rendje . . . a parasztot akkor hívják a városba, ha dolgozni kell . . . ha elvégezte a munkáját, akkor kifizetik és hazaeresztik megint. És most, hogy körülnéztünk ebben a városban, jólesett látnunk, hogy nem is volt tán hiábavaló a mi munkánk. Egy szó nem sok, de annyi sem veszett kárba abból, amit itt elmondtunk és elnótáztunk . . . A mi vetésünk szépen kikelt a kemény pesti flaszteren, kikelt, kalászbanőtt, be is érett már. Azt mondja a főtisztelendő úr, hogy itt most egy mil-

liom magyar ember lakik együtt . . . *Mozgás és csodálkozás a parasztok között.* Én nem tudom, hogy ki ért rá őket megolvasni, de ha kevesebben is volnának, vagy többen, kívánom a pesti magyaroknak, éljenek jó egészségben és ne essék terhükre, hogy mi mégegyszer ide szíveskedtünk, hogy a jó Isten áldását kérjük le a mi Szigligeti urunk okos, szép fejére!

Kívül harsonaszó.

SZELLEMFI. Helyet, emberek, helyet, most királyi nagyurak jönnek!

A történelmi drámák csoportja. Zászlók alatt fejedelmek, főurak, hölgyek, fegyveresek. A menet élén Zrinyi Ilona (tragédia) és II. Rákóczi Ferenc. Két apród babérkoszorút hoz, amely sötétvörös szalaggal van átkötve, a nép ámulva hátrál előlük.

Az orgona igen halkan szól.

NEGYEDIK JELENET.

ZRINYI ILONA. Köszöntelek, testvérek! Mi is komédiások vagyunk. De azért a bíbor, amely rajtunk pompázik, a fejedelmi büszkeség, amely homlokunkon ragyog, nem egészen hazug. Régmult idők titáni alakjai árnyékot vetnek a festett vászonfalra és az árnyékok mi vagyunk. Érző árnyékhad! A fájdalom s a boldogság egy cseppje, amely az ősök szívét a megszakadásig betöltötte, halkuló visszhangként megremegteti a komé-

diás szívét is. Az ünnepi lámpafény előcsalta seregünket a feledés homályából. Előjöttünk, újabb életre szomjasan, hogy megkoszorúzzuk őt, aki forró életet öntött ereinkbe. *A szoborhoz.* Minden irott betű, amit elvetett tollad, sárkányfog volt és utadon viruló embererdő nő. A tintásüveged izzó kráter volt, amely fölött nemes indulatok tűzfénye piroslott. Alkotóelméd híd volt, száz pilléren nyugvó híd, amelyen bájos és pompás szellemhad vonult a multból a jövendőbe, a tegnapból a holnapba. A legjobbat adtad, amit embertársaidnak adhattál: édes bort töltöttél az élet keserű poharába, rózsákkal kendőzted a valóság csontvázát. A mosolyod pedig évtizedekig verőfényként ragyogott a város háztetőin. A neved legyen nyájas csillag, amely örökre ott fénylik az emlékezés egén.

A parasztgyerekek a kántor intésére halk kórusban a himnuszt éneklik. Az orgona, amely halkan kísérte Zrinyi Ilona beszédét, kíséretül szolgál az éneknek.

MAMA *koszorúját leteszi a szobor elé.* Virágot a pesti komédiák szerzőjének!

BLAHA LUJZA *leteszi koszorúját.* Aranykalászt a népszínmű megalkotójának!

ZRINYI ILONA *leteszi koszorúját.* Babért a régi szent fájdalmak éneklőjének.

Az ének erősödik és betölti a színpadot.

Függöny.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

HERCZEG FERENC MUNKÁI

SZENDREY JÚLIA

MAGYAR SZÍNHÁZ

ÜNNEPI JÁTÉK